

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Аудит, облік та оподаткування»

«Допущено до захисту»
зав. кафедрою аудиту, обліку та
оподаткування
к.е.н., професор
Олена МАГОПЕЦЬ
«30» травня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Аудит зобов'язань підприємства як інструмент забезпечення
надійності фінансової звітності»

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ООА-22 М (1,9)
ОПП «Аудит, державний
фінансовий контроль та
експертиза»
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
Маркідов П.О.
« 30 » травня 2024 р.

Керівник проекту
к.е.н., доцент
Ірина АНДРОЩУК
« 30 » травня 2024 р.

Рецензент
к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту
авіаційної діяльності Льотної
академії НАУ
Юлія БОНДАР

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний
Кафедра аудиту, обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма
Аудит, державний фінансовий контроль та експертиза

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
к.е.н., професор
Олена МАГОПЕЦЬ
« 02 » лютого 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Маркідов Павло Олегович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту)

Аудит зобов'язань підприємства як інструмент забезпечення надійності фінансової звітності

2. Керівник роботи (проекту)

Андрощук Ірина Іванівна, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 30 травня 2024 р.

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи (проекту)

Метою роботи є дослідження теоретичних, організаційних та методичних підходів щодо аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності та розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на їх вдосконалення.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Узагальнення матеріалів переддипломної практики	04.03.2024 р. – 08.03.2024 р.	Виконано
2.	Огляд літературних джерел, узагальнення нормативних та законодавчих документів	11.03.2024 р. – 17.03.2024 р.	Виконано
3.	Написання основного змісту кваліфікаційної роботи	18.03.2024 р. – 06.05.2024 р.	Виконано
4.	Оформлення кваліфікаційної роботи	07.05.2024 р. – 20.05.2024 р.	Виконано
5.	Отримання відгуку наукового керівника	21.05.2024 р. – 28.05.2024 р.	Виконано
6.	Представлення кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри аудиту, обліку та оподаткування	30.05.2024 р.	Виконано

Дата видачі завдання

« 02 » лютого 2024 р.

Підпис керівника

_____ (прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« 05 » лютого 2024 р.

Підпис здобувача

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Маркідов П.О. Аудит зобов'язань підприємства як інструмент забезпечення надійності фінансової звітності. – Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Аудит, державний фінансовий контроль та експертиза». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2024.

У першому розділі визначено економічну сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, підходи щодо їх класифікації та оцінки, висвітлено порядок інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства, розкрито теоретичні підходи до організації та методики проведення аудиту зобов'язань підприємства.

Другий розділ присвячено висвітленню особливостей провадження діяльності ПП «Фавор», оцінці основних показників діяльності, дослідженню формування системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та процедурам проведення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор».

Третій розділ містить рекомендації щодо напрямів удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та заходам, спрямованим на підвищення ефективності аудиту.

Ключові слова: аудит, зобов'язання, інформаційне забезпечення, облік, розрахунки, поточні зобов'язання, довгострокові зобов'язання.

ANNOTATION

Markidov P.O. Audit of the company's liabilities as a tool to ensure the reliability of financial statements - Qualification work at the second (master's) level of higher education in specialty 071 "Accounting and taxation" of the educational and professional program "Audit, state financial control and expertise". - Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kropyvnytskyi, 2024.

The first chapter defines the economic essence of the concept of "enterprise liabilities" as an object of audit, approaches to their classification and evaluation, the procedure for information provision of the audit of the enterprise's liabilities is highlighted, theoretical approaches to the organization and methods of conducting an audit of the enterprise's liabilities are revealed.

The second section is devoted to highlighting the peculiarities of the activities of PE "Favor", evaluating the main indicators of activity, researching the formation of an information support system for the audit of the company's obligations and the procedures for conducting an audit of the company's obligations on the materials of PE "Favor".

The third section contains recommendations on ways to improve the system of information support for the audit of the company's obligations and measures aimed at increasing the effectiveness of the audit.

Key words: audit, liabilities, information support, accounting, calculations, current liabilities, long-term liabilities.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	12
1.1. Економічна сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, підходи щодо їх класифікації та оцінки	12
1.2. Інформаційне забезпечення аудиту зобов'язань підприємства	26
1.3. Теоретичні засади організації та методики проведення аудиту зобов'язань підприємства та його роль у забезпеченні достовірності фінансової звітності	38
Висновки до розділу 1	51
РОЗДІЛ 2. АУДИТ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА МАТЕРІАЛАХ ПП «ФАВОР»	53
2.1. Особливості провадження діяльності ПП «Фавор», характеристика основних фінансово-економічних показників	53
2.2. Інформаційне забезпечення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор»	62
2.3. Аудит зобов'язань підприємства як інструмент підтвердження достовірності та забезпечення надійності фінансової звітності на матеріалах ПП «Фавор»	73
Висновки до розділу 2	81
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА СИСТЕМИ ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	83
3.1. Напрями удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства	83
3.2. Заходи щодо підвищення ефективності аудиту зобов'язань підприємства	92
Висновки до розділу 3	100
ВИСНОВКИ	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106
ДОДАТКИ	117

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин зумовлює необхідність використання ними, під час провадження підприємницької діяльності, крім власного капіталу, ще і залученого. Практично у кожного суб'єкта господарювання, незалежно від їх форми власності, сфери діяльності, величини власного капіталу існують зобов'язання, які включають у себе заборгованість постачальникам та підрядникам за товари, роботи та послуги, заборгованість перед працівниками із заробітної плати, заборгованість перед бюджетом, перед соціальними фондами тощо.

Наявність зобов'язань, які виникають в результаті звичайної діяльності підприємства говорять про його нормальне функціонування, оскільки залучення коштів із зовнішніх джерел надає можливості суб'єктам господарювання розширювати масштаби своєї діяльності та забезпечувати зростання її прибутковості та фінансової стабільності. Водночас, усі наявні зобов'язання потребують грамотної та раціональної організації їх обліку, забезпечення належного рівня договірної та розрахункової дисципліни, оскільки неналежний облік зобов'язань може призвести до непередбачуваних збитків, а відповідно збільшує ризик ймовірності банкрутства підприємства. У цьому зв'язку, для забезпечення фінансової стабільності, відповідності формування зобов'язань законодавчим вимогам, покращення управління фінансами та зміцнення довіри до підприємства з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін необхідним є проведення аудиту зобов'язань підприємства, який спрямовано на виявлення та усунення потенційних проблем і ризиків та забезпечення стабільного і успішного функціонування підприємства. З урахуванням вище зазначеного, не викликає сумнівів актуальність дослідження питання аудиту зобов'язань підприємства, як інструменту забезпечення достовірності та надійності його фінансової звітності.

Дослідженнями питання сутності зобов'язань, їх класифікації, оцінки, порядку відображення в обліку та організації аудиту приділяли увагу чимало вітчизняних науковців, серед яких слід відмітити праці Барановської О.С., Бутинця Ф. Ф., Давидова Г.М., Демченко Я.М., Дікань Л. В., Зеленко С.В., Кулаковської Л. П., Огійчука М. Ф., Проскуріної Н. М., Рудницького В. С., Усача Б. Ф., Утенкової К. О., Шалімової Н.С., Щербак М.М. та інших. Враховуючи значний внесок науковців у дослідження питань аудиту зобов'язань підприємства та його інформаційного забезпечення, це питання залишається дискусійним, потребує подальших наукових та прикладних досліджень, пошуку новітніх підходів та напрямів щодо вдосконалення аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності.

Все вищезазначене зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи та її змістовну спрямованість

Мета дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних, організаційних та методичних підходів щодо аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності та розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на їх вдосконалення.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження, були поставлені та вирішені наступні завдання:

- досліджено економічну сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, підходи щодо їх класифікації та оцінки;
- розкрито особливості інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства;
- висвітлено теоретичні засади організації та методики проведення аудиту зобов'язань підприємства, визначено його роль у забезпеченні достовірності фінансової звітності;
- досліджено особливості провадження діяльності ПП «Фавор», охарактеризовано основні його фінансово-економічні показники;

- висвітлено особливості функціонування системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор»;
- розкрито порядок проведення аудиту зобов'язань підприємства в аспекті його використання для підтвердження достовірності фінансової звітності на матеріалах ПП «Фавор»;
- надано рекомендації щодо удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства;
- розроблено заходи щодо підвищення ефективності аудиту зобов'язань підприємства.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процеси формування зобов'язань підприємства та їх інформаційне забезпечення.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних та практичних аспектів аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності.

Інформаційне забезпечення проведених досліджень. Інформаційною базою даного дослідження є наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, національне та міжнародне законодавство, нормативно-правові акти, довідково-інформаційні видання, джерела мережі Інтернет, дані первинного, аналітичного та синтетичного обліку ПП «Фавор», його фінансова та податкова звітність.

Методи дослідження. Під час проведення дослідження використовувались як загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, конкретизація, абстрагування), так і емпіричні методи (розрахунково-аналітичні, балансово-звітні, документування). Під час дослідження сучасного стану та напрямків розвитку аудиту зобов'язань підприємств було застосовано методи теоретичного узагальнення та порівняння; під час вивчення питання формування та функціонування системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства застосовано методи комплексного та системного підходів; під час дослідження основних показників фінансово-господарської

діяльності підприємства та оцінювання зобов'язань застосовувалися статистичні методи; під час розробки заходів щодо підвищення ефективності аудиту зобов'язань підприємства та удосконалення системи його інформаційного забезпечення були використані методи моделювання, під час формулювання висновків даного дослідження використано абстрактно-логічні методи.

Теоретична та практична значимість отриманих результатів полягає в наступному:

- на основі вивчення положень вітчизняних та зарубіжних нормативно-правових актів, опрацювання літературних джерел та їх критичного аналізу, було аргументовано, що зобов'язання підприємства - це сукупність фінансових, договірних та правових взаємовідносин, що виникають у результаті виробничо-комерційної та організаційно-управлінської діяльності підприємства та відображають взаємозв'язки між підприємством й іншими суб'єктами господарювання, такими як постачальники, клієнти, партнери, працівники та державні органи;

- на основі дослідження теоретичних основ та прикладних питань організації аудиту зобов'язань підприємства в розрізі їх класифікаційних ознак (короткострокових та довгострокових), розроблено алгоритм комплексної методики аудиту зобов'язань підприємства, що спрямовано на підвищення якості аудиту та забезпечення ефективного прийняття управлінських рішень за результатами аудиту, підвищення розрахункової дисципліни;

- одержали подальший розвиток елементи системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства, зокрема: форми реєстрів аналітичного обліку у розрізі окремих постачальників; форми внутрішньої звітності щодо окремих складових елементів зобов'язань підприємства;

- відповідно до міжнародних стандартів аудиту розроблено робочі документи аудитора, зокрема: робочий документ аудитора з перевірки залишку заборгованості перед постачальниками та підрядниками; робочий документ аудитора з перевірки накладних, отриманих від постачальників; робочий

документ аудитора з перевірки кредиторської заборгованості зі строком позовної давності, що минув та інші.

Прикладна значущість результатів кваліфікаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій з удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та заходів, спрямованих на підвищення ефективності аудиторської перевірки, що ґрунтуються на нормах національного та міжнародного законодавства та можуть бути використані як суб'єктами аудиторської діяльності так і вітчизняними підприємствами різних форм власності та видів діяльності.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Результати дослідження обговорювалися на засіданні LVII науково-технічної конференції здобувачів вищої освіти ЦНТУ присвяченої «Дню науки-2023» (23 квітня 2023 р.), доповідь на тему: «Сучасні проблеми аудиторських послуг в Україні»; засіданні LVIII науково-технічної конференції здобувачів вищої освіти ЦНТУ присвяченої «Дню науки-2024» (16 травня 2024 р.), доповідь на тему: «Стратегії аудиту зобов'язань підприємства: збалансованість між ризиками та оптимізацією»; III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді «Облік, оподаткування і контроль в управлінні» (17 квітня 2024 р.), доповідь на тему: «Нормативно-правова регламентація аудиту зобов'язань підприємства», опублікована у збірнику матеріалів конференції.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретичні та методичні основи аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності та його інформаційне забезпечення» визначено економічну сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, підходи щодо їх класифікації та оцінки, висвітлено порядок інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства, розкрито теоретичні підходи до організації та методики

проведення аудиту зобов'язань підприємства.

Другий розділ «Аудит зобов'язань підприємства як інструмент забезпечення надійності фінансової звітності на матеріалах ПП «Фавор» присвячено висвітленню особливостей провадження діяльності ПП «Фавор», оцінці основних показників діяльності, дослідженню формування системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та процедурам проведення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор».

Третій розділ «Шляхи удосконалення аудиту зобов'язань підприємства та системи його інформаційного забезпечення» містить рекомендації щодо напрямів удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та заходам, спрямованим на підвищення ефективності аудиту.

Обсяг роботи. Робота викладена на 117 сторінках, містить 14 рисунків, 29 таблиць, додатки, список використаних джерел налічує 91 найменування та викладений на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Економічна сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, підходи щодо їх класифікації та оцінки

Зобов'язання пронизують усі сфери підприємницької діяльності, та є складовою системи економічних відносин між суб'єктами господарювання.

Проте, вивчення наявних наукових праць та положень чинних нормативно-правових актів, свідчить про те, що наявні не тільки розбіжності у розумінні та трактуванні сутності поняття «зобов'язання», але й суперечності в їх тлумаченні. Це пояснюється тим, що поняття «зобов'язання» як окрема категорія вміщує в собі економічну, фінансову, юридичну та облікову сутність.

Дослідивши чинні вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, можемо констатувати, що визначення поняття «зобов'язання» містить Господарський кодекс України [15], Цивільний кодекс України [88], НП (С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [52] та МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [48]. Розглянемо, як трактують зобов'язання у цих нормативних документах. Згідно Господарського кодексу України під господарським зобов'язанням розуміють «зобов'язання, яке виникає між суб'єктом господарювання з підстав, передбачених кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, в т.ч. боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити кошти, надати інформацію тощо) або утриматись від певних дій, а інший суб'єкт має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку» [15]. Цивільний кодекс під зобов'язанням розуміє «правовідношення, в яких одна

сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити кошти тощо) або утриматись від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку» [88]. Нормативно правові акти в сфері бухгалтерського обліку, зокрема НП (С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», трактує зобов'язання так: «заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої у майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [52]. Відповідно до МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» під зобов'язаннями розуміється «теперішня заборгованість підприємства, яка виникає внаслідок минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття з підприємства ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди» [48].

Слід зазначити, що чинний НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [54] не надає визначення поняття «зобов'язання», а розглядає їх тільки у розрізі окремих видів, а саме: «поточні зобов'язання (зобов'язання, які повинні бути погашені впродовж операційного циклу підприємства чи 12 місяців); довгострокові зобов'язання (зобов'язання, які не включаються у склад поточних зобов'язань); забезпечення (зобов'язання із невизначеною сумою чи часом погашення на дату балансу); непередбачені зобов'язання (зобов'язання, які виникли при узгодженні минулих господарських операцій визнаються реальними, якщо відбудеться або не відбудеться у майбутньому одна чи кілька невизначених подій); доходи майбутніх періодів (доходи, отримані підприємством у звітному році, але віднесені до наступних періодів)» [54].

Дослідження поглядів науковців на тлумачення сутності поняття «зобов'язання» засвідчив, що існують три основні напрями, в межах яких надаються визначення сутності поняття «зобов'язання» [13]. Перший напрямок, прихильниками якого є : Х. Андерсон, Г. Вознюк, А. Загородній, Б. Нідлз, О. Петрук, трактують сутність зобов'язань базуючись на їх юридичній природі виникнення. Другий напрямок, до представників якого відносяться : М. Ван

Бред, Г. Велш, Т. Єфіменко, Ю. Кузьмінський, Ч. Макміллан, В. Сопко, Н. Ткаченко, Е. Хендригсен, визначає сутність поняття «зобов'язання» як заборгованість підприємства. Представниками третього напрямку, з числа прихильників якого можна відзначити: М. Должанського, О. Лишиленко, під час трактування сутності зобов'язань, обмежуються переліком їх видів.

Прихильниками першого напряму під час визначення сутності поняття «зобов'язання підприємства», виходять із чинних норм цивільного права [28]. При цьому ними здійснюється ототожнення зобов'язань та правовідносин. На правових засадах зобов'язань зосереджує увагу Б. Нідлз, який визначає, що вони є «юридичною основою для майбутніх платежів за товари або надані послуги» [16]. Аналогічну точку зору підтримує Г. Вознюк, згідно якої зобов'язання розглядаються «як відносини між двома чи більше сторонами господарських відносин у процесі проведення діяльності, що має економічну доцільність» [22]. Науковець акцентує увагу на тому, що операції, які були здійснені на підприємстві та які призвели до формування зобов'язань обов'язково мають бути документально підтвержені. Досить часто фактом юридичного підтвердження виникнення зобов'язань виступає господарська угода, у якій фіксується факт формування заборгованості. Як недолік цього напряму слід відзначити те, що зобов'язання розглядаються виключно з юридичної точки зору й не враховується їх економічна та облікова складова.

Наковці, які проводять дослідження в сфері обліку, розглядають сутність поняття «зобов'язання» більш конкретно, зосереджуючи увагу не стільки на факті формування зобов'язань, скільки з факту їх виконання.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [69] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» 52] надають таке визначення: «зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди» [52].

Подібні до чинних нормативно-правових актів підходи щодо трактування

сутності зобов'язань надаються такими науковцями: Т. Єфіменко, Ю. Кузьмінським, В. Сопко, Н. Ткаченко й ін. Вони виділяють не усі можливі зобов'язання, а лише ті зобов'язання, які є заборгованістю. При цьому зазначається, що в обліковому процесі задіяна лише та частина зобов'язань, що виникають у результаті виконання укладених підприємством угод чи здійснених дій [13]. Сутність зобов'язань в обліковому контексті наведена в Додатку А.

Закордонні вчені, наприклад, Е. Хендріксен і М. Ван Бред, ототожнюють поняття «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість» та визначають їх як «можливі наступні вилучення коштів підприємства, які обумовлені раніше взятими на себе зобов'язаннями». Така категорія детально описує облікову сутність зобов'язань, оскільки має такі характеристики: «1) відображає передачу активів, які здатні сформуванати економічну вигоду у майбутньому; 2) дає інформацію про те, кому і на яких умовах має бути здійснена передача активів; 3) є результатом раніше здійснених угод» [22, с.466].

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності містять уточнення згідно із яким виключно «теперішня заборгованість виступає в формі зобов'язань» [48], а це досить важливо для їх відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Науковці, що є представниками третього напрямку (М. Должанський, О. Лишиленко та ін.), як зазначалося вище, трактуючи поняття «зобов'язання» акцентують увагу лише на визначенні їх складових елементів. При цьому зазначаються різні складові зобов'язань у залежності від ознак їхньої класифікації. Таке трактування сутності зобов'язань не надає достатньої інформації для розуміння досліджуваної категорії.

Отже, кожен із вищезазначених напрямів розглядає зобов'язання лише в контексті якоїсь із притаманних їм ознак і не забезпечують комплексного підходу до розуміння їх сутності. Однак, слід враховувати, що і юридична, й економічна, й облікова характеристики зобов'язань не можуть існувати відокремлено одна від одної, тому для сприйняття сутності досліджуваної

категорії має бути застосований системний підхід, що дозволить не тільки зрозуміти сутність зобов'язань, але й визначити етапи їх формування на підприємстві.

Для забезпечення використання такого системного підходу слід розглянути порядок виникнення заборгованості на підприємстві. Оскільки у відносинах, які продукують виникнення зобов'язань беруть участь як мінімум два суб'єкти: боржник та кредитор, то під час характеристики сутності зобов'язань необхідно врахувати те, що їх взаємодія здійснюється через систему певних розрахунків, а невиконання таких розрахунків спричиняє формування зобов'язань (рис. 1.1).

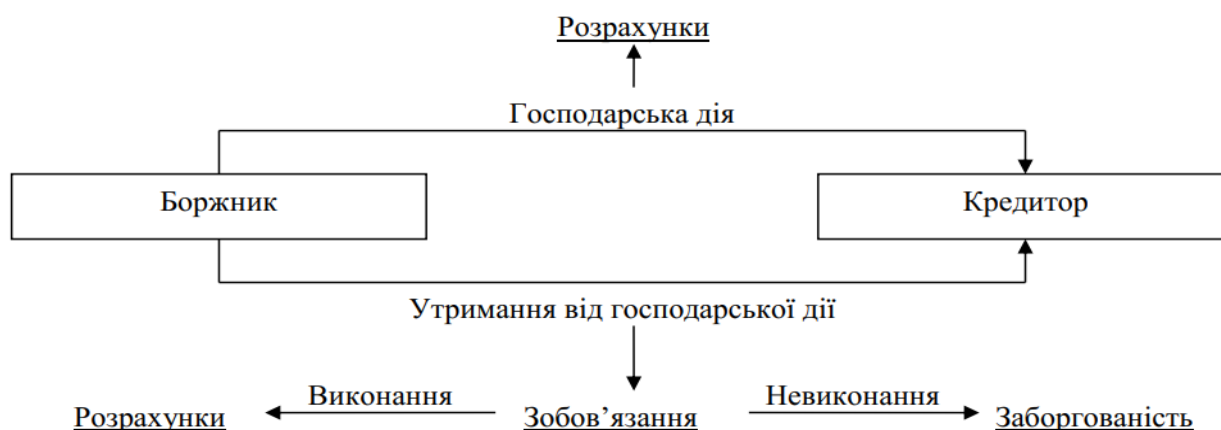

Рис.1.1. Механізм формування зобов'язань на підприємстві

Узагальнення наявних підходів до визначення та розкриття сутності зобов'язань підприємства, дає можливість стверджувати, що існує потреба в уточненні їх економічної сутності з позиції сприйняття в якості обліково-аналітичної категорії.

Для цього необхідно з'ясувати основні компоненти, властиві системі зобов'язань. Такими компонентами є:

1) виробничо-комерційні взаємовідносини:

- зобов'язання перед постачальниками: платежі за сировину, матеріали, обладнання та інші ресурси, необхідні для провадження виробничої діяльності;
- зобов'язання перед клієнтами: включають постачання продукції або

надання послуг у відповідності до умов укладених договорів.

2) організаційно-управлінські взаємовідносини:

- зобов'язання перед працівниками: виплата заробітної плати, соціальних допомог, компенсацій та інших виплат згідно з трудовими договорами та законодавством;

- зобов'язання перед державними органами: сплата податків, зборів та виконання інших регуляторних вимог.

3) важливість дотримання законодавства:

- забезпечує відповідність діяльності підприємства чинним законодавчим та нормативним вимогам, мінімізуючи ризики юридичних санкцій та штрафів.

4) фінансова стабільність:

- ефективне управління зобов'язаннями сприяє підтримці ліквідності та платоспроможності підприємства, що є ключовими факторами для його стабільної роботи та розвитку.

5) репутація та довіра:

- своєчасне виконання зобов'язань формує позитивний імідж підприємства серед партнерів, клієнтів та інших зацікавлених сторін, сприяючи налагодженню довгострокових взаємовигідних відносин.

Таким чином, з урахуванням вищенаведеного, можемо сформулювати таке визначення: зобов'язання підприємства - це сукупність фінансових, договірних та правових взаємовідносин, що виникають у результаті виробничо-комерційної та організаційно-управлінської діяльності підприємства та відображають взаємозв'язки між підприємством й іншими суб'єктами господарювання, такими як постачальники, клієнти, партнери, працівники та державні органи, які реалізуються через систему розрахунків та передбачають виникнення боргових зобов'язань у результаті минулих подій, угод або операцій, які підприємство зобов'язане виконати в майбутньому шляхом передачі активів, надання послуг або грошових виплат.

Вважаємо що таке трактування сутності зобов'язань є більш повним та змістовним, що забезпечує можливість всебічної характеристики досліджуваної

категорії, розкриває учасників (суб'єктів) розрахунків, та відносини, які виникають між ними та реалізуються через відповідні господарські дії, а також результати таких дій.

Однак, задля розуміння сутності зобов'язань як об'єкту обліку й звітності розкрити природу їх формування недостатньо, необхідно також враховувати притаманні їм риси. Виходячи із наведеного визначення зобов'язань можемо говорити про те, що їм властиві такі характеристики: динамічність, системність, строковість, платність та доцільність.

Динамічність зобов'язань характеризує те, що вони виступають не лише фактом, який фіксується в системі бухгалтерського обліку, але і охоплюють весь господарський процес, починаючи від формування зобов'язань до їх погашення підприємством.

Системність впливає із сприйняття сутності зобов'язань як сукупність фінансових, договірних та правових взаємовідносин між підприємством та іншими суб'єктами господарської діяльності.

Важливою характеристикою зобов'язань є їх платність, яка характеризується здатністю підприємств вчасно сплачувати свої борги. Це необхідно враховувати в процесі ухвалення управлінських рішень щодо фінансової стійкості підприємства. Що це означає? Відомо, що кожен вид заборгованості має чітко визначений термін існування. Тому критерій строковості є базовим не тільки з точки зору розуміння сутності зобов'язань, але й з точки зору здійснення їх класифікації з метою відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Важливою є характеристика зобов'язань в аспекті доцільності існування взаємовідносин між суб'єктами, що дає змогу обґрунтувати факт формування заборгованості у підприємства.

Основними методами оцінки зобов'язань підприємства, які висвітлені у літературних джерелах є:

- «оцінка зобов'язань за історичною собівартістю. При цьому зобов'язання відображають за сумою надходжень, одержаних в обмін на

зобов'язання, або за деяких інших обставин, та за сумами грошових коштів чи їх еквівалентів, які, як очікується, будуть виплачені з метою погашення зобов'язання в ході діяльності» [21];

- «оцінка зобов'язань за теперішньою вартістю. При цьому зобов'язання відображають за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які, як очікується, знадобляться для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності» [21];

- «оцінка зобов'язань за поточною собівартістю. В цьому випадку зобов'язання відображають за недисконтованою сумою грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент» [21];

- «оцінка зобов'язань за вартістю реалізації. Зобов'язання відображають за вартістю їх погашення, тобто за недисконтованою сумою грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, буде виплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності» [21].

Міжнародними стандартами обліку виділяється такий метод оцінки зобов'язань, як оцінка за справедливою вартістю. Сутність цього методу оцінки полягає у тому, що «сума, за якою може бути погашене зобов'язання в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, рівна ціні операції, тобто справедливій вартості наданої або отриманої компенсації» [31].

НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [19] визначає наступні підходи щодо оцінки зобов'язань підприємства:

- довгострокові зобов'язання в балансі підприємства відображаються за їх теперішньою вартістю, яка визначається залежно від умов та виду відповідного зобов'язання;

- поточні зобов'язання в балансі підприємства відображаються за сумою їх погашення.

Базуючись на механізмі дії принципу безперервності діяльності оцінка зобов'язань підприємства проводиться, виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі.

Вітчизняні нормативно-правові акти, що регламентують організацію бухгалтерського обліку в аспектах оцінки об'єктів обліку при їх визнанні та відображенні в балансі здебільшого відповідає міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (МСБО). Однак ні в МСБО, ні у НП(С)БО чітко не сформульовані положення відносно того, на підставі якої оцінки об'єкти бухгалтерського обліку повинні оцінюватися при їх визнанні та відображенні в балансі. Відповідно до міжнародних стандартів визначення балансової вартості зобов'язань здійснюються за такими видами оцінок: історична собівартість, поточна собівартість, вартість реалізації, справедлива вартість, теперішня вартість (рис. 1.2).

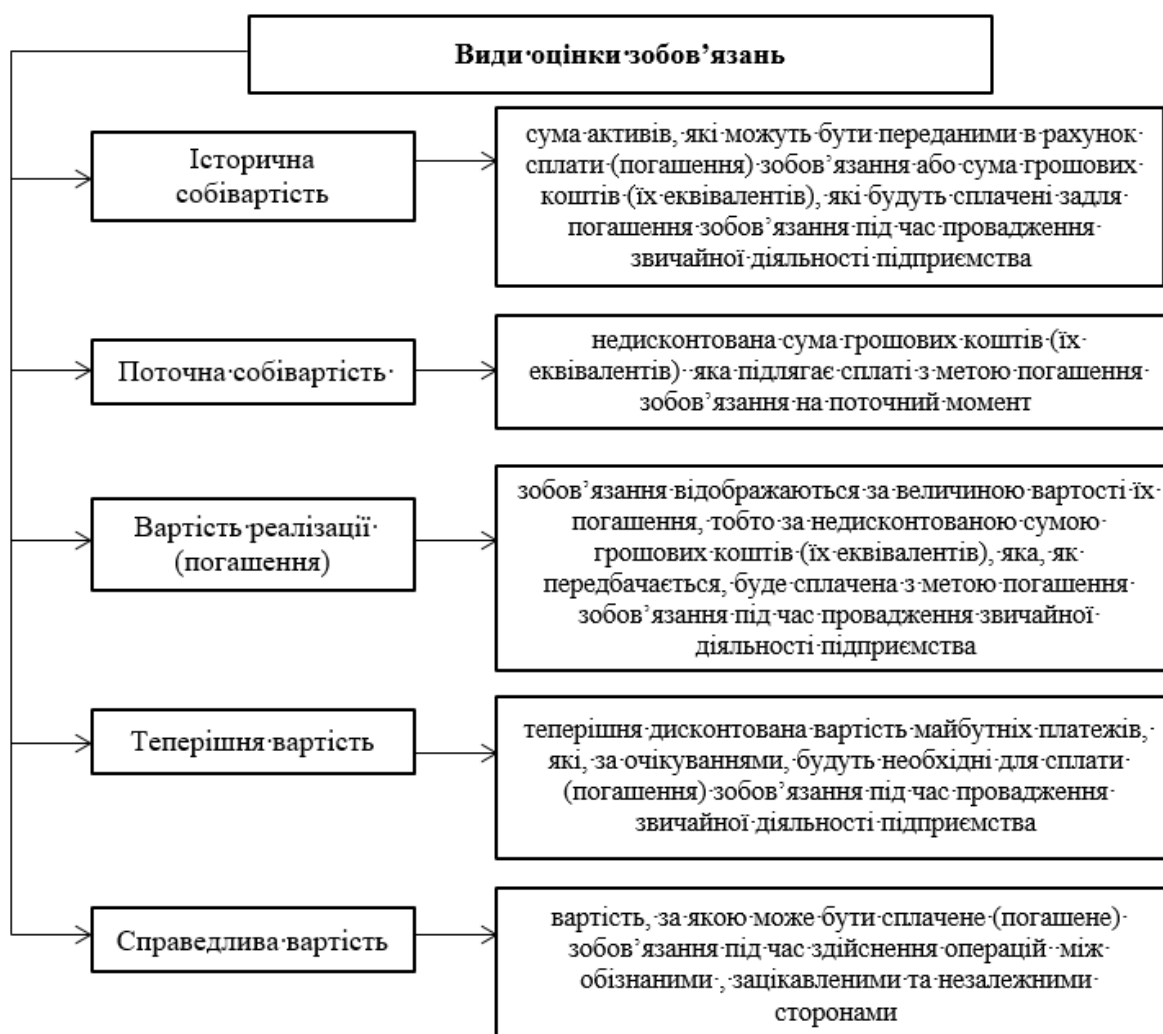

Рис. 1.2. Порядок оцінки зобов'язань за МСБО [48]

Найбільш розповсюдженим методом оцінки є історична собівартість, яка базується на оцінці активів, виходячи з фактично понесених витрат на їх

виробництво та/або придбання. Одна дуже часто використовується й оцінка за справедливою вартістю. Відповідно до МСБО 18 «Дохід» під справедливою вартістю розуміється «сума, за якою можна обміняти актив або погасити заборгованість в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами» [48]. При цьому МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» трактує справедливу вартість як: «ціну, яка була б отримана за продаж активу, або сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінки. Справедлива вартість - це оцінка на основі даних ринку, а не оцінка, характерна для суб'єкта господарювання» [48].

Слід зазначити, що справедлива вартість це найбільш точний вид оцінки, який може бути використаний для визначення економічних вигід, що будуть отримані (якщо здійснюється оцінка активів) або будуть зменшені (якщо здійснюється оцінка зобов'язань). В деяких випадках справедлива вартість може суттєво відрізняється за величиною від вартості виконання зобов'язань відповідно договірних умов - історичної собівартості. Недолік оцінки за історичною собівартістю полягає у тому, що фіксовані ціни не завжди відповідають існуючій реальності та величині доходів або витрат за певними господарськими операціями у майбутньому.

Важливе значення для розуміння природи зобов'язань має їх класифікація. Підходи щодо класифікації зобов'язань наведено у НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [54] та висвітлено на рис. 1.3.

Розглянемо визначений порядок класифікації зобов'язань та їх характеристику. Довгостроковими вважаються всі зобов'язання, які не є поточними. До них відносяться: «довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання; довгострокові забезпечення» [54]. Як правило довгострокові зобов'язання виступають джерелом формування капітальних інвестицій. В практичній діяльності до складу довгострокових зобов'язань відносять такі, термін погашення яких перевищує дванадцять місяців з дати балансу.

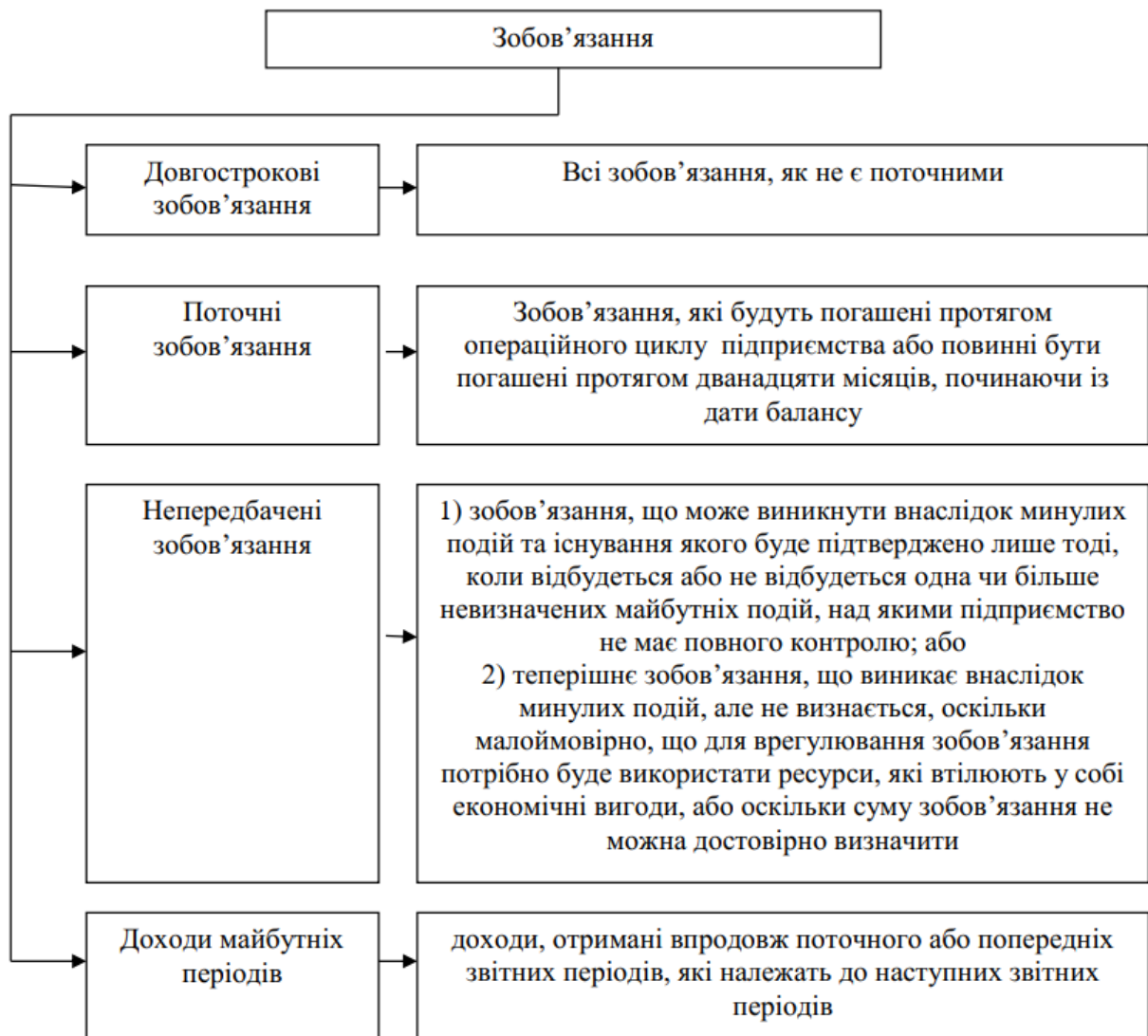

Рис. 1.3. Класифікація зобов'язань відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання»

Забезпечення створюються з метою відшкодування таких операційних витрат: на виплату відпусток працівникам; для додаткового пенсійного забезпечення; на виконання взятих гарантійних зобов'язань; на випадок реструктуризації, для виконання наявних зобов'язань на випадок зупинки діяльності; для виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Отже, суми забезпечень, які створюються підприємством, визнаються витратами (єдиним виключенням сум забезпечень, які включають до первісної вартості об'єктів основних засобів відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби»). Слід враховувати, що існує заборона стосовно формування забезпечень для покриття майбутніх збитків, що можуть виникнути за результатами діяльності підприємства. Деякі країни забезпечення не відносять до складу зобов'язань у

зв'язку із тим, що для їх визначення необхідно використовувати попередню оцінку, а це суперечить методиці визнання зобов'язань за фактично здійсненими операціями.

До складу поточних зобов'язань відносяться: «короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків); інші поточні зобов'язання» [54].

До окремої групи зобов'язань відносяться зобов'язання, які обліковуються за балансом, проте є важливими в контексті оцінки впливу ймовірних наслідків деяких подій на майбутні тенденції розвитку підприємства. До таких зобов'язань відносять непередбачені зобов'язання.

Ще однією з груп зобов'язань, які включаються до їх складу згідно з НП(С)БО 11 є доходи майбутніх періодів, до яких відносяться доходи поточного або попереднього звітних періодів, проте які відносяться до складу доходів майбутніх періодів. Такими доходами є одержані авансові платежі за здані в оренду об'єкти основних засобів та інших необоротних активів (авансові орендні платежі), проведена передоплата за періодичні й довідкові видання, отримана виручка за вантажні перевезення, отримані суми абонентної плати за використання засобів зв'язку тощо.

Відповідно до НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [55], склад зобов'язань доповнюється ще й фінансовими зобов'язаннями, згідно із яким під фінансовим зобов'язанням розуміють контрактне зобов'язання щодо: передачі грошових коштів чи інших фінансових активів іншому підприємству; обміну фінансовими інструментами з іншими підприємствами на потенційно не вигідних умовах. До складу фінансових зобов'язань відносяться: кредиторська заборгованість за торговельними операціями, векселі видані, одержані кредити, випущені облігації, зобов'язання із фінансової оренди тощо.

Фінансові зобов'язання можна розглядати в якості потенційних

можливостей створення забезпечень для підприємства. В практичній діяльності можуть використовуватися й інші класифікації зобов'язань.

Відповідно до основних засад формування господарських зобов'язань, вони поділяються на договірні (які виникають за результати укладених угод) та бездоговірні (виникають внаслідок заподіяної шкоди, безпідставного привласнення майна тощо). Такий поділ зобов'язань необхідний для здійснення їх законодавчої регламентації.

Крім того, за критерієм можливості оцінювання зобов'язань вони поділяються на реальні та потенційні (умовні). Реальні зобов'язання формуються на основі укладених договорів, контрактів, отриманих рахунків на сплату коштів. Сума заборгованості за такими зобов'язаннями наперед визначена та зазначена у відповідних документах або розраховується на основі встановлених ставок, нормативів, тарифів. До реальних відносяться як довгострокові так і поточні зобов'язання. Що стосується потенційних зобов'язань, то по ним наперед не визначені ні сума ні час майбутніх платежів (наприклад, здійснення гарантійного ремонту). До таких зобов'язань відносяться забезпечення та непередбачені зобов'язання.

За критерієм складності зобов'язання бувають прості (як правило погашаються одним платежем) та складні (передбачають погашення заборгованості в декілька етапів).

Також зобов'язання класифікуються в залежності від валюти, у якій здійснюється їх погашення, тобто зобов'язання, виражені у національній валюті та у іноземній валюті. У фінансовій звітності зобов'язання відображаються виключно у національній валюті.

В залежності від співвідношення прав та обов'язків суб'єктів зобов'язань розрізняють односторонні та взаємні зобов'язання. В односторонніх зобов'язаннях одній стороні надані виключно права, а друга сторона наділена тільки обов'язками. У взаємних зобов'язаннях кожна сторона має і права, і обов'язки.

За часовим критерієм розрізняють зобов'язання, які обмежені у часі та

зобов'язання, які є безстроковими. Для зобов'язань, обмежених в часі термін їх виконання чітко визначений, а для безстрокових не визначений.

За фактом здійснення розрахунків за зобов'язаннями виокремлюють погашені, термінові та прострочені зобов'язання.

За економічним змістом зобов'язань можна їх класифікувати на: заборгованість, що виникла у зв'язку із поставкою товарів, зберіганням та страхуванням товарів, наданням посередницьких послуг, орендою, сплатою авансів тощо.

За критерієм забезпеченості виконання зобов'язань, останні поділяються на зобов'язання, які забезпечуються відповідно до закону або умов договору – штрафом, пенею, неустойкою, заставою чи порукою. Крім того, зобов'язання можуть бути забезпечені відповідними гарантіями.

Одним із нових видів забезпечення виконання зобов'язань є утримування, зміст якого полягає у наступному «кредитор, що правомірно володіє річчю, яка належить до передачі боржникові чи особі, вказаній боржником, в разі невиконання ним у строк зобов'язання із оплати цієї речі чи відшкодування кредитором пов'язаних із нею витрат та інших збитків має право утримувати її в себе до виконання боржником зобов'язання» [30, с.133].

Відповідно до Господарського кодексу України [11] виділяють наступні види зобов'язань: організаційно-господарські зобов'язання – зобов'язання, які виникають під час здійснення функцій з управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень; соціально-комунальні зобов'язання – зобов'язання, що виникають під час формування суб'єктами господарювання спеціалізованих робочих місць для осіб із обмеженими можливостями щодо працездатності та в процесі здійснення професійної підготовки таких осіб; публічні зобов'язання – зобов'язання, які виникають у суб'єктів господарювання, відповідно до норм чинного законодавства та статутних документів, які вони повинні виконати шляхом реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг чи продажу товарів кожному, хто звертається до них на законних підставах [15].

Така класифікація зобов'язань забезпечує розуміння їхньої сутності, як об'єкту аудиту та допомагає отримати всебічну інформацію щодо їх наявності, стану та особливостей формування у конкретного суб'єкта господарювання.

1.2. Інформаційне забезпечення аудиту зобов'язань підприємства

Основою інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства є система обліку. Однак, перш ніж досліджувати особливості її формування та функціонування розглянемо основні нормативно-правові акти які регламентують як організацію обліку зобов'язань підприємства, так і беруться за основу під час проведення аудиту зобов'язань (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні нормативно-правові акти, які регламентують організацію обліку та аудиту зобов'язань підприємства

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Сфера дії
1	Господарський Кодекс України [48]	Визначає правові основи господарської діяльності (господарювання), яка ґрунтується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності
2	Цивільний кодекс України [48]	Регламентує порядок формування заборгованості та правові засади здійснення розрахунків
3	Податковий кодекс України [48]	Визначає порядок оподаткування операцій, пов'язаних із формуванням заборгованості
4	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [48]	Визначає порядок регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності
5	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [48]	Регламентує порядок провадження аудиторської діяльності в Україні
6	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [48]	Визначає сутність та елементи зобов'язань, порядок складання фінансової звітності та розкриття інформації щодо зобов'язань
7	НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [48]	Визначає методологічні засади формування інформації про зобов'язання у бухгалтерському обліку та її розкриття у фінансовій звітності
8	НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [48]	Регламентує порядок формування фінансових зобов'язань у бухгалтерському обліку та їх відображення у фінансовій звітності
9	Положення про документальне	Регламентує порядок створення, приймання,

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Сфера дії
	забезпечення записів в бухгалтерському обліку [48]	відображення та зберігання у бухгалтерському обліку первинних документів, облікових реєстрів та бухгалтерської звітності
10	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [48]	Визначає порядок відображення господарських операцій установ та організацій в бухгалтерському обліку
11	Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [20]	Встановлює перелік рахунків бухгалтерського обліку та схем реєстрації і групування на них відповідних фактів фінансово-господарської діяльності
12	Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [48]	Регламентує порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань
13	Міжнародні стандарти контролю кості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг [48]	Визначають порядок виконання завдань з аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг

Раціональна організація бухгалтерського обліку зобов'язань вимагає визначення чіткої послідовності облікових процесів, на яких відбувається облік зобов'язань. В цілому, послідовність організації процесу обліку зобов'язань може бути представлена у вигляді схеми (рис. 1.4), яка включає декілька етапів: первинний облік (документування), поточний облік (аналітичний, синтетичний облік) та підсумковий облік (складання фінансової бухгалтерської звітності).

На етапі документування, коли здійснюється первинний облік, необхідно здійснити оцінку зобов'язань, а для цього потрібно знати відмінності у чинному порядку оцінки зобов'язань. Як зазначено у п. 11 НП(С)БО 11 «Зобов'язання», поточні зобов'язання підлягають оцінці та відображенню в балансі за сумою погашення. Довгострокові зобов'язання, згідно п. 9 НП(С)БО 11 «Зобов'язання», відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю. Під теперішньою вартістю розуміють дисконтовану вартість майбутніх платежів (за мінусом суми, що підлягає відшкодуванню), яка, за очікуваннями буде необхідна для здійснення розрахунків за зобов'язаннями в процесі провадження звичайної діяльності підприємства.

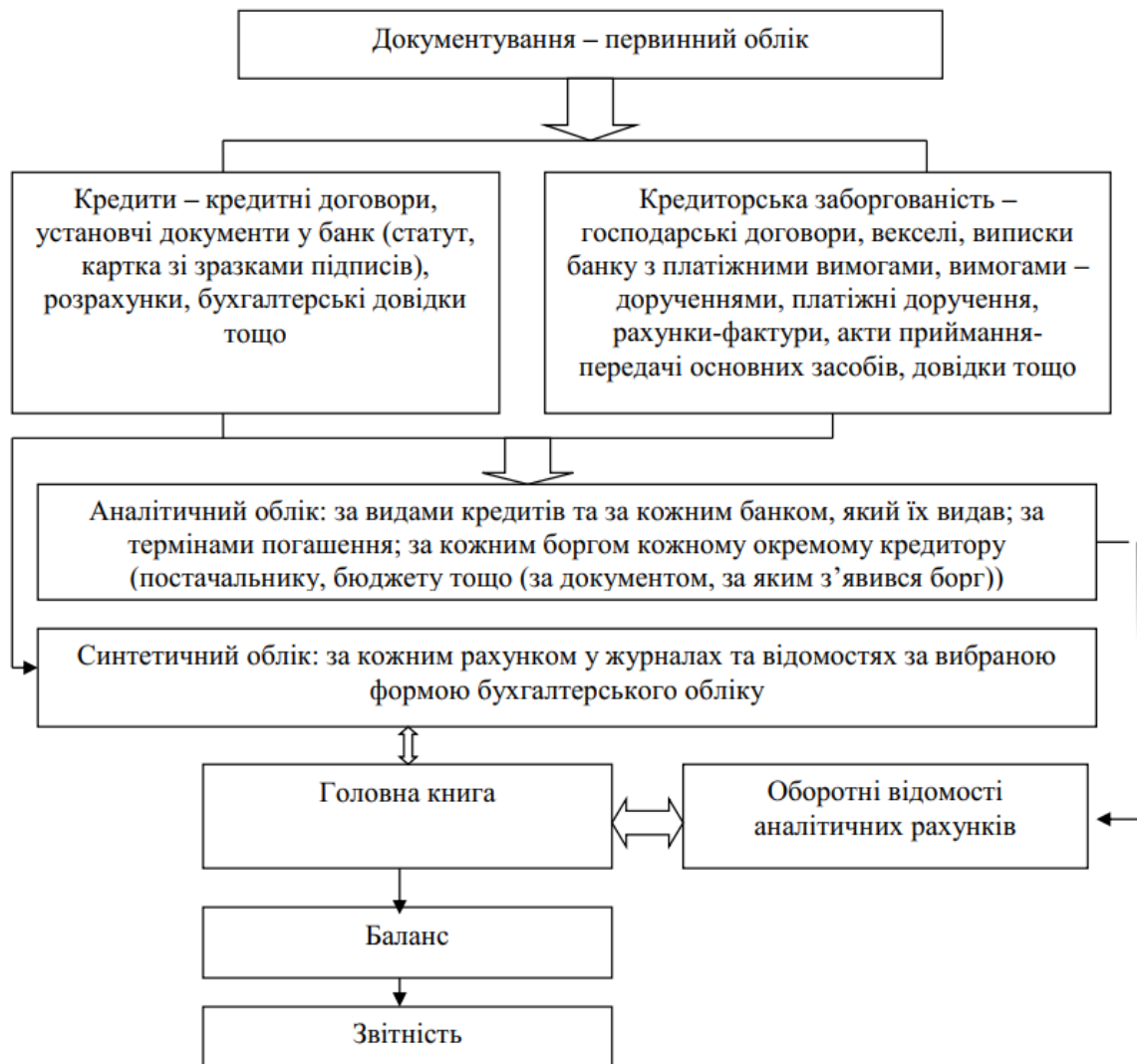

Рис. 1.4. Порядок організації бухгалтерського обліку зобов'язань

Під дисконтування підпадають суми: довгострокових кредитів; довгострокових відсоткових векселів; облігаційних позик; платежів за довгостроковою орендою; позичок, наданих небанківськими фінансово - кредитними установами [53].

Суми забезпечень, які створюються підприємством визнаються витратами та відповідно до п. 15 НП(С)БО 11 «Зобов'язання» визначаються за обліковою оцінкою ресурсів, які є необхідними для погашення відповідного зобов'язання.

Непередбачені зобов'язання (п. 18 НП(С)БО 11 «Зобов'язання») відображаються за обліковою оцінкою та обліковується на позабалансових рахунках.

Даний етап обліку зобов'язань, окрім їх оцінки передбачає оформлення первинних документів та їх упорядкування. До складу таких документів відносяться: товарні документи (накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки, рахунки-фактури, акти прийнятих робіт, податкові накладні), виписки банку, векселі, довідки бухгалтерії, прибуткові та видаткові касові ордери, платіжні інструкції тощо. Оформлені первинні документи, перед їх наступним опрацюванням для складання реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, підлягають перевірці у бухгалтерії підприємства в розрізі певних ознак, серед яких: формальна перевірка, перевірка сутності господарської операції з точки зору їх законності, арифметичні підрахунки та зустрічна перевірка.

Слід зазначити, що всі первинні документи, які стосуються відображення в обліку операцій із зобов'язаннями оформлюються на підставі укладених кредитних та господарських договорів.

Під час здійснення поточного обліку операцій із зобов'язаннями підприємства здійснюється обробка первинних документів, безпосередньо у бухгалтерії, проводиться їх реєстрація в облікових реєстрах – у відомостях, журналах, книгах, машинних документах (це залежить від обраної підприємством форми ведення бухгалтерського обліку). Ведення аналітичного обліку здійснюється у відповідних відомостях та журналах на основі первинних документів в розрізі аналітичних рахунків (кожного кредитора), за видами отриманих позик та позичальників. До функцій бухгалтерської служби також входить контроль за дотриманням строків здійснення платежів в розрізі кожного виду зобов'язань. Ведення синтетичного обліку зобов'язань передбачає здійснення записів в облікових реєстрах (відомостях, журналах), у яких узагальнюється вся інформація, що стосується наявних у підприємства зобов'язань.

На етапі здійснення підсумкового обліку зобов'язань, інформація із відповідних відомостей та журналів переноситься у Головну книгу, де відбувається узагальнення цієї інформації на синтетичних рахунках. Також здійснюється звірка даних синтетичного (журнали та Головна книга) та

аналітичного обліку (відомості та картки в розрізі кожного окремого рахунку, оборотні відомості до них), після чого переходять до складання бухгалтерського балансу та звітності.

Базою для складання балансу підприємства є інформація узагальнена у Головній книзі, а також при необхідності можуть використовуватися дані оборотної відомості за відповідними синтетичними рахунками.

Всі процеси, що пов'язані з обліком зобов'язань на підприємстві мають бути організовані у певній послідовності, так як кожен із них є логічним продовженням попереднього етапу. У випадку, коли в обліковій системі підприємства відсутні первинні документи, що мають оформлюватися під час виникнення та погашення зобов'язань (наприклад, кредиторської заборгованості), то немає підстав й для здійснення наступного етапу, тобто поточного обліку, через відсутність інформації, яку слід відобразити за відповідними рахунками бухгалтерського обліку та яка підлягає узагальненню.

Для відображення в бухгалтерському обліку довгострокових зобов'язань і забезпечень Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [60] передбачено рахунки класу 5 «Довгострокові зобов'язання», до якого передбачено такі рахунки: 50 «Довгострокові позики», 51 «Довгострокові векселі видані», 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», 55 «Інші довгострокові зобов'язання» [60].

Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [31], визначено, що рахунок 50 «Довгострокові позики» призначено для обліку розрахунків за довгостроковими позиками, отриманими в установах банків та обліку інших залучених позикових коштів в будь-яких інших осіб, які не відносяться до поточних зобов'язань. За кредитом рахунку 50 «Довгострокові позики» відображають суми довгострокових позик, які

одержані підприємством, а також суми переведених короткострокових (відстрочених) позик, в дебет рахунку 50 відносять суми погашених довгострокових позик та сум, що були переведені до складу поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями. До об'єктів довгострокових банківських кредитів можуть бути включені: капітальні витрати на нове будівництво, на реконструкцію, модернізацію, розширення наявних основних фондів тощо. Довгостроковими кредитами банків вважається сума заборгованості підприємства перед установами банків за отриманими від них позиками, які не відносяться до поточних зобов'язань.

Порядок відображення в обліку господарських операцій, пов'язаних із отриманням та сплатою довгострокових кредитів банку наведено у табл. 1.2.

Організація аналітичного обліку довгострокових кредитів банку забезпечується: в розрізі банків, у яких отримані кредити, позики; у розрізі видів кредитів; за сумами кредитів; за сплаченими відсотками; за строками погашення кредитів; та іншими даними та ведеться в оборотній відомості. Для синтетичного обліку довгострокових кредитів передбачено ведення Журналу 2.

Ведення обліку розрахунків із постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за товарно-матеріальні цінності, за виконані роботи та надані послуги й за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечується виданими векселями та не є поточним зобов'язанням, здійснюється на рахунок 51 «Довгострокові векселі видані». За кредитом даного рахунку відображається видання векселя в забезпечення заборгованості, а за дебетом операції, пов'язані із погашенням виданого векселя [31].

Для обліку довгострокових зобов'язань за облігаціями Планом рахунків передбачено ведення рахунку 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», за кредитом якого «здійснюється облік боргових зобов'язань за номінальною вартістю облігацій, за дебетом - погашення заборгованості за розрахунками з власниками облігацій» [31].

Таблиця 1.2

Порядок відображення в обліку підприємства операцій щодо отримання та погашення довгострокового кредиту банку

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	Отримано на поточний рахунок підприємства довгостроковий кредит банку	311	501
2	Відображено належні до сплати відсотки за кредит за перший рік	951	684
3	Сплачено відсотки за користування кредитом за перший рік	684	311
4	Списано на фінансовий результат нараховані відсотки за кредит за перший рік	792	951
5	Відображено належні до сплати відсотки за кредит за другий рік	951	684
6	Сплачено відсотки за користування кредитом за другий рік	684	311
7	Списано на фінансовий результат нараховані відсотки за кредит за другий рік	792	951
8	Довгострокову заборгованість за кредитом переведено до складу поточної заборгованості, оскільки до закінчення строку її погашення залишається менше року з дати балансу	501	611
9	Відображено належні до сплати відсотки за кредит за третій рік	951	684
10	Списано на фінансовий результат нараховані відсотки за кредит за третій рік	792	951
11	Сплачено відсотки за користування кредитом за третій рік	684	311
12	Погашено довгостроковий кредит банку	611	311
13	Нараховано та перераховано пеню за несвоєчасне погашення заборгованості за кредитом та відсотків за ним	948	311
14	Списано на фінансовий результат витрати, пов'язані зі сплатою пені	792	948

Рахунок 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди» передбачено для узагальнення інформації про стан розрахунків із орендодавцями за об'єкти необоротних активів, які були передані підприємству на умовах довгострокової оренди, а також за отримані оборотні матеріальні активи, кошти та цінні

папери, що були отримані на умовах договору оренди цілісного майнового комплексу. «За кредитом рахунку 53 відображається нарахування заборгованості перед орендодавцем за одержані об'єкти довгострокової оренди, за дебетом – її погашення, переведення до короткострокових зобов'язань, списання тощо» [31]. Аналітичний облік довгострокових зобов'язань з оренди ведеться в розрізі кожного орендодавця та за відповідним об'єктом орендованих активів.

Рахунок 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» призначено для ведення обліку розрахунків з податку на прибуток, який буде сплачуватися в наступних періодах через виникнення тимчасових різниць між величиною балансової вартості активів або зобов'язань та оцінкою відповідних активів або зобов'язань, що використовується з метою оподаткування. «За кредитом рахунку 54 відображається сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах відповідно до оподатковуваних тимчасових різниць, за дебетом – зменшення відстрочених податкових зобов'язань за рахунок нарахування поточних податкових зобов'язань» [31]. Порядок визначення величини відстрочених податкових зобов'язань здійснюється базуючись на нормах НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» [41].

На рахунку 55 «Інші довгострокові зобов'язання» здійснюється узагальнення інформації щодо розрахунків з іншими кредиторами та за іншими операціями, заборгованість за якими не відноситься до поточних зобов'язань та облік яких не здійснюється на інших рахунках класу 5 «Довгострокові зобов'язання». «За кредитом рахунку 55 відображається збільшення суми інших довгострокових зобов'язань, за дебетом – їх погашення, переведення до короткострокових, списання тощо» [31].

Для обліку поточних зобов'язань Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [60] передбачено рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання», в межах якого можуть відкриватися такі рахунки: 60 «Короткострокові позики»; 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»; 62

«Короткострокові векселі видані»; 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»; 64 «Розрахунки за податками й платежами»; 65 «Розрахунки за страхуванням»; 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»; 67 «Розрахунки з учасниками та кошти клієнтів»; 68 «Розрахунки за іншими операціями»; 69 «Доходи майбутніх періодів» [60].

Для обліку розрахунків за короткостроковими кредитами передбачено рахунок 60 «Короткострокові позики» на якому «ведеться облік розрахунків у національній і іноземній валютах за кредитами банків, строк повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув. За кредитом рахунку відображаються суми одержаних кредитів (позик), за дебетом - сума їх погашення та переведення до довгострокових зобов'язань у разі відстрочення кредитів (позик)» [31].

Облік розрахунків щодо заборгованості постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані товарно-матеріальні цінності, на яку підприємством видані векселі здійснюється із використанням рахунку 62 «Короткострокові векселі видані», за кредитом якого відображається видання векселя, а за дебетом сплата заборгованості за виданими векселями, її списання тощо.

Для відображення в бухгалтерському обліку безготівкових розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані продукцію, товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги передбачено рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». За кредитом рахунка 63 показують наявну заборгованість за одержані від постачальників товари, матеріали та інші цінності, прийняті роботи, отримані послуги, а за дебетом відображається погашення чи списання такої заборгованості.

Всі розрахунки, що здійснюються з постачальниками і підрядниками базуються на укладених угодах та відображуються в облікових регістрах на основі таких первинних документів: накладних, товарно-транспортних накладних, рахунків, рахунків-фактур, актів прийнятих робіт (виконаних послуг), податкових накладних, документів, що засвідчують сплату мита,

податків та зборів.

Типова кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку щодо обліку розрахунків з постачальниками відображено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Типова кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку з обліку розрахунків із постачальниками

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1	Перераховані грошові кошти постачальнику	631	301, 311, 312
2	Видано чека або акредитива постачальнику	631	313
3	Сплачено постачальнику за рахунок банківської позики	631	601
4	Видано вексель постачальнику	631	621
5	Отримані ТМЦ від постачальника	20, 22, 28	631
6	Отримані роботи (послуги) від постачальника	91, 92, 93, 94	631
7	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631
8	Відображено претензію постачальнику	374	631

Для узагальнення інформації про здійснювані підприємством розрахунки за всіма видами податків та зборів, які підлягають сплаті до бюджету та за фінансовими санкціями, які сплачуються до бюджету призначено рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами». Також цей рахунок використовується для узагальнення інформації про всі інші розрахунки підприємства із бюджетом, наприклад, за субсидіями, дотаціями та іншими асигнуваннями. Порядок здійснення таких розрахунків регламентується Податковим кодексом України. «За кредитом рахунку 64 відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом - належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо» [31; 60].

Відображення в бухгалтерському обліку розрахунків підприємства за страхуванням здійснюється на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». «За кредитом рахунку 65 відображаються нараховані зобов'язання за страхуванням, а також одержані від органів страхування кошти, за дебетом – погашення заборгованості та витрачання коштів страхування на підприємстві» [31; 60]. Найбільшу питому вагу у розрахунках підприємства за соціальним страхуванням займають розрахунки за єдиним соціальним внеском (ЄСВ), облік якого здійснюється за субрахунком 651 «За розрахунками із

загальнообов'язкового державного соціального страхування». Сплата ЄСВ здійснюється до єдиної системи загальнообов'язкового державного соціального страхування на регулярній основі та в обов'язковому порядку. Даний внесок справляється задля забезпечення захисту найманих працівників підприємства у передбачених законодавством випадках, та можливості отримання ними страхових виплат при настанні певних страхових випадків (виплати допомоги з тимчасової втрати працездатності, допомоги по вагітності та пологах тощо).

Для обліку розрахунків за виплатами працівникам передбачено однойменний пасивний рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», який передбачено для відображення інформації щодо розрахунків із персоналом підприємства з оплати праці (за всіма її видами у тому числі щодо нарахування премій, доплат, допомоги тощо), а також для відображення інформації про не одержані працівниками у визначений термін, нараховані їм виплати (розрахунки з депонентами). По кредиту рахунку 66 показують суми нарахованої працівникам підприємства основної та додаткової заробітної плати, премій, допомоги з тимчасової непрацездатності та інших нарахувань, а за дебетом відображаються операції, пов'язані із виплатою заробітної плати, премій, допомоги тощо, здійснених утримань податку з доходів фізичних осіб та військового збору, утримань за виконавчими листами тощо.

За рахунком 67 «Розрахунки з учасниками» здійснюється облік розрахунків розрахунки із учасниками та засновниками підприємства, щодо розподілу власного капіталу (виплата дивідендів, повернення часток тощо). По кредиту рахунку 67 відображають збільшення заборгованості підприємства перед його засновниками та учасниками, а за дебетом зменшення або погашення такої заборгованості, у т. ч. реінвестування доходів тощо.

Рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» призначений для узагальнення інформації щодо здійснюваних розрахунків за операціями, які не можна відобразити на рахунках 63 - 67. Аналітичний облік розрахунків по рахунку 68 ведеться в розрізі підприємств, організацій, установ та фізичних осіб, з якими підприємство здійснює розрахунки.

У фінансовій звітності підприємства зобов'язання знаходять відображення у пасиві Балансу у розділі II «Довгострокові зобов'язання та забезпечення» та у розділі III «Поточні зобов'язання і забезпечення».

Взаємозв'язок статей пасиву Балансу із рахунками бухгалтерського обліку в розрізі яких здійснюється розкриття інформації за зобов'язаннями підприємства наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4.

Розкриття інформації про зобов'язання підприємства у Балансі

Пасив	Код рядка	Рахунки бухгалтерського обліку
1	2	3
II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення		
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	54
Довгострокові кредити банків	1510	50.1 – 50.4
Інші довгострокові зобов'язання	1515	50.5, 50.6, 51, 52, 53, 55
Довгострокові забезпечення	1520	47.1 – 47.8*
Цільове фінансування	1525	48
III. Поточні зобов'язання і забезпечення		
Короткострокові кредити банків	1600	60
Векселі видані	1605	62
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610	61
товари, роботи, послуги	1615	63
розрахунки з бюджетом	1620	64
у тому числі з податку на прибуток	1621	64.1
розрахунки зі страхування	1625	65
розрахунки з оплати праці	1630	66
Поточні забезпечення	1660	47.1 – 47.8**
Доходи майбутніх періодів	1665	69
Інші поточні зобов'язання	1690	67, 68.1 – 68.5
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	68.0

* – за статтею «Довгострокові забезпечення» відображається інформація щодо нарахованих за звітний період майбутніх витрат та платежів, розмір яких на дату балансу може бути розрахований лише на основі попередніх (прогнозних) оцінок.

** – за статтею «Поточні забезпечення» відображається інформація щодо забезпечень, які планують використати впродовж 12 місяців з дати балансу.

1.3. Теоретичні засади організації та методики проведення аудиту зобов'язань підприємства та його роль у забезпеченні достовірності фінансової звітності

Аудит зобов'язань підприємства «має на меті виявлення достовірної інформації відносно наявності зобов'язань у підприємства перед контрагентами (кредиторами), повноти та своєчасності відображення первинних даних в облікових і звітних документах, правильності ведення обліку зобов'язань, а також його відповідності прийнятій обліковій політиці, концептуальним основам бухгалтерського обліку, реальності існуючих зобов'язань, законності та доцільності проведених розрахунків, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності підприємств» [57].

До основних завдань аудиту зобов'язань підприємства входить:

- перевірка достовірності формування інформації щодо залишків у розрізі наявних видів зобов'язань;
- дотримання правил фінансово-розрахункової дисципліни та з'ясування її впливу на платоспроможність підприємства;
- дослідження реальності зобов'язань кожного виду, встановлення наявності прострочених зобов'язань;
- перевірка правильності віднесення зобов'язань за кредитами банків до складу довгострокової та поточної заборгованості, визначення базової форми розрахунків із постачальниками та підрядниками;
- перевірка наявності та достовірності укладених угод із постачальниками та підрядниками, правильності їх оформлення, відповідності економічного змісту угод змісту операції, відображених за рахунками бухгалтерського обліку;
- перевірка наявності, правильності оформлення, використання та закриття розрахунків за одержаними авансами;
- перевірка наявності, правильності здійснення та документального оформлення розрахунків за бартерними операціями;

- перевірка наявності, правильності оформлення та здійснення розрахунків за виданими векселями;
- дослідження правильності віднесення зобов'язань за термінами погашення, законності їх виникнення, своєчасності погашення кредиторської заборгованості, правильності списання безнадійних боргів, коректності відображення зобов'язань в системі бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності [16].

Узагальнення інформації щодо мети аудиту зобов'язань, завдань аудиту та джерел інформації для проведення аудиту зобов'язань проілюстровано на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Мета, завдання та джерела інформації для аудиту зобов'язань підприємства [57]

Аудит зобов'язань підприємства, як будь-яка складова аудиторської перевірки фінансової звітності, проводиться у певній послідовності й передбачає виокремлення певних стадій та етапів перевірки. Основні етапи аудиту зобов'язань підприємства наведено на рис. 1.6.

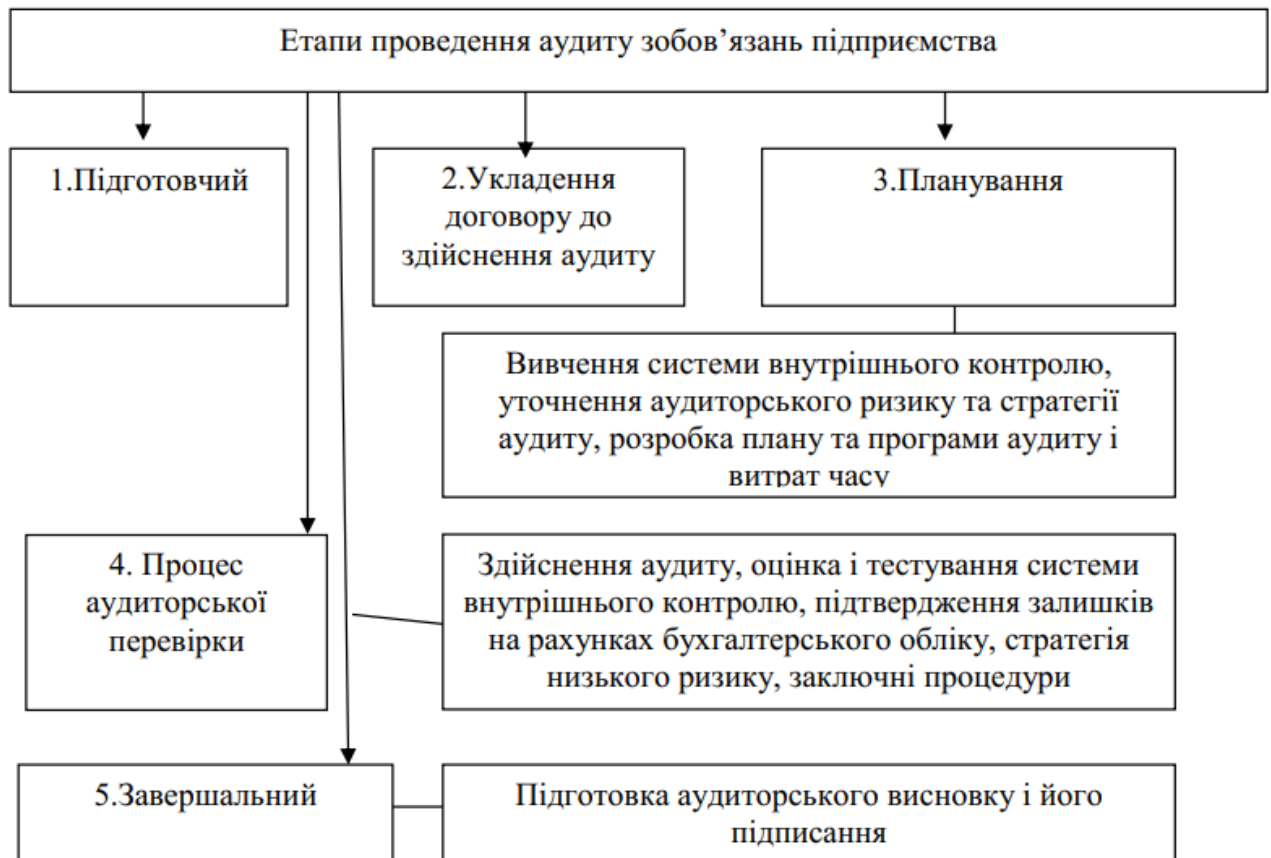

Рис.1.6. Етапи проведення аудиту зобов'язань підприємства [66]

На кожному з етапів аудиту передбачається здійснення аудиторських процедур, виконання яких регламентується Міжнародними стандартами аудиту [69], враховує особливості діяльності досліджуваного підприємства, порядок організації й методики ведення бухгалтерського обліку. Для прикладу, характер аудиторських процедур та час, який буде використано аудитором для здійснення перевірки, безумовно будуть залежати від того у якій формі існує облікова та інша інформація, яка цікавить аудитора під час проведення перевірки (тобто інформація наявна тільки в електронній формі, або до неї є доступ лише в конкретні періоди часу тощо). На рис. 1.7 представлено

узагальнені аудиторські процедури, відповідно до МСА 500 «Аудиторські докази» [69], які можуть бути використані аудитором під час проведення аудиту зобов'язань підприємства.

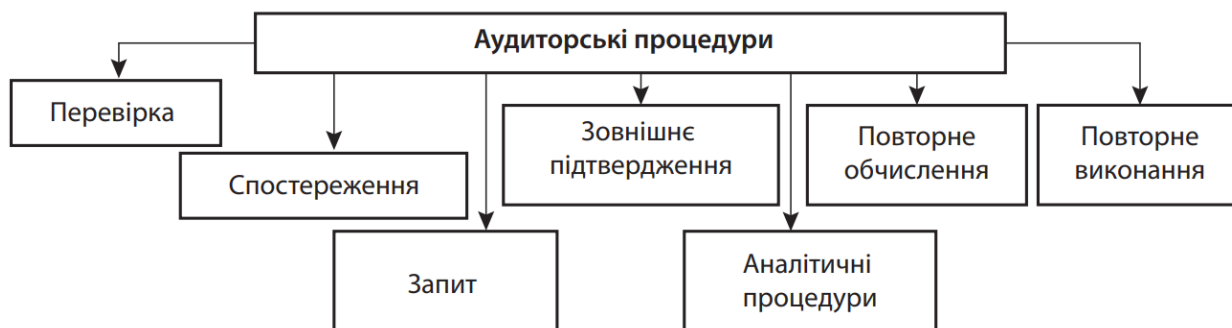

Рис. 1.7. Склад аудиторських процедур для перевірки зобов'язань підприємства

Під час проведення аудиту, аудитор повинен отримати достатню за обсягом, достовірну й надійну інформацію, яка забезпечуватиме йому можливість на її основі зробити незалежні висновки щодо достовірності даних бухгалтерського обліку й фінансової звітності підприємства, яке перевіряється. Таку інформацію в аудиті називають «аудиторськими доказами – фактом, який може стати підтвердженням або спростуванням наявності тієї чи іншої події, прийнятого управлінського рішення, здійсненої господарської операції» [57].

Починаючи аудиторське дослідження зобов'язань підприємства, аудитор має розуміти, які процедури та на якому етапі йому необхідно буде використати для отримання достатньої кількості відповідних аудиторських доказів. Такий процес носить назву «планування аудиту», його зміст знаходить відображення в плані аудиту. План аудиту - це робочий документ аудитора, який включає перелік етапів, зміст робіт, які мають бути виконані на кожному із визначених етапів (аудиторські процедури) та джерела інформації, які мають бути досліджені.

Основні змістовні складові плану аудиту зобов'язань підприємства представлено у табл. 1.5.

Змістовні складові плану аудиту зобов'язань підприємства

Етапи аудиту	Зміст робіт	Джерела інформації
Підготовчий	Ознайомлення із підприємством клієнта; здійснення попередньої оцінки аудиторського ризику та його компонентів; попереднє визначення стратегії аудиту та обсягу аудиторського дослідження й здійснюваних робіт; вирішення питань щодо укладання договору; обмін з клієнтом листом-зобов'язанням	ЗМІ; взаємопов'язані сторони; третя сторона; фінансова звітність; бесіди з керівництвом та персоналом; матеріали попереднього аудиту; юридична документація клієнта
Укладання договору	Укладання договору	Документи та інформація
Планування	Вивчення системи внутрішнього контролю підприємства в цілому та щодо зобов'язань зокрема; уточнення аудиторського ризику та його основних компонентів; уточнення стратегії аудиту та обсягів необхідних робіт; визначення суттєвості; розробка плану та складання програми аудиту	Опитування персоналу; спостереження; документи системи обліку та управління; вимоги щодо організації системи внутрішнього контролю; матеріали попереднього аудиту
Аудиторська перевірка	Збір аудиторських доказів; документування; оцінка отриманих даних із сукупності вибірки; оцінка аудиторських доказів; коригування програми аудиту; перегляд процедур аудиту; оцінка правильності обраної стратегії аудиту, за необхідності здійснюється корегування запланованих видів та обсягів робіт	Спостереження; угоди, контракти; облікова документація; результати тестування; інвентаризація; арифметичні розрахунки; складання робочих документів; опитування; запити до третіх осіб;
Заключний етап	Проведення групування в розрізі виявлених помилок; формування робочого документа аудитора щодо можливих виправлень; оцінка суттєвості не виправлення помилок; перевірка узгодженості показників після здійснених виправлень; оцінка можливостей підприємства продовжувати діяльність	Підведення підсумків аудиту; аудиторські докази; формування звіту за результатами аудиту, протоколи зустрічей з клієнтом; протоколи обговорення результатів аудиту

Дослідження літературних джерел, свідчить про те, що нині усталеної комплексної методики аудиту зобов'язань підприємства не визначено, але висвітлюються окремі її фрагменти, тобто розглядаються окремі складові методики аудиту зобов'язань в розрізі їх видів, а саме: процедури методики аудиту поточних зобов'язань підприємств, процедури методики аудиту короткострокових зобов'язань підприємств; процедури методики аудиту

довгострокових зобов'язань підприємств.

Розглянемо особливості методики аудиту зобов'язань підприємства в розрізі зазначених складових.

В процесі проведення аудиту поточних зобов'язань підприємства детально досліджують склад тих чи інших зобов'язань. Так, поточні зобов'язання підприємства включають такі їх види: короткострокові кредити банків; поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; поточну кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги; поточну кредиторську заборгованість за розрахунками з бюджетом; поточну кредиторську заборгованість за розрахунками зі страхування; поточну кредиторську заборгованість за розрахунками з оплати праці.

Левову частку поточних зобов'язань підприємства займають розрахунки за товари, роботи, послуги, тобто розрахунки з постачальниками та підрядниками. Під час перевірки таких розрахунків увага аудитора має бути зосереджена не тільки на правильності відображення відповідних операцій на рахунках бухгалтерського обліку та відповідності елементів фінансових звітів критеріям визнання, в й на перевірці законності та легітимності здійснюваних операцій та їх документального забезпечення. Слід зазначити, що більшість документів, якими підтверджуються факти здійснених операцій в сфері розрахунків за товари, роботи та послуги, надходять до підприємства від третіх осіб. Це зумовлює певні фактори ризику, які виникають під час аудиторської перевірки даного об'єкту та які слід врахувати під час визначення обсягів аудиту:

- відсутність належного контролю за формування первинних документів;
- складність відновлення втрачених чи пошкоджених документів та неможливість виправлення у них помилок;
- ймовірність несвоєчасного надходження документів;
- відсутність уніфікованих форм документів;
- складність встановлення реального місця розташування підприємства-контрагента;

- складність налагодження зворотного зв'язку постачальника із аудитором, за умови виникнення необхідності відповіді на запити аудитора;
- тривалий період отримання відповідей (підтверджень) від контрагента на запити аудитора [27].

Також під час проведення аудиту, здійснюється загальна оцінка бізнесу клієнта, в процесі якої необхідно:

- встановити загальну кількість постачальників з якими співпрацює клієнт;
- на основі проведення аналітичних процедур визначити та оцінити структуру заборгованості, наявність простроченої заборгованості та заборгованості строк погашення якої наближається до завершення, визначити вплив наявних зобов'язань на фінансовий стан підприємства з метою встановлення можливостей його безперебійного функціонування у майбутньому.

Під час дослідження наявних на підприємстві документів які використовуються для відображення розрахунків за товари, роботи та послуги, здійснюється їх перевірка за формою та змістом:

- перевіряють наявність усіх необхідних реквізитів, передбачених формою відповідного документу;
- досліджується своєчасність надходження та оприбуткування активів, отримання послуг відповідно до укладеного договору;
- здійснюється ідентифікація постачальника;
- визначається тотожність контрактної вартості.

Перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку операцій із зобов'язаннями ґрунтується на встановленні відповідності відображених у фінансовій звітності сум кредиторської заборгованості нормам НП(С)БО 11 «Зобов'язання», та, відповідно, передбачає такі види робіт:

- дослідження наявності зобов'язань;
- перевірку відповідності зобов'язань встановленим критеріям визнання;

- встановлення відповідності здійснюваних облікових процедур нормам НП(С)БО та обліковій політиці в контексті визнання окремих елементів фінансових звітів, які є наслідками виникнення зобов'язань.

На рис. 1.8 наведено порядок проведення аудиту поточних зобов'язань підприємства, який базується на основних принципах аудиту.

Слід наголосити, що увага аудитора зосереджується на вивченні документального забезпечення здійснюваних операцій по зобов'язаннях, також аудитор має переконатися в достовірності усіх документів та правильності їх оформлення (наприклад, отримання товарно-матеріальних цінностей має бути підтверджено належним чином оформленими платіжними інструкціями, рахунками – фактурами; операції, що пов'язані із оплатою рахунків платіжними інструкціями повинні відповідати інформації, що зазначена у виписках банку або іншим документам).

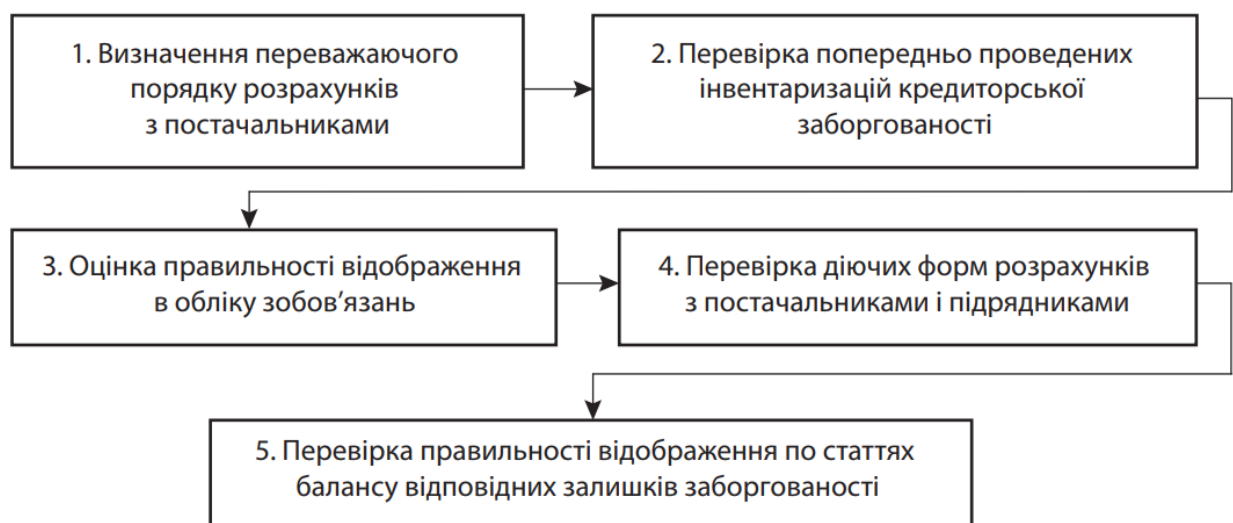

Рис. 1.8. Порядок проведення аудиту поточних зобов'язань підприємства

На початку аудит розрахунків за довгостроковими та короткостроковими кредитами банків здійснюється виявлення наявних кредитних угод, укладених між банками і підприємством. При цьому з'ясовують, які види кредитів, довгострокові чи короткострокові, були отримані підприємством та умови їх отримання і погашення [26].

Під час проведення перевірки слід встановити, на які цілі спрямовано

гроші за отриманим кредитом, з'ясувати строки погашення кредиту та правильність сплати відсотків. Аудитору необхідно порівняти дані Балансу (Звіту про фінансовий стан) в розрізі довгострокових та короткострокових кредитів банку з даними оборотної відомості за синтетичними рахунками 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики», з даними головної книги та реєстрів аналітичного обліку.

Здійснюючи перевірку ведення аналітичного обліку потрібно встановити, чи ведеться облік за кожним отриманим підприємством кредитом, чи своєчасно погашаються відсотки за відповідним кредитом, чи є у підприємства наявності прострочені кредити із непогашеними відсотками, чи є майно клієнта у заставі тощо.

Дослідження питань, пов'язаних із методикою аудиту довгострокових зобов'язань здійснював у своїх наукових працях В.С. Рудницький [77], зосереджуючи увагу на доцільності детального розгляду складу тих чи інших зобов'язань.

Тобто, враховуючи, що довгострокові зобов'язання підприємства включають такі їх види як: довгострокові кредити банків у національній валюті; довгострокові кредити банків в іноземній валюті; відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті; інші довгострокові позики в національній та іноземній валюті, то аудитор має дослідити всі наявні у підприємства складові довгострокових зобов'язань.

Здійснюючи перевірку одержаних довгострокових зобов'язань підприємства досліджують кореспондуючі бухгалтерські рахунки, на яких відображаються дебетові записи, оскільки за їх даними можна визначити розмір довгострокових зобов'язань підприємства, які були ним одержані.

Перевірку використання довгострокових зобов'язань підприємства здійснюють у взаємозв'язку із відповідними записами на рахунках бухгалтерського обліку: капітальні інвестиції, рахунки в банках, каса, інші кошти тощо.

Порядок проведення аудиту довгострокових зобов'язань підприємства

наведено на рис. 1.9.

Як уже зазначалося, складовою поточних зобов'язань підприємства є короткострокові кредити банків, які мають свою специфіку щодо послідовності здійснюваних аудиторських процедур. В процесі проведення аудиторської перевірки короткострокових кредитів банку досліджується повнота та правильність та ефективність використання кредитних коштів, своєчасність їх повернення.

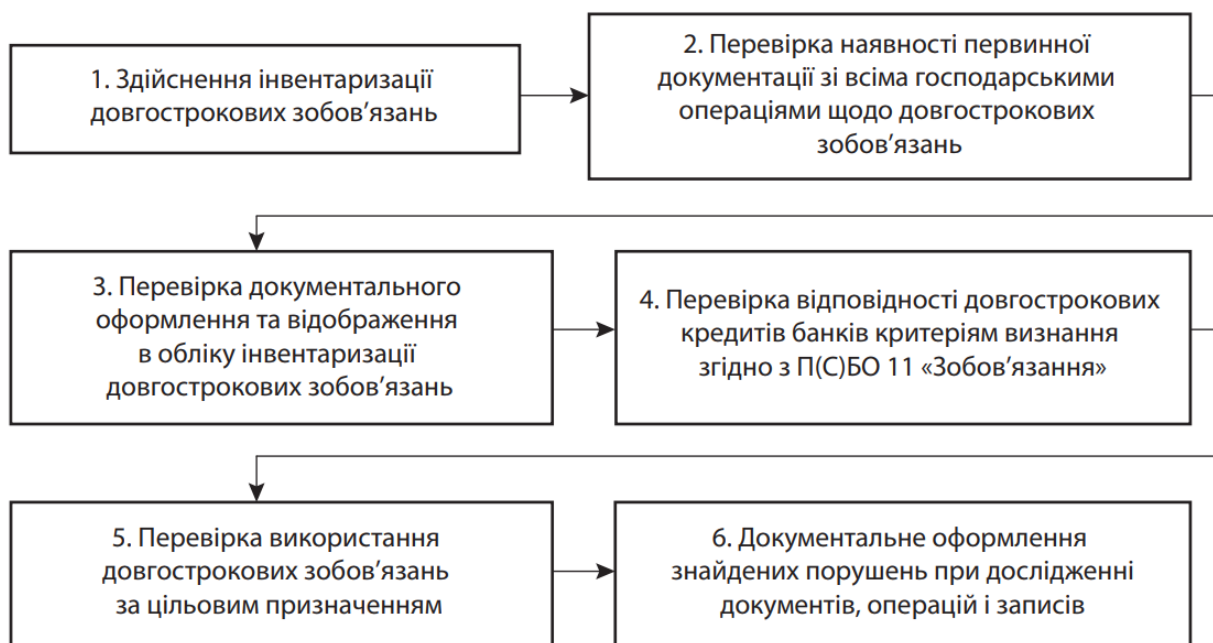

Рис. 1.9. Порядок проведення аудиту довгострокових зобов'язань підприємства

Як правило, кредитні кошти надаються у безготівковій формі шляхом оплати розрахунково-грошових документів, а їх погашення здійснюється одноразово або за визначеним графіком. У випадку наявності прострочених кредитів, нові кредити підприємству не надаються.

Послідовність здійснення аудиту короткострокових зобов'язань підприємства наведена на рис. 1.10.

Здійснюючи порівняння методики проведення аудиту в розрізі кожного із складових видів зобов'язань підприємства, можна стверджувати, що всі висвітлені процедури аудиту включають перевірку таких тверджень відносно зобов'язань: існування, настання, класифікація та зрозумілість, оцінка та розподіл, повнота відображення, точність.

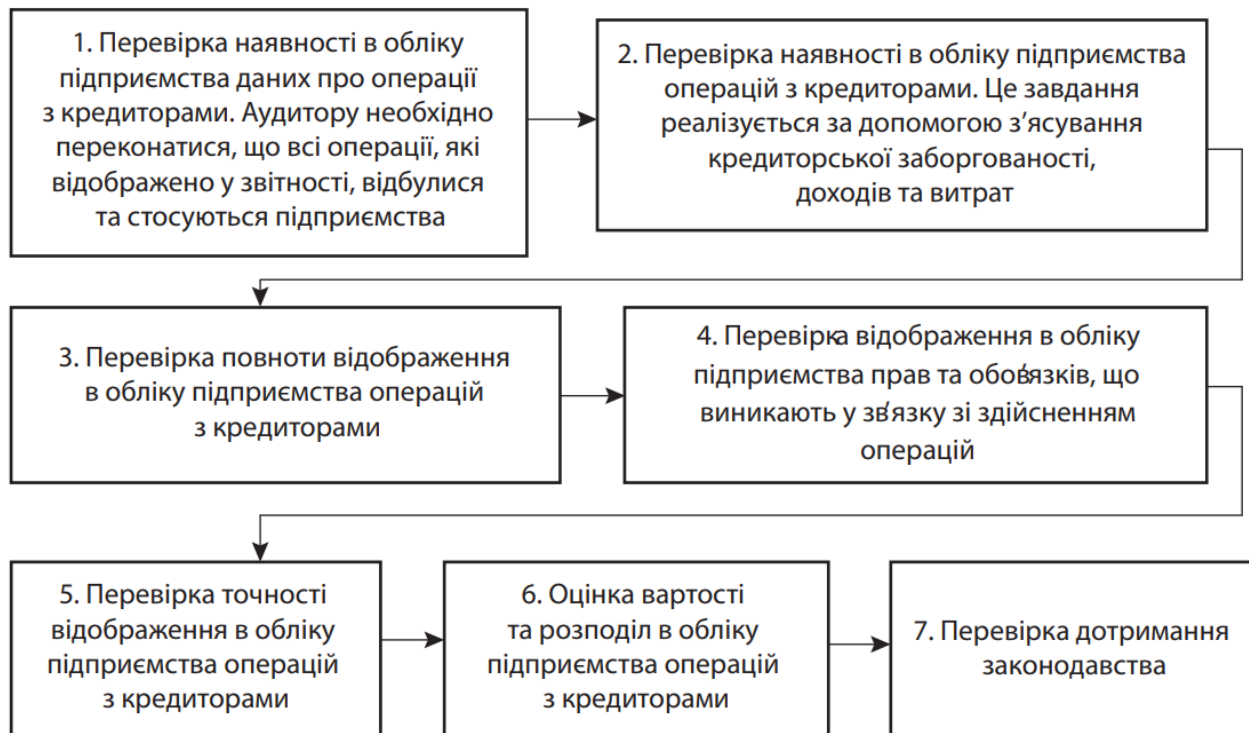

Рис. 1.10. Послідовність аудиту короткострокових зобов'язань підприємства

З урахуванням викладеного вище матеріалу, можемо запропонувати порядок здійснення комплексного аудиту зобов'язань, який включає різні їх види, найбільш характерні для більшості підприємств. Такий порядок враховує необхідність здійснення аудиторських процедур для підтвердження або спростування наявної інформації по зобов'язаннях підприємства.

На рис. 1.11 наведено порядок комплексного аудиту зобов'язань підприємства, який узагальнює усі характерні для різних видів зобов'язань процедури аудиту.

Слід зазначити, що відповідно до наведеного порядку проведення аудиту зобов'язань в розрізі кожної із їх класифікаційних груп, можна проводити аудит зобов'язань підприємства і у розрізі кожної складової окремо, що надасть можливість отримання більш детальної характеристики відносно кожного елементу зобов'язань підприємства.

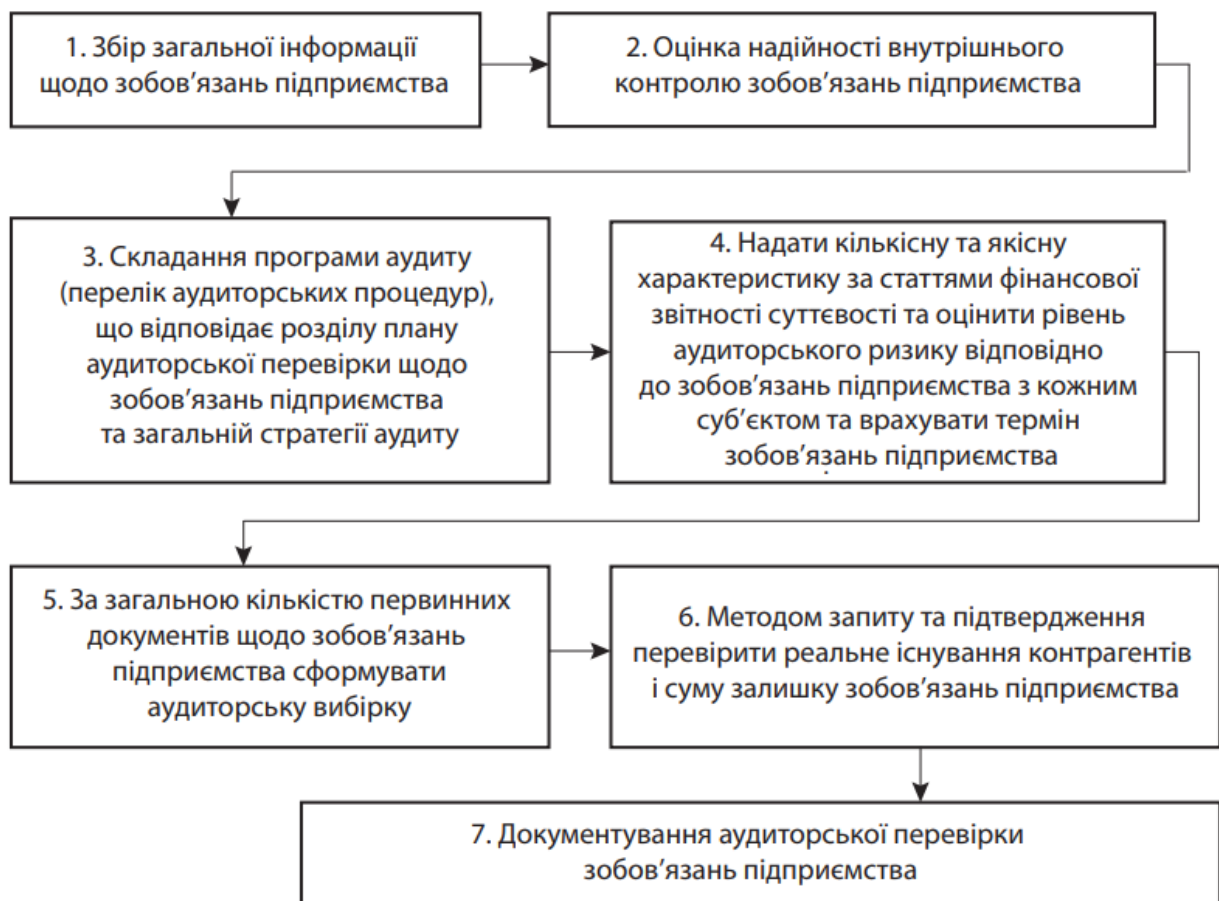

Рис. 1.11. Порядок комплексного аудиту зобов'язань підприємства

В цілому, необхідно зазначити, що правильно обрана методика аудиту зобов'язань підприємства має суттєве практичне значення, так як дозволяє виявити викривлення інформації у фінансовій звітності, а надані аудиторами звіти за результатами аудиторської перевірки забезпечують впевненість користувачів фінансової звітності у її надійності й дозволяють власникам приймати правильні управлінські рішення.

Враховуючи висвітлені особливості щодо формування методики аудиту зобов'язань підприємства, необхідно розуміти типові порушення, які є найбільш типовими під час дослідження операцій по зобов'язанням на підприємствах.

До типових порушень в операціях, пов'язаних із обліком зобов'язань підприємства можна віднести:

- неправильно здійснену класифікацію сум кредиторської заборгованості

за критеріями її поділу на довгострокову та короткострокову;

- не якісне оформлення первинних документів (використання нетипових або недоречних форм, відсутність обов'язкових реквізитів: підписів, печаток пропущені поля, які є обов'язковими для заповнення), пошкодження або відсутність оригінальних документів;

- відсутність графіку документообороту;

- заміна оригінальних виписок банківських установ іншими або їх підроблення, що засвідчують сплату (погашення) кредиторської заборгованості;

- формальний підхід до проведення інвентаризації зобов'язань та відповідних розрахунків;

- безпідставне визнання витрат підприємством;

- зарахування погашеної кредиторської заборгованості в рахунок її сплати не за тими кредиторами;

- відображення кредиторської заборгованості на «фіктивних» рахунках неіснуючих кредиторів;

- несвоєчасне та неправильне оформлення й пред'явлення претензій за договорами постачання;

- не своєчасне оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, які отримані від постачальників;

- приховування кредиторської заборгованості на основі відображення у фінансовій звітності (Балансі) згорнутого залишку;

- неправильна оцінка величини кредиторської заборгованості у зв'язку із коливанням курсів валют на дату складання фінансової звітності (Балансу) при здійсненні розрахунків в іноземній валюті;

- неправильне визначення суми податкового кредиту з ПДВ;

- відображення у фінансовій звітності (Балансі) простроченої кредиторської заборгованості після закінчення строків позовної давності, що призводить до необґрунтованого зниження суми платежів до бюджету за податком на додану вартість та податком на прибуток підприємства;

- арифметичні помилки, які допускаються під час фіксації фактів

здійснюваних операцій за зобов'язаннями підприємства;

- невідповідність даних аналітичного та синтетичного обліку.

Таким чином, аудит зобов'язань підприємства має важливе практичне значення, оскільки він дозволяє підтвердити або спростувати достовірність фінансової звітності, а надані аудиторами висновки за результатами проведеного аудиту забезпечують впевненість користувачів фінансової звітності підприємства та власників для прийняття відповідних управлінських рішень.

Висновки до розділу 1

1. Досліджуючи сутність поняття «зобов'язання підприємства», було з'ясовано, що визначення даного поняття надається як у нормативно-правових актах, яка і науковій літературі. При цьому дана категорія передбачає визначення її сутності з юридичної, соціальної та економічної точок зору. Узагальнення існуючих підходів щодо розуміння сутності поняття «зобов'язання підприємства» дозволило сформулювати власний підхід щодо його трактування.

2. Встановлено підходи щодо класифікації зобов'язань, яка базується на їх поділі на довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

3. З'ясовано, що важливою характеристикою зобов'язань, як економічної категорії, є їх оцінка, яка передбачає здійснення оцінки зобов'язань за історичною собівартістю, поточною собівартістю, вартістю реалізації, теперішньою вартістю та справедливою вартістю.

4. Дослідження системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства свідчить, що в його основі лежить система бухгалтерського обліку зобов'язань. Для відображення в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання підприємства використовуються рахунки класу 5 «Довгострокові

зобов'язання» та рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання». Організація поточного обліку операцій із зобов'язаннями підприємства передбачає обробку первинних документів, їх реєстрацію в облікових регістрах – у відомостях, журналах, книгах, машинних документах. В процесі підсумкового обліку зобов'язань, інформація із відповідних відомостей та журналів переноситься у Головну книгу, де відбувається узагальнення інформації на синтетичних рахунках, після чого переходять до складання фінансової звітності. Інформація про зобов'язання підприємства знаходить відображення у пасиві Балансу у розділі II «Довгострокові зобов'язання та забезпечення» та у розділі III «Поточні зобов'язання і забезпечення».

5. Під час дослідження порядку організації та методики аудиту зобов'язань підприємств з'ясовано мету аудиту зобов'язань, визначені основні завдання аудиту, джерела інформації для проведення аудиту, етапи його проведення, перелік аудиторських процедур, визначено змістовні складові плану аудиту зобов'язань підприємства. Вивчено порядок проведення аудиту поточних зобов'язань підприємства, довгострокових та короткострокових зобов'язань підприємства, а також наведено підходи щодо здійснення комплексного аудиту зобов'язань з урахуванням необхідності перевірки наступних тверджень щодо зобов'язань: існування, настання, класифікація та зрозумілість, оцінка та розподіл, повнота відображення, точність.

РОЗДІЛ 2

АУДИТ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА МАТЕРІАЛАХ ПП «ФАВОР»

2.1. Особливості провадження діяльності ПП «Фавор», характеристика основних фінансово-економічних показників

Приватне підприємство «Фавор» (далі ПП «Фавор») розпочало свою 17 березня 2000 р., пр. що свідчить Витяг з Єдиного державного реєстру юридичних, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (додаток Б). ПП «Фавор» зареєстровано за адресою: Україна, 25006, місто Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, кв. 29.

ПП «Фавор» створене фізичною особою, який є громадянином України Новосьоловим Ігорем Віталійовичем у 2000 р. та здійснює свою діяльність у відповідності до Статуту (Додаток В).

Відповідно до Статуту відносини між засновником підприємства, трудовим колективом та іншими учасниками фінансово-господарської діяльності регламентуються ПП «Фавор», нормами чинного законодавства України та іншими локальними актами, які прийняті підприємством, згідно законодавства. ПП «Фавор» є самостійним суб'єктом підприємницької діяльності, яке має права юридичної особи, має власне майно, самостійний баланс, поточні рахунки в українських та іноземних банках, печатку та фірмовий бланк із своїм найменуванням.

ПП «Фавор» з метою забезпечення реалізації визначених цілей діяльності здійснює від свого імені правочини, набуває майнових та немайнових прав, виконує відповідні обов'язки, має право бути позивачем та відповідачем у судових органах. Підприємство має право на укладання угод купівлі-продажу, трудових, кредитних та інших угод.

Підприємство створено на невизначений термін часу та може

користуватися усіма правами, які надані йому, як юридичній особі згідно чинного законодавства.

ПП «Фавор» засноване з правом наймання на роботу найманих працівників. ПП «Фавор» має статус малого підприємства.

ПП «Фавор» відповідає за своїми зобов'язаннями виключно в межах належного йому майна, на яке може бути накладено стягнення відповідно до законодавства. Підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями його засновника. До підприємства не можуть бути застосовані будь-які санкції, що обмежують його права у разі вчинення засновником протиправних дій. Засновник не відповідає за зобов'язаннями підприємства та не несе ризику збитків, що пов'язані з діяльністю підприємства у межах вартості свого вкладу.

Згідно із Статутом метою діяльності підприємства є отримання прибутку.

Майно підприємства формують необоротні та оборотні активи, вартість яких відображається у самостійному балансі підприємства. Станом на 01.01.2023 р. валюта балансу ПП «Фавор» складала 2918,20 тис. грн., а на 01.01.2024 р. - 3718,70 тис. грн., що свідчить про нарощування обсягів діяльності підприємства.

Вищим органом управління діяльністю підприємства є засновник, який відповідає одноосібній власності. Управління діяльністю підприємства здійснює директор, який репрезентує підприємство відповідно до його Статуту.

Директор призначається на посаду засновником згідно укладеного з ним трудового договору. До функціональних обов'язків директора відносяться: здійснення оперативного керівництва підприємством, представлення від імені підприємства його інтересів в усіх установах, підприємствах та організаціях України та за кордоном.

Директор ПП «Фавор» має право наймати на роботу найманих працівників та звільняти їх з роботи, застосовувати до них заходи заохочення і накладати стягнення у відповідності до чинного законодавства. Директор має право визначати систему оплати праці, затверджує штатний розпис та правила внутрішнього трудового розпорядку. Також до компетентності директора

відноситься затвердження планів роботи підприємства та звітів про їх виконання.

До основних видів діяльності ПП «ФАВОР» відносяться:

- вантажний автомобільний транспорт;
- діяльність посередників у торгівлі товарами широкого асортименту;
- оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин;
- неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами;
- неспеціалізована оптова торгівля
- складське господарство;
- інша допоміжна діяльність у сфері транспорту.

Для здійснення діяльності у сфері вантажного автомобільного транспорту, підприємство виконує транспортно-експедиторські послуги по перевезенню та доставці хліба та хлібобулочних виробів.

Ця діяльність забезпечується як наявністю у власності ПП «ФАВОР» вантажного автомобільного транспорту так і використанням вантажного автомобільного транспорту на умовах оренди. ПП «ФАВОР» укладено договори на оренду вантажних автомобілів з ПРАТ «Черкаський ХЛБОКОМБІНАТ». Вартість орендної плати вантажних автомобілів проводиться щомісячно.

Штатний склад працівників ПП «Фавор» представлено 6 найманими працівниками. Наймані працівники своєчасно отримують нараховану їм заробітну плату, а ПП «Фавор» на правах податкового агента здійснює утримання та перерахування із суми нарахованого заробітку найманим працівникам податку на доходи фізичних осіб та військового збору.

Для провадження господарської діяльності ПП «ФАВОР» здійснює придбання палива (дизельного, газу нафтового скрапленого, бензину автомобільного марки А 95, бензину автомобільного марки А 92) на основі укладених договорів з ТОВ «ВестКард» на основі використання паливних

карток та паливних талонів.

Всі наявні вантажні автомобілі регулярно проходять технічне обслуговування та за необхідності проводяться поточні ремонти вузлів та механізмів. Підприємство ПП «Фавор» для підтримання автомобілів у належному технічному стані придбаває необхідні запасні частини, оливу моторну, автомобільні шини тощо.

До числа основних замовників транспортних послуг досліджуваного підприємства входять ТОВ «Торговий Дім «Київ Хліб» та ТОВ «Черкаси-Хліб ТД». Відповідно до укладених договорів із замовниками, їм надаються транспортно-експедиторські послуги по перевезенню та доставці хліба і хлібобулочних виробів. Величина вартості транспортних послуг визначається виходячи із довжини маршрутів та вартості палива.

З метою здійснення характеристики основних показників фінансово-економічної діяльності ПП «Фавор» нами була використана інформація, узагальнена у фінансовій звітності підприємства (додаток Д).

Як свідчать дані, що наведені у табл. 2.1., в 2023 р. порівняно із показниками 2022 р. та 2021 р. економічна ситуація суттєво покращилась.

Таблиця 2.1.

Економічні показники діяльності ПП «Фавор»

Показники, тис. грн.	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		Відносний приріст (відхилення), %		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	240,1	1 543,5	4 992,9	1 303,4	3 449,4	542,86	223,48	1 979,51
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	216,6	1 250	4 517,6	1 033,4	3 267,6	477,1	261,41	1 985,69
Інші операційні витрати	21,2	519,8	365,6	498,6	-154,2	2 351,89	-29,67	1 624,53
Інші доходи	0	300	0	300	-300		-100	
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	2,3	73,7	109,7	71,4	36	3 104,35	48,85	4 669,57
Разом доходи	240,1	1 843,5	4 992,9	1 603,4	3 149,4	667,81	170,84	1 979,51
Разом витрати	237,8	1 769,8	4 883,2	1 532	3 113,4	644,24	175,92	1 953,49
Витрати (дохід) з податку на прибуток	0,4	13,3	19,7	12,9	6,4	3 225	48,12	4 825
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	1,9	60,4	90,0	58,5	29,6	3 078,95	49,01	4 636,84

Це пов'язано з тим, що майже всі ключові показники діяльності за результатами 2023 р. значно зросли. Так, чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг у 2022 р. порівняно із 2021 р. зріс на 1303,4 тис. грн., а у 2023 р. порівняно із 2022 р. - на 3449,4 тис. грн. Зростання обсягів реалізації продукції, робіт та послуг спричинило збільшення їх собівартості.

Собівартість реалізованої продукції, робіт та послуг у 2022 р. порівняно із 2021 р. зросла на 1033,4 тис. грн., а у 2023 р. порівняно із 2022 р. - на 3267,6 тис. грн. Тобто, досить суттєвими є зростання показників собівартості, порівняно із показниками чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг. Як свідчать проведені нами розрахунки величина собівартості реалізованої продукції у величині доходу від реалізації становила 90,21% - у 2021 р., 80,98% - у 2022 р., та 90,48% - у 2023 р. Як бачимо найбільш витратною з точки зору отриманого доходу та собівартості була діяльність у 2023 р., а найменш витратною – у 2022 р.

Проте, слід відзначити, що сукупні доходи підприємства зростали більш швидкими темпами порівняно із сукупними витратами підприємства, що ілюструє інформація, наведена на рис. 2.1

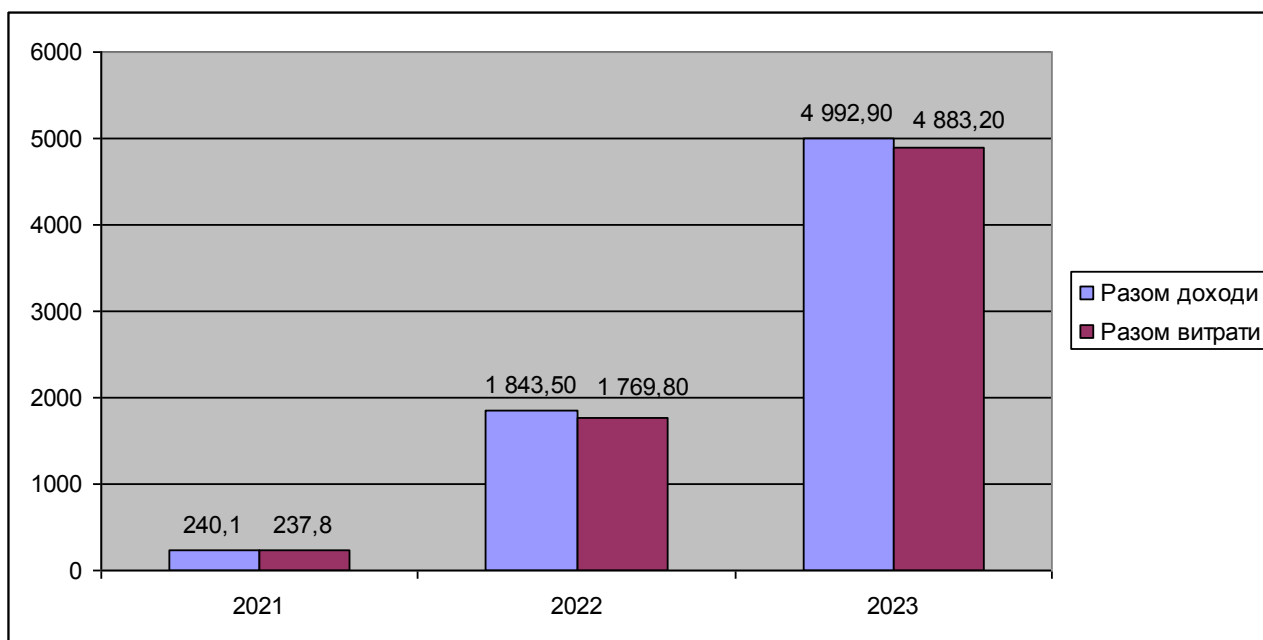

Рис. 2.1. Тенденції зміни величини сукупних доходів та сукупних витрат ПП «Фавор» у 2021-2023 рр.

Про підвищення ефективності діяльності підприємства свідчить суттєве зростання чистого прибутку, який у 2023 р. збільшився на 29,6 тис. грн. порівняно з 2022 р. та на 88,1 тис. грн., порівняно із 2021 р.

Майно підприємства складають необоротні та оборотні активи, тенденції зміни яких за 2021-2023 р. представлено на рис. 2.2.

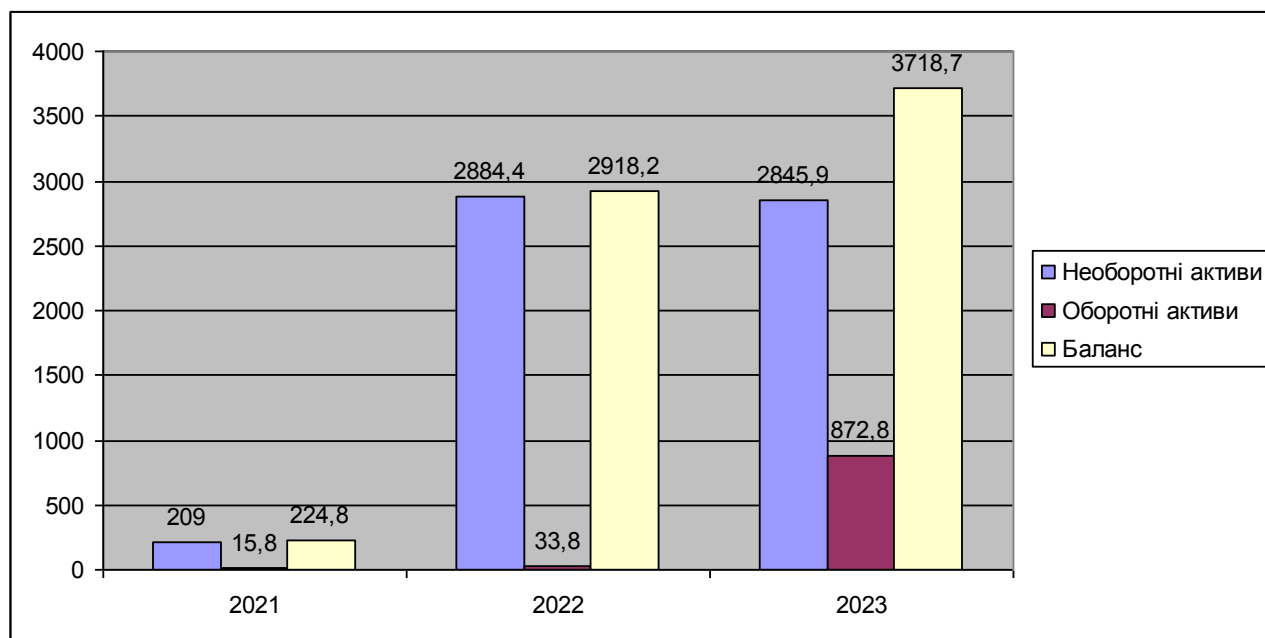

Рис. 2.2. Склад та тенденції зміни майна ПП «Фавор» у 2021-2023 рр.

Як бачимо, у 2021 р. та 2022 р. майно підприємства в основному було представлене необоротними активами. У 2023 р. у складі майна підприємства досить суттєво зростає величина оборотних активів. Так, якщо у 2022 р. оборотні активи склали тільки 22,8 тис. грн., то у 2023 р. їх значення досягло показника 872,8 тис. грн. Однак, якщо досліджувати загальну структуру та співвідношення величини необоротних та оборотних активів, слід відмітити, що вона майже не змінилася: необоротні активи становили 93,35% майна підприємства, а оборотні активи - 6,65%.

Досліджуючи тенденції зміни джерел фінансування підприємства та їх склад, слід відмітити, що їх величина впродовж досліджуваного періоду теж зростає. Так, величина власного капіталу, яка мала від'ємне значення у 2021 р. у розмірі -1608,20 тис. грн., через наявність непокритого збитку (в розмірі 1613,50 тис. грн.), впродовж досліджуваного періоду поступово зростала до

310,9 тис. грн. у 2022 р. та до 400,9 тис. грн. у 2023 р. Залучений капітал ПП «Фавор» представлений виключно поточними зобов'язаннями до складу яких відноситься: поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, за розрахунками з бюджетом та інші поточні зобов'язання. За період з 2021 р. по 2023 р. величина поточних зобов'язань досліджуваного підприємства зростає на 1484,8 тис. грн. (рис. 2.3).

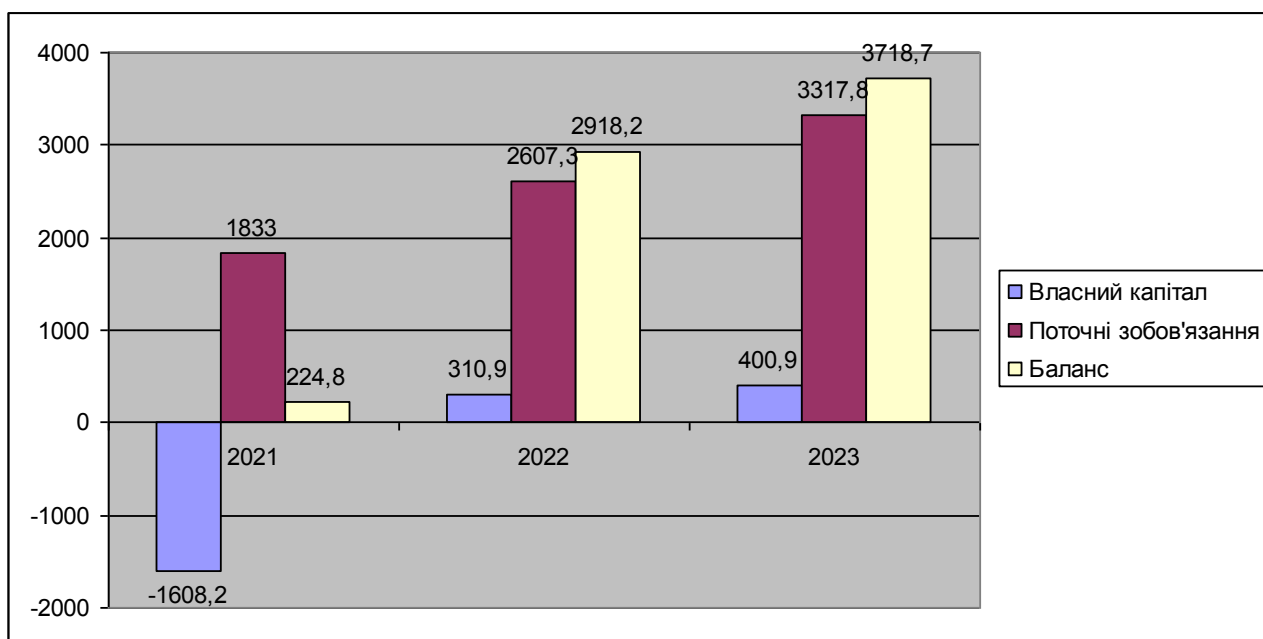

Рис. 2.3. Склад та тенденції зміни джерел фінансування ПП «Фавор» у 2021-2023 рр.

Для визначення рівня ліквідності ПП «Фавор» нами були розраховані відповідні коефіцієнти: поточної ліквідності, швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Динаміка показників ліквідності ПП «Фавор» в 2020 - 2022 рр.

Показники	Рік		
	2020	2022	2023
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	0,01	0,01	0,26
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,01	0,01	0,26
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,01	0,26

За наведеними у табл. 2.2 даними бачимо, що отримане за результатами проведених розрахунків значення усіх коефіцієнтів ліквідності є однаковим. Це пояснюється тим, що оборотні активи підприємства представлені здебільшого

грошовими коштами, а інші активи або відсутні, або їх значення є несуттєвим при розрахунку показників ліквідності. Розраховані значення досліджуваних коефіцієнтів свідчать здебільшого про їх неналежний рівень та низьку ліквідність підприємства. Лише у 2023 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності значення якого становило 0,26, досяг нормативного рівня, що дорівнює 0,2-0,35. Отже, тільки у 2023 р. ПП «Фавор» мало можливість погасити свою короткострокову кредиторську заборгованість за рахунок наявних коштів.

Важливими для визначення потенційних можливостей підприємства в контексті забезпечення стабільної діяльності є розрахунок показників фінансової стійкості (табл. 2.3). Базуючись, на отриманих під час розрахунків, значеннях коефіцієнтів фінансової стійкості можемо констатувати той факт, що впродовж усього досліджуваного періоду ПП «Фавор» не було спроможне терміново сплачувати поточні зобов'язання та розширювати свою діяльність, так як величина функціонуючого капіталу (власних обігових коштів) завжди мала від'ємне значення.

Таблиця 2.3

Динаміка показників фінансової стійкості ПП «Фавор» в 2021 - 2023 рр.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Власні обігові кошти, тис. грн.	-1 817,2	-2 573,5	-2 445	-756,3	128,5	-627,8
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	-115,01	-76,14	-2,8	38,87	73,34	112,21
Маневреність власних оборотних коштів	-0,01	-0,01	-0,35	0	-0,34	-0,34
Коефіцієнт фінансової автономії	-7,15	0,11	0,11	7,26	0	7,26
Коефіцієнт фінансової залежності	-0,14	9,39	9,28	9,53	-0,11	9,42
Коефіцієнт фінансового левериджу	-1,14	8,39	8,28	9,53	-0,11	9,42
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,13	-8,28	-6,1	-9,41	2,18	-7,23
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт фінансової стійкості (покриття інвестицій)	-7,15	0,11	0,11	7,26	0	7,26
Коефіцієнт мобільності активів	0,08	0,01	0,31	-0,07	0,3	0,23

Коефіцієнт фінансової стійкості відображає якою є величина власних коштів підприємства у загальній величині його заборгованості. Згідно даних міжнародної практики, нормативний рівень даного показника не може бути

меншим за 0,5. У ПП «Фавор» в 2021 р. значення даного показника становило - 7,15 процентних пункти, в 2022-2023 рр. його величина зросла до рівня 0,11 процентних пункти, однак цього не достатньо для визнання досліджуваного підприємства фінансового стійким, простежується висока залежність від залучених коштів. Таким чином ПП «Фавор» слід визнати фінансово залежним, оскільки воно не спроможне погасити свої зобов'язання за рахунок власних коштів.

Важливим оціночним показником кінцевих результатів діяльності підприємства є його прибуток. Тому, доцільно провести аналіз показників прибутковості та рентабельності діяльності ПП «Фавор» за 2021-2023 рр. (табл. 2.4). Слід зазначити, що майже всі показники рентабельності досліджуваного підприємства мають позитивне значення, що пояснюється тим, що в період 2021-2023 рр. підприємство працювало прибутково. Проте, незначний розмір власного капіталу в 2022 р. та його неефективне використання зумовлює його збитковість та свідчить про не окупність. В 2023 р. ситуація значно покращилася, проте, період окупності активів становить 36,87 років, тобто порівняно з даними 2022 р. він зріс на 10,85 років. Однак, окупність власного капіталу можна забезпечити за 4 роки (значення показника становить 3,95)

Таблиця 2.4.

Динаміка показників рентабельності (збитковості) ПП «Фавор»

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,- 2023 / 2022
	2022	2023	
Рентабельність (пасивів) активів (чистий прибуток в чисельнику), %	3,84	2,71	-1,13
Рентабельність (пасивів) активів (ЕВІТ в чисельнику), %	4,69	3,31	-1,38
Рентабельність (пасивів) активів (ЕВІТДА в чисельнику), %	4,69	3,31	-1,38
Рентабельність власного капіталу, %	-9,31	25,29	34,6
Рентабельність виробничих фондів, %	4,12	3,23	-0,89
Рентабельність продажів за чистим прибутком (чиста маржа), %	3,91	1,8	-2,11
Коефіцієнт реінвестування, %	3 177,32	100	-3 077,32
Коефіцієнт стійкості економічного зростання, %	617,27	22,45	-594,82
Період окупності активів	26,02	36,87	10,85
Період окупності власного капіталу	-10,74	3,95	14,69

Незважаючи на зростання абсолютного значення показника чистого прибутку, отриманого ПП «Фавор» у 2023 р. порівняно із 2022 р. слід відзначити зниження певних показників рентабельності, а саме, знизилася значення показника рентабельності активів, рентабельності виробничих фондів та рентабельності продажів за чистим прибутком (табл. 2.4).

Також прослідковується зниження величини капіталізованого прибутку та темпів зростання власного капіталу за рахунок чистого прибутку. Такий висновок ми можемо зробити на основі суттєвого падіння рівня коефіцієнтів реінвестування та стійкості економічного зростання у 2023 р. порівняно з 2022 р.

Характеризуючи результати фінансово-господарської діяльності ПП «Фавор» слід вказати, що незважаючи на позитивну динаміку зростання валюти балансу, рівня отриманого прибутку, ліквідність та фінансова стійкість підприємства, є недостатньою, що свідчить про наявні ризики своєчасного погашення наявних поточних зобов'язань.

2.2. Інформаційне забезпечення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор»

З урахуванням чисельності працівників підприємства, яка становить 6 осіб, немає потреби у значній кількості бухгалтерів, тому усі обов'язки щодо ведення облікового процесу забезпечує головний бухгалтер.

До основних його функціональних обов'язків під час організації обліку підприємства відносяться:

- дотримання чинного законодавства, що регламентує організацію бухгалтерського обліку та єдиних методологічних засад його ведення;
- здійснення контролю за порядком відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку;

- перевірка стану та організації бухгалтерського обліку за усіма видами господарських операцій;

- організація та ведення податкового обліку;

- складання і подання фінансової та податкової звітності.

ПП «Фавор» є малим підприємством, знаходиться на загальній системі оподаткування.

Основні засади облікової політики досліджуваного підприємства визначаються у Наказі про облікову політику підприємства. Підприємство використовує робочий план рахунків, який визначено у додатку до Наказу про облікову політику. Особливістю сформованого робочого плану рахунків ПП «Фавор» є те, що для обліку витрат використовується тільки 9-й клас рахунків, без використання 8-го класу рахунків.

ПП «Фавор» здійснюється організація бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності у відповідності із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [69], чинних Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [60] та Інструкції про застосування плану рахунків [31].

Згідно наказу «Про облікову політику» ПП «Фавор» встановлено, що із врахуванням особливостей діяльності підприємства та для здійснення реєстрації фактів фінансово-господарської діяльності і їхнього відображення в обліку використовується автоматизована система обробки облікових даних на основі використання програми Excel.

До основних облікових реєстрів, які використовуються підприємством для відображення господарських операцій в системі обліку є журнали, ведення яких здійснюється за кредитом синтетичних рахунків (синтетичний облік) та дебетом кореспондуючих рахунків. Також використовуються реєстри аналітичного обліку, серед яких: таблиці, картки, відомості, книги.

Для формування звітних документів та подання відповідної інформації до

органів ДПС, органів статистики, соціального страхування тощо, застосовується програма М.Е.doc. Для проведення оплати рахунків та належної організації та здійснення безготівкових розрахунків, підприємством використовується програма «Клієнт-банк».

Підприємством встановлено графік документообігу, який затверджено керівником під час прийняття положення про облікову політику та який діє до кінця поточного звітного року.

На ПП «Фавор» за період останніх трьох років облік довгострокових зобов'язань не здійснювався через відсутність останніх. Тому в подальшому наша увага буде зосереджена на процесах відображення в обліку операцій щодо поточних зобов'язань.

У ПП «Фавор» порядок та форми порведення розрахунків між підприємством та його постачальниками (підрядниками) визначаються у господарських договорах. Це найбільш розповсюджена базова основа виникнення зобов'язань, яка є основною формою реалізації товарно-грошових відносин в умовах ринкової економіки.

Відображення в обліку зобов'язань здійснюється на основі первинних документів.

Задля придбання товарно-матеріальних цінностей з постачальниками укладається договори купівлі-продажу (постачання). Розрахунки із постачальниками проводяться на основі одержаних від них накладних, товарно-транспортних накладних, рахунків, рахунків-фактур, податкових накладних, актів приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг), специфікацій.

Форми первинних документів, які використовуються ПП «Фавор» під час проведення розрахунів за зобов'язаннями та їх призначення наведено в таблиці 2.5.

У випадку, якщо під час приймання товарів від постачальника виникають розбіжності фактичних даних та даних, що зазначені у документах, складається акт приймання. Цим документом також оформлюють надходження товарно-матеріальних цінностей від постачальників за невідфактурованими поставками.

Форми первинних документів для обліку кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками і підрядчиками ПП «Фавор»

Документ	Призначення документу
Накладна	Списання товару продавцем та оприбуткування покупцем. Визначає вартість та кількість відвантаженої продукції (товарів, робіт, послуг)
Товарно-транспортна накладна (ф. № 1-ТН)	Супровідний документ для доставки вантажу, проведення розрахунків за товар та виконані транспортні послуги
Рахунки, Рахунки фактури	Засвідчує факт відпуску товарів (вказується кількість, ціна і загальна сума), якій підлягає оплаті покупцем
Акт прийнятих робіт, послуг	Оформлення приймання виконаних робіт, наданих послуг, є підставою для оплати
Податкова накладна	Засвідчує продаж товарів покупцям та факт виникнення податкового зобов'язання
Платіжна інструкція	Розпорядження грошовими коштами для перерахування коштів покупцем в погашення заборгованості

Ведення аналітичного обліку щодо розрахунків із постачальниками та підрядниками здійснюється в розрізі кожного постачальника та відображається у Відомості розрахунків із постачальниками, у якій за принципом журналу – ордеру показується сальдо на початок звітного періоду, фіксуються обороти за кожним постачальником та виводиться кінцеве сальдо.

Всі податки, які сплачуються підприємством до бюджету, а саме: податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, фіксуються у Відомості розрахунків за податками.

Основним документом, який формується в системі первинного обліку розрахунків за податком на додану вартість є податкова накладна. Базуючись на даних відповідних первинних документів, таких як: податкова накладна з податку на додану вартість, розрахунків з інших податків та зборів встановлених форм та платіжних інструкцій, якими засвідчується факт перерахування відповідних податків та зборів до бюджету, у Відомості розрахунків за податками відображають інформацію у розрізі кожного податку та збору.

Суми податку на додану вартість також знаходять відображення у товарно-транспортних накладних та платіжних інструкціях, якими

засвідчується факт здійсненої оплати підприємством вартості отриманих товарів, продукції, виконаних робіт та наданих послуг. Слід зазначити, що записи здійснюваних операцій щодо поставок продукції у податкових накладних має відповідати здійснюваним записам в інших облікових документах.

Постачальник - платник ПДВ зобов'язаний надати підприємству, як покупцю (отримувачу) продукції, товарів, робіт та послуг податкову накладну, у якій в окремих рядках зазначаються: порядковий номер податкової накладної; дата складання податкової накладної; повна або скорочена назва постачальника, яка зазначена у його статутних документах, якщо це юридична особа, або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, яка зареєстрована як платник податку на додану вартість та інші обов'язкові для відображення у ній відомості.

Податкові накладні видаються ПП «Фавор» тими постачальниками - платниками ПДВ, які здійснюють відповідні операції з постачання товарів/послуг, та являються підставою для нарахування сум податку, які включаються ПП «Фавор» до складу податкового кредиту.

Такі податкові накладні складаються бухгалтером підприємства постачальника в електронному вигляді, перевіряється в системі М.Е.doc щодо заповнення усіх передбачених даною формою документу реквізитів, наявності арифметичних помилок та фіксуються в Єдиному реєстрі податкових накладних. Через деякий час з Єдиного реєстру податкових накладних надходить квитанція, яка засвідчує реєстрацію податкової накладної або надходить відмова у реєстрації із зазначенням виявлених у податковій накладній помилок. Якщо податкова накладна постачальника пройшла успішну реєстрацію, вона відправляється ПП «Фавор» та включається ним до складу податкового кредиту. У випадку, якщо податкова накладна не була надіслана підприємству безпосередньо постачальником, то вона може бути отримана з реєстру, але для цього потрібно надіслати відповідний запит. Якщо постачальник за будь-яких обставин відмовляється надіслати підприємству

податкову накладну, то одночасно із місячною декларацією з ПДВ до ДПС подається скарга на постачальника, що є приводом для здійснення його податкової перевірки.

Процеси нарахування податку на доходи фізичних осіб та військового збору відображаються у Відомості розрахунків за рахунком 641. Інформація відносно нарахування єдиного соціального внеску здійснюється у Відомості розрахунків за соціальним страхуванням.

За підсумками звітного місяця бухгалтером підприємств складається Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і додатку до нього.

Визначення податку на прибуток проводиться в бухгалтерській довідці, яка формується бухгалтером підприємства у довільній формі. У цій довідці відображається інформація щодо об'єкта оподаткування, ставок податку, розрахованої суми податку та тієї частки податку, яка підлягає перерахуванню до бюджету у відповідні терміни.

Перерахування сум податків та зборів до відповідного бюджету здійснюється на основі платіжної інструкції.

За результатами кожного звітного податкового періоду підприємством складаються такі форми податкової звітності:

- Податкова декларація з податку на додану вартість разом із додатками;
- Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб і сум утриманого з них податку з додатками;
- Податкова декларація з податку на прибуток підприємств.

Факти реєстрації господарських операцій, щодо прийняття працівників на роботу, їх звільнення, нарахуванням їм відповідних виплат відображається у таких формах первинних облікових документів: П-1 «Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу», П-2 «Особова картка працівника», П-3 «Наказ (розпорядження) про надання відпустки», П-4 «Наказ (розпорядження) про припинення трудового договору (контракту)», № П-5 «Табель обліку

використання робочого часу», подорожній лист вантажного автомобіля, відомість нарахувань та утримань, відомість інших вмплатта утримань, зведена відомість за видами виплат, зведена відомість за видамм утримань, особові рахунки працівників, зведена розрахунково-платіжна відомість (щодо нарахувань), зведена розрахунково-платіжна відомість (щодо утримань).

В основі організації трудових взаємовідносин між адміністрацією ПП «Фавор» та найманими працівниками лежать трудові договори, які укладаються у письмовій формі та виступають гарантією сторін щодо забезпечення реалізації домовленостей щодо визначених умов праці та її оплати.

До основних завдань табельного обліку ПП «Фавор» відносяться:

- контроль за своєчасністю явок на роботу працівників та виявлення усіх, хто не з'явився чи чи зявився не своєчасно;
- контроль за використанням робочого впродовж дня (зміни);
- своєчасне з'ясування причин неявок на роботу або запізень;
- виявлення порушень трудової дисципліни та пов'язаних із ними втрат робочого часу;
- одержання інформації щодо часу, фактично відпрацьованого працівниками підприємства.

Для здійснення обліку використаного робочого часу кожному працівникові присвоюється табельний номер, який надалі дозволяє ідентифікувати конкретного працівника та відображається в усіх документах, що пов'язані із обліком праці та заробітної плати.

Дані з усіх рахунків, які використовуються для відображення в обліку поточних зобов'язань відображаються у шаховій відомості, у якій додатково розраховуються залишки та визначається сальдо у розрізі відповідних рахунків (в програмі Excel, додаток Е), на основі цієї відомості формуються показники фінансової звітності малого підприємства, а у III-му розділі пасиву Балансу узагальнюється інформація щодо поточних зобов'язань.

Для відображення в обліку інформації про поточні зобов'язання ПП «Фавор» використовує такі рахунки бухгалтерського обліку: 63 «Розрахунки з

постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками і платежами», 65 «Розрахунки зі страхування», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам».

Під час провадження фінансово-господарської діяльності у ПП «Фавор» виникає необхідність здійснення розрахунків із своїми контрагентами.

На ПП «Фавор» облік розрахунків із постачальниками і підрядниками за отримані від них тварно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги здійснюється на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (даний рахунок пасивний, розрахунковий), до якого відкрито субрахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» (додаток Е).

Розрахунки з постачальниками підприємства є його кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги за умов наступної оплати або іншого варіанту погашення зобов'язань. Якщо здійснюється передоплата за товари, роботи та послуги, то у бухгалтерському обліку виникає дебіторська заборгованість із авансів одержаних. Однак на ПП «Фавор» рахунок 371 «Облік розрахунків за авансами виданими» не використовується, а одержані аванси обліковуються на рахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками». З точки зору правильності відображення господарських операцій на раунках бухгалтерського обліку, такі дії підприємства суперечать нормам Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Якщо на підприємство надходять товарно-матеріальні цінності без супроводжувальних документів, вони підлягають оприбуткуванню за обліковими цінами (якщо їх можна достовірно визначити) й йе називається невідфактурованими поставками. У випадку неможливості здійснення достовірної оцінки отриманих запасів, їх облік ведеться на позабалансовому рахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні».

До моменту з'ясування ціни на ТМЦ та обґрунтованості невідфактурованої поставки кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги у балансі підприємства не визнається.

Порядок відображення в обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками у «Фавор» наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій із постачальниками та підрядниками у квітні 2023 року (фрагмент)

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Сплачено постачальникам та підрядникам з поточного рахунку	631	311	245200,01
Отримано від постачальників паливно – мастильні матеріали	203	631	166842,6
Отримано від постачальників запасні частини до автомобілів	207	631	126193,9
Повернуто зайво сплачені кошти постачальникам	311	631	19568,83
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	57946,9
Списано вартість послуг на адміністративні витрати	92	631	6532,65

Як вже зазначалося вище, облік розрахунків за податками та зборами ПП «Фавор» здійснюється на рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами». В кредит цього рахунку відносять нараховані суми відповідних платежів до бюджету, а в дебет – належні до відшкодування з бюджету суми податів, зборів їх оплати, списання тощо. Для ведення обліку відкрито такі субрахунки: 641 «Розрахунки за податками», 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

До складу податків, які сплачуються ПП «Фавор» відносяться: податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств.

Податок на додану вартість є непрямим податком, що нараховується та сплачується у складі ціни товарно-матеріальних цінностей, які придбаваються підприємством. Податкове зобов'язання являє собою загальну суму податку на додану вартість, що одержана (нарахована) платником податку у звітному (податковому) періоді. Податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має законне право зменшити свої податкові зобов'язання звітного (податкового) періоду.

База оподаткування податком на доходи фізичних осіб (ПДФО) являє собою «чистий річний оподатковуваний дохід, який визначається шляхом зменшення загального оподаткованого доходу на суми податкової знижки

такого звітнього року» [63]. Ставка ПДФО встановлена на рівні 18% відсотків бази оподаткування щодо доходів, які були нараховані працівникам підприємства у вигляді заробітної плати та інших заохочувальних та/або компенсаційних виплат чи інших виплат та винагород, які нараховуються та виплачуються працівникам підприємства у зв'язку на підставі трудових договорів.

У штаті підприємства працюють 6 осіб, яким підприємство здійснює нарахування заробітної плати та за яких на правах податкоовго агента здійснює утримання та перерахування до бюджету податку на доходи фізичних осіб.

Із заробітної плати працівників підприємства також здійснюється утримання військового збору, ставка якого становить 1,5%.

Податок на прибуток нараховується та сплачується підприємством за ставкою 18%.

Ведення аналітичного обліку розрахунків за податками і зборами здійснюють за їх видами, а під час утримання ПДФО та військового збору по кожному працівнику, якому здійснювалося нарахування заробітної плати. Облік здійснюється у розрізі кожного податку та збору.

Порядок відображення в бухгалтерському обліку нарахування податків та зборів наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних із сплатою податків та зборів до бюджету у квітні 2023 року

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Перераховано податки до бюджету	641	311	18446,32
Перераховано збори до бюджету	642	311	1423,24
Перераховано внески на соціальне стахування	65	311	21102,50

ПП «Фавор» також сплачує єдиний соціальний внесок, тобто консолідований страховий внесок, сплата якого здійснюється в обов'язковому порядку та на регулярній основі до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що обґрунтовується необхідністю забезпечення захисту працівників у випадках, які передбачені чинним законодавством, а

також забезпечення законних прав застрахованих працівників та членів їх сімей на отримання страхових виплат.

Облік здійснюваних розрахунків підприємства за загальнообов'язковим соціальним страхуванням ведеться по рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». В кредит рахунку 65 розносяться нараховані зобов'язання за соціальним страхуванням, а також суми коштів, які одержані від органів соціального страхування, а в дебет – суми, пов'язані із погашенням заборгованості перед фондом соціального страхування та суми коштів фонду соціального страхування, які були витрачені на підприємстві.

Сплата єдиного соціального внеску ПП «Фавор» здійснюється за такими ставками: 22 % - нараховується на фонд оплати праці усіх найманих працівників; 8,41 % - нараховується на фонд оплати праці найманих працівників, із категорії інвалідів.

У випадку, коли працівникові здійснюється нарахування заробітної плати у розмірі, який менший ніж розмір мінімальної заробітної плати, то базою для нарахування єдиного соціального внеску є величина мінімальної заробітної плати.

Порядок відображення в бухгалтерському обліку розрахунків, пов'язаних із нарахуванням та перерахування єдиного соціального внеску, представлено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій по розрахункам підприємства за соціальним страхуванням у квітні 2023 року

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Сплачено до бюджету єдиний соціальний внесок	651	311	21102,50
Нараховано єдиний соціальний внесок на заробітну плату працівників основної діяльності	23	651	3622,25
Зроблено нарахування єдиного соціального внеску на заробітну плату адміністративного персоналу	92	651	17480,25

Ведення аналітичного обліку внесків по соціальному страхуванню здійснюється у розрізі кожного працівника.

У ПП «Фавор» для розрахунків по виплатам працівникам застосовують

такі системи оплати праці: погодинно-преміальну та систему посадових окладів.

Задля відображення здійснюваних розрахунків із персоналом підприємства використовується рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». В кредит цього рахунку відносять суми нарахування заробітної плати, в дебеті відображаються операції із здійснюваних виплат працівникам.

Порядок відображення операцій щодо розрахунків з оплати праці на рахунках бухгалтерського обліку представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з обліку розрахунків з оплати праці у квітні 2023 року

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Виплачена заробітна плата із каси	661	301	18360,80
Виплачена заробітна плата з поточного рахунку	661	311	71720,30
Здійснено утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору із заробітної плати працівників	661	641, 642	16810,77
Нарахована заробітна плата працівникам основної діяльності	23	661	80940,33
Нарахована заробітна плата адміністративному персоналу	92	661	25951,54

Слід відзначити, що чинний на ПП «Фавор» порядок нарахування і виплати заробітної плати працівникам організований на прийнятному рівні, але до недоліків слід віднести наявність неавтоматизованих ручних операцій, пов'язаних із з обліком праці та її оплати.

2.3. Аудит зобов'язань підприємства як інструмент підтвердження достовірності та забезпечення надійності фінансової звітності на матеріалах ПП «Фавор»

ПП «Фавор» не належить до категорії підприємств, які зобов'язані здійснювати щорічний обов'язковий аудит, тому проведення аудиту діяльності підприємства та його окремих напрямів здійснюється виключно у формі

ініціативного аудиту.

Як уже було зазначено вище, до складу зобов'язань підприємства відносяться виключно поточні зобов'язання, серед яких розрахунки за товари, роботи та послуги; розрахунки з бюджетом та розрахунки за соціальним страхуванням; розрахунки за виплатами працівникам.

Задля здійснення аудиту розрахунків з постачальниками за товари, роботи і послуги на ПП «Фавор» нами був складений план аудиторської перевірки (табл. 2.10) та програма аудиту (табл. 2.11).

Таблиця 2.10

План аудиторської перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками

Аудиторська фірма «Стандарт-аудит»
Підприємство ПП «Фавор»
Період, що перевіряється 01.01.2023-31.12.2023
Запланований ризик середній
Запланована суттєвість 0,1%

Заплановані види робіт	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4
Перевірка повноти та відповідності фінансової звітності встановленим нормативам бухгалтерського обліку	13.02.24	Маркідов П.О.	
Перевірка правильності, класифікації та оцінки зобов'язань у бухгалтерському обліку підприємства	14.02.24 17.02.24	Маркідов П.О.	
Перевірка реальності розміру зобов'язань у фінансовій звітності підприємства, перевірка факту проведення інвентаризації зобов'язань за звітний період	18.02.24	Маркідов П.О.	
Аудит розрахунків з постачальниками	19.02.24 20.02.24	Маркідов П.О.	
Правильність відображення операцій в обліку по розрахунках з постачальниками	21.02.24 27.02.24	Маркідов П.О.	
Перевірка відповідності даних фінансової звітності підприємства даним обліку та відповідності даних окремих форм звітності один одному	28.02.24	Маркідов П.О.	
Узагальнення результатів перевірки	29.02.24	Маркідов П.О.	

Програма аудиторської перевірки розрахунків із постачальниками та
підрядниками

Аудиторська фірма «Стандарт-аудит»
Підприємство ПП «Фавор»
Період, що перевіряється 01.01.2023-31.12.2023
Запланований ризик середній
Запланована суттєвість 0,1%

Перелік аудиторських процедур за розділами аудиту	Період проведення процедур перевірки	Виконавець	Назва робочих документів аудитора	Примітки
1	2	3	4	5
Підбір нормативної бази що регламентує порядок складання звітності та організацію бухгалтерського обліку	13.02.24	Маркідов П.О.	Записи аудитора	
Ознайомлення з даними попередніх перевірок	14.02.24 17.02.24	Маркідов П.О.	Записи аудитора	
Перевірка методів оцінки розрахунків з постачальниками	18.02.24	Маркідов П.О.	Наказ про облікову політику, баланс, звіт про фінансові результати	
Ознайомлення із статутними документами	18.02.24	Маркідов П.О.	Статутні документи	
Перевірка облікової політики підприємства, стосовно розрахунків з постачальниками	19.02.24 20.02.24	Маркідов П.О.	Наказ про облікову політику	
Проведення інвентаризації розрахунків з постачальниками	21.02.24 27.02.24	Маркідов П.О.	Відомість та акт інвентаризації	
Перевірка правильності ведення та відображення в обліку розрахунків з постачальниками	28.02.24	Маркідов П.О.	Дані обліку, баланс, звіт про фінансові результати	
Перевірка відповідності даних аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з постачальниками	29.02.24	Маркідов П.О.	Договір купівлі-продажу, дані обліку	
Правильність відображення операцій в звітності	13.02.24	Маркідов П.О.	Дані обліку, баланс, звіт про фінансові результати	
Узагальнення результатів перевірки, надання аудиторського звіту	14.02.24 17.02.24	Маркідов П.О.	Записи аудитора	

Під час здійснення аудиторської перевірки досліджувалися такі питання: чи були укладені на договори постачання товарно-матеріальних цінностей; чи реальною є заборгованість постачальникам, ці суми заборгованості мають бути

підтверджені актами інвентаризації (звірки) розрахунків із контрагентами; чи правильно складені бухгалтерські проводки за рахунками 631 і 371; чи відповідають записи в аналітичному обліку за рахунками 631 і 371 записам у регістрах аналітичного та синтетичного обліку, даним головної книги та балансу.

Під час здійснення аудиторської перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками вивчалися питання достовірності первинних документів, досліджувався порядок, своєчасність та послідовність їх складання, проводилося зіставлення інформації за спорідненими документами. Основними документами, що використовувалися для перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками у ПП «Фавор» були: договори на постачання товарно-матеріальних цінностей, виконаних робіт та наданих послуг; рахунки-фактури постачальників; журнал реєстрації рахунків-фактур постачальників; довіреності на отримання товарно-матеріальних цінностей, журнал реєстрації довіреностей на отримання товарно-матеріальних цінностей; копії платіжних інструкцій; акти звіряння розрахунків; облікові регістри, оборотні відомості, журнал за рахунком 631, Головна книга, фінансова звітність малого підприємства.

Під час здійснення аудиторської перевірки розрахунків із постачальниками на ПП «Фавор» встановлювалися такі питання:

- достовірність рахунків-фактур постачальників та повнота оприбуткування товарно-матеріальних цінностей (здійснювалося звіряння рахунків із доданими до них прибутковими документами, інформацією складського обліку та бухгалтерського обліку);

- правильність кореспонденції рахунків, яка відображена у рахунках-фактурах, а також відповідність суми за конкретним рахунком у строчці відповідних дебетових рахунків Журналу за рахунком 631. Це необхідно з'ясувати з метою виявлення ймовірних зловживань, при наявності яких одержані товарно-матеріальні цінності можуть бути привласнені шляхом фальсифікації записів за рахунками бухгалтерського обліку;

- законність здійснених списань недостач, втрат від псування товарно-матеріальних цінностей з вини постачальників, а також правильність відображення цих сум на відповідних рахунках бухгалтерського обліку;

- достовірність наявних розрахунків за неоплаченими поставками.

Перевірка правильності відображення залишків заборгованості за рахунком 631 у фінансовій звітності (балансі) здійснюється за інформацією аналітичного обліку на основі порівняння залишків у розрізі кожного виду розрахунків на початок періоду, за який здійснюється перевірка, із залишками, які знайшли вісвітлення у відповідних статтях балансу.

Під час проведення аудиту розрахунків із постачальниками з'ясовувалися питання наявності договорів постачання товарно-матеріальних цінностей, здійснювалася перевірка доцільності їх придбання та дотримання встановлених договором умов проведення розрахунків. Особливу увагу було зосередено на своєчасності здійснення поставок, відповідності кількості та якості поставлених товарно-матеріальних цінностей умовам договору, чи скористалося підприємство своїми правами у випадку порушення умов договору, правильності та обґрунтованості встановлених договором цін.

Під час перевірки правильності оформлення договорів (угод) на постачання товарно-матеріальних цінностей від постачальників аудитором було з'ясовано наявність усіх обов'язкових для такого типу документів реквізитів: місце підписання договору, найменування постачальника та отримувача товарно-матеріальних цінностей, сума договору, встановлені ціни, умови постачання, умови здійснення розрахунків (платежів), документи, якими підтверджуються факти постачання, кількість та якість товарно-матеріальних цінностей, форс-мажорні обставини, арбітраж.

Повнота оприбуткування товарно-матеріальних цінностей встановлюється шляхом порівняння даних платіжних документів, що надійшли від матеріально відповідальних осіб, інформації, що наведена у книгах складського обліку, інформації із реєстрів аналітичного обліку за розрахунками із постачальниками та підрядниками. Під час проведення такої

перевірки аудитор мав отримати впевнитись у тому, що отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані підприємству послуги своєчасно та правильно оформлені доукментально рахунками-фактурами та актами, відповідно до вимог чинного законодавства. Здійснюючи перевірку обґрунтованості встановлених цін проводилося порівняння цін, які зазначені у рахунках постачальників, із цінами, які зазначені в укладених договорах. Правильність здійснення розрахунків із постачальниками та підрядниками здійснювалася шляхом зіставлення операцій щодо оплати рахунків із виписками банку або іншими грошово-платіжними документами. Під час перевірки з'ясовано, що всі ці дані збігаються.

Вивчення системи бухгалтерського обліку надає можливість аудитору визначити напрями подальшої перевірки та ті сфери облікового процесу на яких потрібно зосередити більше уваги через ймовірність порушень (зловживань). Аудитором були з'ясовані питання щодо використання облікових даних задля підвищення ефективності внутрішнього контролю діяльності підприємства, а також забезпеченості ідентичності даних аналітичного та синтетичного обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками даним первинного обліку та даним фінансової звітності.

Аудитором також досліджувалося питання порядку ведення аналітичного обліку та повноти відображення в ньому усіх операцій за розрахунками із постачальниками та підрядниками. З цією метою було проведено перевірку в розрізі кожного постачальника, встановлювалася наявність виправовуючих документів відносно надходження товарно-матеріальних цінностей від постачальників та повноти і своєчасності їх оприбуткування на складі.

За результатами здійсненої перевірки правильності відображення операцій по розрахункам з постачальниками в бухгалтерському обліку ПП «Фавор» складено робочий документ аудитора (табл. 2.12).

Робочий документ аудитора з перевірки достовірності відображення в бухгалтерському обліку операцій за розрахунками із постачальниками у ПП «Фавор»

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки				Відхилення
		за даним підприємства		за даним аудиту		
		дебет	кредит	дебет	кредит	
1	2	3	4	5	6	7
1	Оприбутковано запаси, МШП, товари від постачальників	20, 22, 28	631	20, 22, 28	631	-
2	Виставлено претензію постачальнику за невиконання умов договору	374	631	374	631	-
3	Відображену суму податкового кредиту з ПДВ на одержані ТМЦ	64	631	64	631	-
4	Відображено погашення заборгованості перед постачальником	631	311	631	311	-
5	Відображено в обліку нарахування фінансових санкцій за невиконання договору перед постачальником	948	631	948	631	-

В цілому слід відзначити, що порядок відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності досліджуваного підприємства розрахунків із постачальниками відповідає вимогам чинного законодавства.

Невід'ємною складовою процесу аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками на ПП «Фавор» є перевірка правильності формування первинної документації за цими операціями. Під час перевірки бухгалтерського обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками слід було провести оцінку якості первинної інформації, яка надходить до системи бухгалтерського обліку. Це пов'язано із тим, що більшість документів, які пов'язані із розрахунками із постачальниками надходять до підприємства із зовнішнього середовища, збільшуючи при цьому як ризики підприємства та і ризики під час приведення аудиту. Відобразимо ці процедури в робочому документі аудитора «Перевірка первинних документів на наявність обов'язкових реквізитів, підписів та печаток», який представлено в таблиці 2.13.

Під час проведення перевірки первинних документів на наявність у них усіх обов'язкових реквізитів, підписів та печаток було встановлено, що ПП «Фавор» використовує уніфіковані форми первинних документів.

Враховуючи вимоги чинного законодавства України, всі первинні документи мають бути завірені підписом керівника підприємства або іншої уповноваженої особи та головного бухгалтера підприємства. Під час проведення перевірки з'ясовано, що під час формування деяких рахунків-фактур ця вимога не дотримана, оскільки наявні рахунки-фактури на яких відсутній підпис керівника підприємства або іншої уповноваженої особи. Виходячи із результатів проведеної перевірки первинних документів, вважаємо, що з метою усунення виявлених порушень необхідно посилити моніторинг за дотриманням повноважень працівників підприємства, які закріплені у їхніх посадових інструкціях. Також слід ввести в практику діяльності підприємства застосування електронно-цифрових підписів.

Таблиця 2.13

Робочий документ аудитора з перевірки первинних документів на наявність обов'язкових реквізитів, підписів та печаток (фрагмент)

№ з/п	Найменування господарської операції	Первинний документ	Сума, грн. за даними підприємства	Сума, грн. за даними аудитора	Відмітка аудитора
1	2	3	4	5	6
1	Наданий аванс ТОВ «АвтоМоторс»	Рахунок на оплату №6 від 15.01.2023, платіжна інструкція №771 від 04.02.2023, рахунок фактура №30 від 04.02.2023	2457,35	2457,35	На рахунку-фактурі відсутній підпис керівника або уповноваженої особи
2	Отримання товару ТОВ «АвтоМоторс»	Товарна накладна №45 від 31.03. 2023, рахунок-фактура №92 від 31.03.2023	4914,70	4914,70	На рахунку-фактурі відсутній підпис керівника або уповноваженої особи.
3	Проведена кінцева оплата товару постачальнику ТОВ «АвтоМоторс»	Платіжне поручення №885 від 29.04.2023	2457,35	2457,35	-

За результатами здійсненої аудиторської перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками на ПП «Фавор» за 2023 рік суттєвих порушень виявлено не було. Всі реєстри первинного обліку відповідають встановленим формам та складаються із дотриманням вимог законодавства

(лише на деяких первинних документах відсутній підпис керівника, або уповноваженої особи), оформлені первинні документи правильно, арифметичних помилок не виявлено. Інформація з даних синтетичного обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками відповідає даним, що відображені в аналітичному обліку. Некоректних записів у бухгалтерському обліку виявлено не було.

Під час проведення аудиту розрахунків із бюджетом було встановлено: повнота та правильність визначення бази оподаткування у розрізі кожного податку та збору; правильність застосування встановлених законодавством ставок податків і зборів, а також правильність здійснених арифметичних розрахунків щодо нарахування податків та зборів; дотримання законності та обґрунтованості застосування пільг в розрізі податків і зборів, які справляються підприємством; правильність здійснених розрахунків суми податків та зборів, які підлягають сплаті до бюджету; своєчасність та повнота сплати податків і зборів до бюджету; правильність складання податкових декларацій, своєчасність їх подання до ДПС; правильність відображення розрахунків з бюджетом у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Під час проведення аудиту особлива увага зосереджувалася на перевірці правильності нарахування податків і зборів. За результатами такої перевірки слід зазначити, що ПДВ розраховано правильно, сплачено своєчасно, підприємством формуються податкові накладні не тільки під час співпраці із платниками ПДВ, але й за умови співпраці із фізичними та юридичними особами, які не є платниками ПДВ. Податкові зобов'язання ПП «Фавор» розраховані без помилок. Декларації з податку на додану вартість складені правильно, дані відображені у них без наявних помилок, подання декларацій здійснюється вчасно.

Під час проведення аудиту нарахування та сплати податку на прибуток, а також формування показників декларації з податку на прибуток порушень чинного податкового законодавства не виявлено.

Податки, що утримуються підприємством на правах податкового агента із заробітної плати найманих працівників (податок на доходи фізичних осіб та

військовий збір), розраховуються правильно та перераховуються до бюджету своєчасно. Нарахування єдиного соціального внеску здійснюється без помилок.

Здійснення аудиторської перевірки розрахунків з оплати праці проводилося у такому порядку: аудит особового складу; аудит документів з обліку особового складу; аудит первинної документації, якою оформлюється виробіток та здійснюється нарахування виплат працівникам; аудит розрахунків з виплат працівникам; аудит відображення виплат працівникам на рахунках бухгалтерського обліку; аудит розрахунково-платіжних відомостей; аудит звітності з праці та її оплати.

З метою виявлення ймовірних помилок в обліку оплати праці нами були досліджені такі питання:

1. Як ведеться облік заробітної плати: окремо від обліку кадрів та обліку робочого часу, встановлено, що - ні.

2. Яким чином здійснюється підписання табелів обліку використання робочого часу: їх підписують визначені наказом по підприємству особи, встановлено, що - так.

3. Яким чином розглядаються скарги працівників щодо оплати праці: вони розглядаються періодично та по ним приймаються відповідні рішення: встановлено наявність відповідних заяв від працівників, та за всіма заявами є відповідні рішення керівництва підприємства.

4. Чи своєчасно передаються списки прийнятих та звільнених працівників підприємства керівника, встановлено, що - так.

5. Як встановлюються посадові оклади на підприємстві: наказом керівника та передбачені штатним розкладом, встановлено, що - так.

6. Яким чином здійснюється перевірка розрахунків з оплати праці на підприємстві: перевірка проводиться особами, що не мають відношення до процесів здійснення розрахунків, встановлено, що - ні.

7. Чи здійснюються звіряння підсумкових даних у відомості із підсумковими даними про здійснені виплати працівникам, встановлено, що - ні.

8. Чи здійснюється визначення правильності розподілу оплати праці за відповідними об'єктами витрат (центрах виникнення), встановлено, що - ні.

9. Чи здійснюється зіставлення витрат на оплату праці із собівартістю продукції, робіт і послуг, встановлено, що - ні.

10. Чи здійснюється перевірка системою внутрішнього контролю усіх нарахувань виплат працівникам та здійснених із них утримань наприкінці місяця, встановлено, що - ні.

11. Чи своєчасно нараховуються виплати працівникам, встановлено, що – так.

12. Чи своєчасно здійснюються виплати нарахованої заробітної плати працівникам, встановлено, що - так.

13. Чи правильно і своєчасно відображаються в обліку операції по нарахуванню і виплатам працівникам, встановлено, що - так.

Здійснивши оцінку системи внутрішнього контролю, аудитором перевірялася достовірність первинної документації щодо обсягів виконаних робіт та кількості відпрацьованого часу, відповідність цих даних вимогам нормативних документів щодо нарахування та виплати заробітної плати. При цьому зосереджувалася увага на наявності та правильності заповнення передбачених формами документів обов'язкових реквізитів, наявності відповідних підписів, відсутності виправлень та підчисток у документах. За результатами проведеної аудиторської перевірки розрахунків з оплати праці на ПП «Фавор» помилок та порушень чинного законодавства не виявлено.

Підсумовуючи результати проведеного аудиту зобов'язань, можна зробити висновок, що в цілому організація обліку на ПП «Фавор» відповідає законодавчим та нормативним вимогам, помилки та порушення несуттєві та не впливають на фінансову звітність підприємства.

Висновки до розділу 2

1. Питання аудиту зобов'язань підприємства досліджувалась на матеріалах ПП «Фавор», основними видами діяльності якого є: вантажний автомобільний транспорт; діяльність посередників у торгівлі товарами

широкого асортименту; оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин; неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; неспеціалізована оптова торгівля; складське господарство; інша допоміжна діяльність у сфері транспорту.

2. Характеризуючи результати фінансово-господарської діяльності ПП «Фавор» слід вказати, що незважаючи на позитивну динаміку зростання валюти балансу, рівня отриманого прибутку, ліквідність та фінансова стійкість підприємства, є недостатньою, що свідчить про наявні ризики своєчасного погашення наявних поточних зобов'язань.

3. Порядок і форми розрахунків між постачальниками та підрядниками визначаються в укладених підприємством господарських договорах. Підставою для відображення в бухгалтерському обліку зобов'язань є первинні документи. Розрахунки з постачальниками здійснюються на основі одержаних від них накладних, товарно-транспортних накладних, рахунків-фактур, рахунків, актів приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг), податкових накладних, специфікацій.

4. В процесі проведення аудиторської перевірки зобов'язань підприємства на ПП «Фавор» суттєвих порушень виявлено не було. З'ясовано, що всі первинні облікові документи складені із врахуванням вимог чинного законодавства (проте, в результаті досліджень виявлено відсутність підпису керівника на деяких первинних документах), помилок в оформленні первинні документи не мають, арифметичні операції відображаються правильно. Інформація у регістрах синтетичного обліку відповідає даним аналітичного обліку. Некоректних записів в системі бухгалтерського обліку підприємства не виявлено. В цілому організація обліку зобов'язань на ПП «Фавор» відповідає законодавчим та нормативним вимогам, помилки та порушення несуттєві та не впливають на фінансову звітність підприємства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА СИСТЕМИ ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Напрями удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства

Одним з основних нормативних документів, яким регламентується облік зобов'язань, є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [48]. Відповідно до якого зобов'язання визначені «як існуюча аборгованість суб'єкта господарювання, що виникає у результаті минулих подій та погашення якої, за очікуваннями, призведе до вибуття ресурсів з підприємства, котрі втілюють у собі економічні вигоди». Майже ідентичне визначення зобов'язань надає й НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [52]. Деякі питання обліку зобов'язань в системі міжнародного обліку визначаються такими стандартами як: МСБО 19 «Виплати працівникам» («визначається порядок визнання та розкриття інформації щодо виплат працівникам, визначає категорії виплат працівникам – короткострокові, довгострокові, виплати при звільненні та після завершення трудової діяльності» [48]); МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» («надає класифікацію фінансових інструментів, взаємозалік фінансових активів та зобов'язань» [48]); МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» («встановлює порядок визнання, припинення визнання і оцінки фінансових активів, фінансових зобов'язань, ведення обліку хеджування, зокрема розкриті питання амортизації премії чи дисконту облігацій» [48]).

Базуючись на міжнародних стандартах обліку [48] усі зобов'язання підприємства класифікують на поточні (короткотермінові) та непоточні (довготермінові) (згідно НП(С)БО виокремлюються ще й непередбачувані

зобов'язання та доходи майбутніх періодів).

Системою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку виокремлюються також існуючі (ті, що сформувались внаслідок фактичного придбання активів) та майбутні зобов'язання (які виникли під час укладання невідмовного договору про придбання активів у майбутньому, та який містить визначення штрафні санкції на випадок невиконання зобов'язань).

Відповідно до п.10 МСБО 37 [48] забезпечення є зобов'язаннями із невизначеним терміном або сумою. У даному контексті необхідно виокремити наступні види зобов'язань:

1) «конструктивне зобов'язання, що є наслідком дій суб'єкта господарювання, тобто формується у результаті дій, які підтвержені конкретними первинними документами. При цьому суб'єкт господарювання вказує іншим сторонам, що він бере на себе певну відповідальність відповідно до порядку, встановленого його минулою практикою, опублікованими правилами чи достатньо конкретною заявою» [48]. Внаслідок цього суб'єкт господарювання спричиняє очікування з боку інших сторін, щодо того, що він виконає це зобов'язання;

2) «умовне зобов'язання, до якого відносять: можливе зобов'язання (виникає унаслідок минулих подій і існування якого буде підтверджене тільки після того, як відбудеться або не відбудеться одна або декілька невизначених майбутніх подій, що не повністю контролюються суб'єктом господарювання)» [48];

3) «існуюче зобов'язання (виникає унаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки відсутня ймовірність того, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення зобов'язання чи сумузобов'язання не можливо оцінити достовірно)» [48].

Також МСБО 37 визначено, що «усі зобов'язання і заборгованості, які передбачають погашення грошовими коштами чи іншими фінансовими активами (дебіторська заборгованість, отримані веселі, заборгованість за позиками до одержання, борг за облігаціями до одержання) є фінансовими

зобов'язаннями» [48].

Згідно концептуальної основи фінансової звітності виділяються такі види оцінки зобов'язань:

- за історичною собівартістю, відповідно до якої відображення зобов'язань здійснюється за сумою надходження коштів чи за деякими іншими обставинами, за величиною грошових коштів або їх еквівалентів, які, за очікуваннями будуть виплачені задля погашення зобов'язання у процесі провадження звичайної діяльності;

- за поточною собівартістю, відповідно до якої зобов'язання відображаються за недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення величини зобов'язань в процесі провадження звичайної діяльності;

- за вартістю реалізації, відповідно до якої зобов'язання відображаються за величиною суми їх погашення, тобто за недисконтованою сумою грошових коштів, яка за очікуваннями буде виплачена з метою погашення зобов'язань в процесі провадження звичайної діяльності;

- за теперішньою вартістю, відповідно до якої зобов'язання відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю вибуття грошових коштів у майбутньому, що, за очікуваннями, будуть необхідні для погашення зобов'язання в процесі провадження звичайної діяльності.

Зазвичай у міжнародному обліку здійснюється оцінка зобов'язань за історичною собівартістю, проте, залежно від конкретних умов виникнення зобов'язання, вона може поєднуватися із іншими видами оцінок [48].

Під час обліку фінансових зобов'язань, які визнані у відповідності із МСБО використовується: справедлива вартість під час їх первісного визнання (це вартість, на яку може бути обмінаний актив чи урегульовані зобов'язання під час виконання договору між обізнаними та незалежними сторонами, які бажають здійснити таку угоду); амортизована вартість (це вартість, за якою оцінюють фінансове зобов'язання під час первісного визнання, із урахуванням суми накопиченої амортизації на основі застосування методу ефективної ставки

відсотку та суми часткового списання за умови знецінення або безнадійної заборгованості).

Таким чином, загалом вимоги нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку зобов'язань в Україні відповідають вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, проте в контексті переходу підприємств України на міжнародні стандарти, є необхідність здійснення перегляду окремих норм вітчизняного законодавства з метою його приведення у відповідність до світової практики, зокрема в частині обліку, оцінки, визнання та розкриття інформації про зобов'язання у фінансовій звітності.

Одним із важливих питань в контексті удосконалення обліку зобов'язань підприємства є формування робочого плану рахунків, щодо якого національним законодавством передбачається самостійність підприємств під час обрання відповідного набору аналітичних ознак. Аналізуючи норми діючого плану рахунків, ми дійшли висновку, що організовуючи аналітичний облік, слід усунути наявні недоліки в синтетичного обліку. Тобто, під час групування рахунків для здійснення обліку розрахунків за відповідними класами в їх основі має бути закладена їхня економічна сутність та класифікація.

Чинний план рахунків передбачає облік кредиторської заборгованості як об'єкту бухгалтерського обліку, не беручи до уваги те, що заборгованість це виключно статичний стан розрахункових операцій й те, що такі операції відбуваються, як правило, щоденно й повинні, відповідно знаходити відображення в обліку, а величина заборгованості формується у фінансовій звітності виключно на визначену дату. Враховуючи, що об'єктом бухгалтерського обліку необхідно вважати розрахунки, слід внести корективи до плану рахунків для відображення в обліку зобов'язань.

Аналіз чинної практики відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахункових операцій із різними контрагентами (постачальниками та підрядниками, іншими підприємствами) свідчить, що суб'єктами господарювання майже не використовується рахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

Крім того, в Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій не передбачено чіткої відповіді для обліку яких конкретно операцій слід використовувати цей рахунок. Так, зазначено, що «на субрахунку субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» ведеться облік операцій, які не передбачені для обліку на інших субрахунках рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями», а саме: з різними організаціями за операціями некомерційного характеру (учбовими та науково-дослідними закладами тощо); за іншими операціями» [60]. Тобто, з урахуванням цього, підприємством має бути самостійно прийнято рішення, які конкретно розрахунки воно буде обліковувати на зазначеному субрахунку, з урахуванням економічної сутності розрахункових операцій, та на яких із субрахунків рахунку 685 буде здійснювати облік розрахунків з різними кредиторами. Це рішення необхідно прописати в обліковій політиці підприємства [48].

З метою підвищення аналітичності даних бухгалтерського обліку, його інформативності доцільно внести зміни до чинного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій в аспекті відображення в обліку поточних зобов'язань (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рекомендовані зміни до рахунків класу 6 «Поточні зобов'язання»

Клас 6. Поточні зобов'язання (діючі рахунки)		Клас 6. Поточні зобов'язання (рекомендовані рахунки)	
Код	Назва	Код	Назва
60	Короткострокові позики	60	Короткострокові позики
61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	61	-
62	Короткострокові векселі видані	62	-
63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками	63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками
64	Розрахунки за податками й платежами	64	Розрахунки за податками й платежами
65	Розрахунки за страхуванням	65	Розрахунки за страхуванням
66	Розрахунки за виплатами працівникам	66	Розрахунки з оплати праці
67	Розрахунки з учасниками	67	Розрахунки з учасниками
68	Розрахунки за іншими операціями	68	Розрахунки з іншими кредиторами
69	Доходи майбутніх періодів	69	Доходи майбутніх періодів

Також доцільно розглянути можливість відкриття до рахунку 63

«Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунків другого порядку:

1) 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»:

– 6311 «Заборгованість, строк сплати якої не настав»;

– 6312 «Заборгованість, вартість якої не сплачена в строк»;

– 6313 «Заборгованість, термін позовної давності за якою минув»;

2) 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»:

– 6321 «Заборгованість, строк сплати якої не настав»;

– 6322 «Заборгованість, вартість якої не сплачена в строк»;

– 6323 «Заборгованість, термін позовної давності за якою минув»;

3) 633 «Розрахунки з учасниками ПФГ»:

– 6331 «Заборгованість, строк сплати якої не настав»;

– 6332 «Заборгованість, вартість якої не сплачена в строк»;

– 6333 «Заборгованість, термін позовної давності за якою минув».

До рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» вважаємо за доцільне відкрити такі субрахунки другого порядку:

– 6851 «Розрахунки з орендодавцями» - для обліку розрахунків з орендодавцями за оренду приміщень, обладнання та інших активів;

– 6852 «Розрахунки з постачальниками комунальних послуг» - для обліку розрахунків за комунальні послуги, такі як електроенергія, водопостачання, тепlopостачання тощо;

– 6853 «Розрахунки з постачальниками зв'язку та інтернет-послуг» - для обліку розрахунків за телекомунікаційні та інтернет-послуги;

– 6854 «Розрахунки з благодійними та некомерційними організаціями» - для обліку розрахунків з благодійними фондами та некомерційними організаціями;

– 6855 «Розрахунки з юридичними та консультаційними фірмами» - для обліку розрахунків за юридичні та консультаційні послуги;

– 6856 «Розрахунки з рекламними агентствами» - для обліку розрахунків за рекламні та маркетингові послуги;

– 6857 «Розрахунки з охоронними агентствами» - для обліку розрахунків за послуги охорони;

– 6858 «Розрахунки за правовими спорами» - для обліку розрахунків, пов'язаних з врегулюванням правових спорів та претензій.

Ці субрахунки дозволяють підприємству детальніше розподіляти свої зобов'язання перед різними видами кредиторів, що сприяє більш точному і ефективному управлінню фінансовими потоками.

Для відображення в обліку розрахунків, які здійснюються на умовах передоплати вважаємо за доцільне не використовувати субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними», а здійснювати облік лише з використанням рахунків 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та 68 «Розрахунки з іншими кредиторами» що є доречним з точки зору зменшення кількості здійснюваних записів на бухгалтерських рахунках .

З метою підвищення аналітичності даних балансу, його інформативності, надання можливості користувачам фінансової звітності здійснити оцінку реального стану зобов'язань підприємства, визначити їх якісний склад доречно внести певні зміни до розділу III Балансу в частині розширення інформації щодо стану поточної кредиторської заборгованості за розрахунками (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Пропозиції до статей балансу (звіту про фінансовий стан)

Діючі статті балансу		Рекомендовані статті балансу	
назва	код	назва	код
Поточна кредиторська заборгованість за:		Поточна кредиторська заборгованість за:	
довгостроковими зобов'язаннями	1610	довгостроковими зобов'язаннями	1610
товари, роботи, послуги	1615	товари, роботи, послуги	1615
-	-	у тому числі не сплачена в строк	1616
розрахунками з бюджетом	1620	розрахунками з бюджетом	1620
у тому числі з податку на прибуток	1621	у тому числі з податку на прибуток	1621
розрахунками зі страхування	1625	розрахунками зі страхування	1625
розрахунками з оплати праці	1630	розрахунками з оплати праці	1630
-	-	у тому числі не сплачена в строк	1631

Для забезпечення дієвого контролю та підвищення ефективності управління зобов'язаннями підприємства в системі управлінського обліку, забезпечення можливості оцінки реального стану заборгованості підприємства

на будь-який час, поточну кредиторську заборгованість доцільно групувати за строками її непогашення. Можемо запропонувати такі класифікаційні групи поточних зобов'язань, залежно від часу існування заборгованості: до 3-х місяців; від 3-х до 6-ти місяців; від 6-ти до 12-ти місяців. Така класифікація заборгованості за періодами її непогашення забезпечить уникнення ризиків накладення штрафних санкцій за несвоєчасну її сплату та забезпечить правильне прийняття управлінських рішень задля зменшення боргів та зобов'язань.

З метою налагодження ефективної договірної політики підприємства пропонуємо врегулювати порядок проходження документації, пов'язаної із укладанням та виконанням господарських договорів із постачальниками на основі впровадження «Положення про договірну політику», основним призначенням якого є досягнення різноманітних економічних вигод як у сфері бухгалтерського обліку, так і у сфері оподаткування операцій, які підлягають договірному регулюванню.

Сенс договірної політики в сфері бухгалтерського обліку лежить в тому, щоб через зміну способів юридичного (договірного) оформлення господарських операцій можна було впливати на порядок їхнього відображення в системі бухгалтерського обліку. Змінюючи порядок записів у бухгалтерському обліку, якими відображаються операції, що здійснюються на підприємстві, змінюються показники, які відображаються у фінансовій звітності, а отже, це може вплинути й на фінансовий стан підприємства. А зміст фінансової звітності, у свою чергу, формує думку її користувачів відносно фінансової стійкості підприємства та здійснює вплив на їхні управлінські рішення, щодо того доречно чи не доречно вступати у фінансово-господарські зв'язки із таким підприємством, вкладати чи не вкладати гроші в певні проекти підприємства, надавати або не надавати кредит, купувати або продавати його акції тощо. Можливості впливу договірної політики на порядок бухгалтерського обліку господарських операцій на основі вибору виду договору та його конкретних умов має місце тоді, коли методика відображення в обліку операцій

Господарські взаємовідносини підприємств оформляються та закріплюються відповідними договірними відносинами в усіх випадках, коли одне підприємство виступає постачальником товарно-матеріальних цінностей або послуг, а інше, відповідно, їх покупцем та платником. В сучасних умовах нерідко трапляються випадки просторочення договорів, не тільки із сторони покупця-платника, але і з сторони постачальника товарно-матеріальних цінностей, тому вважаємо за доцільне здійснювати облік прострочених договорів та узагальнювати результати у спеціальній відомості (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Відомість обліку прострочених договорів

№ договору	Назва підприємства	Дата підписання договору	Термін дії договору, місяців	Дата закінчення терміну дії договору	Термін прострочення, місяців

Така відомість має акумулювати інформацію про договори, за якими закінчився строк дії, містити інформацію щодо терміну прострочення його виконання, а також для посилення контролю за такими договорами має щоденно завірятися підписом відповідального працівника відділу постачання та головного бухгалтера. Це забезпечить можливість систематизації роботи із господарськими договорами, та, відповідно, сприятиме підвищенню ефективності контролю за своєчасністю їх виконання.

3.2. Заходи щодо підвищення ефективності аудиту зобов'язань підприємства

Методика аудиту зобов'язань підприємства має певні особливості. Основними завданнями аудитора, під час проведення аудиту зобов'язань, є отримання достовірних, прийнятних та достатніх аудиторських доказів, на

основі яких буде формуватися аудиторська думка відносно достовірності та реальності даних про наявні у підприємства довгострокові та поточні зобов'язання.

Під час проведення аудиторського дослідження аудитор має використовувати певну сукупність тверджень.

«Твердження – надані управлінським персоналом явні або неявні представлення, що містяться у фінансовій звітності, які використовує аудитор для розгляду потенційних викривлень різних типів, які можуть мати місце» [57]. Слушною є думка Н. М. Проскуріної, що «для підготовки та проведення якісної аудиторської перевірки необхідно ретельно дослідити перелік та зміст тверджень управлінського персоналу, оскільки якість аудиторської перевірки визначається саме повнотою та всеохопністю тверджень, які використовує аудитор, установлюючи конкретні завдання перевірки» [74].

На рис. 3.1 наведено сукупність тверджень відносно зобов'язань підприємства, до яких включаються твердження: існування; права та зобов'язання; повнота; класифікація; точність; оцінка та розподіл; подання.

Для забезпечення якісного виконання аудиторського дослідження важливим є правильне та належне документування усіх аудиторських процедур на всіх стадіях аудиту в процесі виконання визначених в програмі аудиту завдань. Тобто, результати виконання аудиторських процедур мають бути задокументованими та висвітленими у робочих документах аудитора на підставі яких здійснюється узагальнення отриманих даних та формується підсумкова документація.

Враховуючи визначальний вплив на формування інформації щодо зобов'язань підприємства чинної нормативно-правової бази, яка використовується підприємством, аудитор має переконатися, що облік зобов'язань ведеться відповідно до чинного законодавства та нормативних вимог.

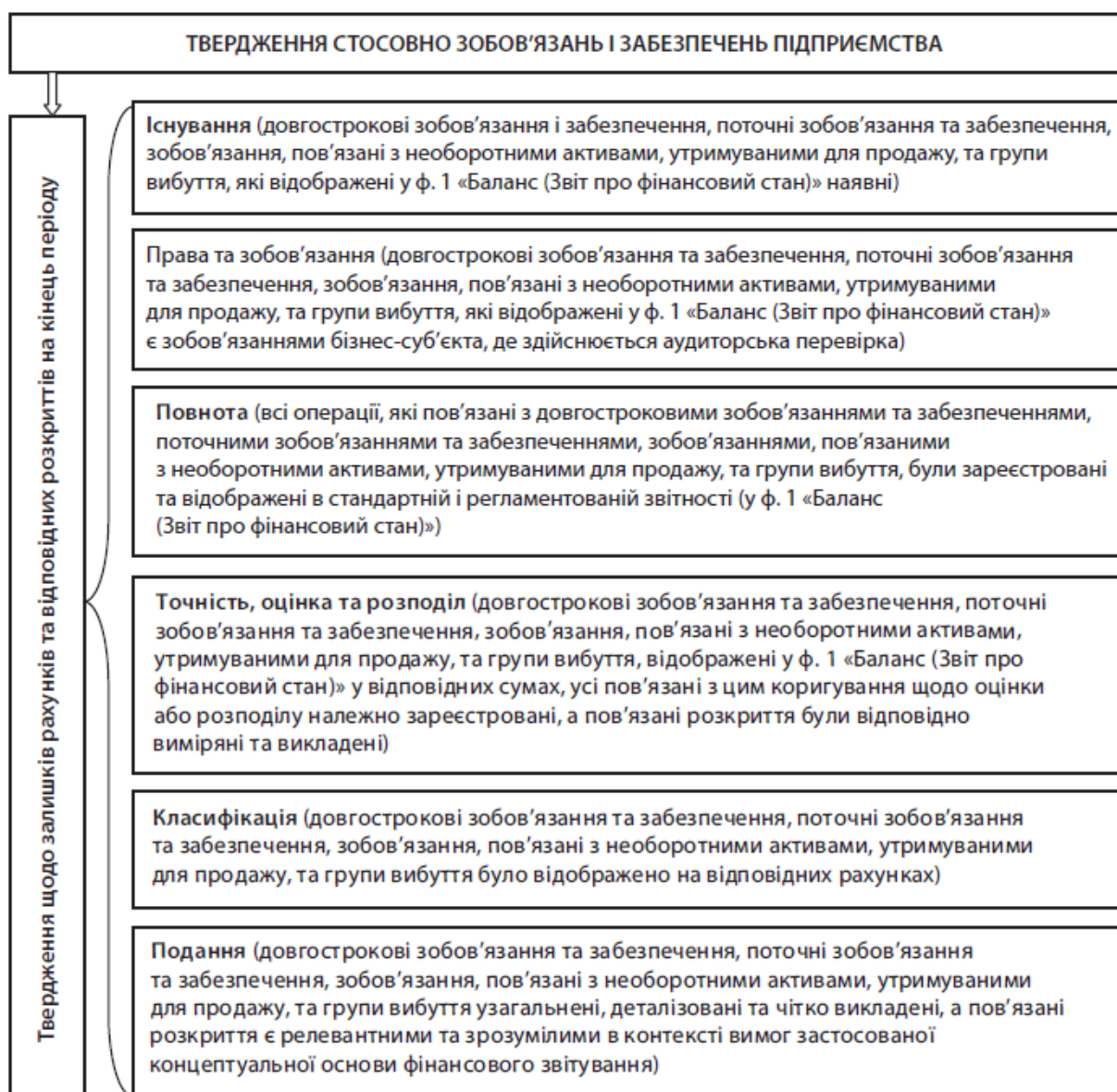

Рис. 3.1. Характеристика тверджень стосовно зобов'язань підприємства

Опис цілей та способів, які використовуються аудитором для розуміння дотримання клієнтом законодавчих та нормативно-правових актів наведено на рис. 3.2.

Щоб забезпечити якість проведення аудиту зобов'язань підприємства, аудитор повинен чітко визначити аудиторські процедури та методи. Вибір методу або процедури є результатом емпіричного професійного судження самого аудитора, який керується метою та обставинами конкретного замовлення на аудиторську послугу, з одного боку, та особистим досвідом і кваліфікацією – з іншого.

Рис. 3.2. Опис цілей та способів, які використовуються аудитором для розуміння дотримання клієнтом законодавчих та нормативно-правових актів

Аудиторські процедури складаються із певної послідовності методів, які застосовує аудитор під час проведення дослідження. Проте це не означає, що будь-який метод чітко «закріплено» за відповідною аудиторською процедурою. У залежності від обставин та сутнісних характеристик замовлення до складу певної аудиторської процедури можуть включатися різні методи. Від правильності підбору оптимального та відповідного складу методичних прийомів для виконання конкретного завдання буде залежати якість аудиторської послуги.

Перелік аудиторських процедур повинен плануватися у відповідності до норм МСА 500 «Аудиторські докази», який визначає склад аудиторських доказів під час проведення аудиту фінансової звітності, визначає

відповідальність аудитора за здійснення розробки й виконання аудиторських процедур, спрямованих на отримання достатніх та прийнятих аудиторських доказів, що нададуть йому можливості для формулювання обґрунтованих висновків, на яких базуватиметься думка аудитора, та які є необхідними для здійснення аудиту зобов'язань підприємства.

Наприклад, з метою підтвердження правильності відображення в обліку та своєчасності розрахунків із постачальниками та підрядниками, особливу увагу аудитор має зосередити на своєчасності поставок, відповідності кількості та якості продукції, що надійшла від постачальників вимогами договору, на використання підприємством своїх прав у разі порушення умов договору, правильності та обґрунтованості встановлених цін. Під час перевірки повноти та правильності оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, які отримано від постачальників, дотримання визначених договором цін та тарифів, до основних завдань аудитора відносяться такі: визначення наявності, достовірності й правильності оформлення господарських договорів на постачання товарно-матеріальних цінностей; встановлення повноти та своєчасності оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, які надійшли від постачальників; встановлення достовірності та законності здійснюваних розрахунків із постачальниками та підрядниками; встановлення дотримання підприємством строків позовної давності.

У відповідності із МСА 500 «Аудиторські докази», перевірка облікових записів або документації забезпечує аудиторські докази різного ступеня достовірності у залежності від їх характеру та джерел отримання інформації.

У процесі здійснення аудиторської перевірки проводиться дослідження документів та вивчається порядок відображення інформації в облікових регістрах. Під час аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками аудитор досліджує як первинні документи, на підставі яких здійснюється оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, які надійшли від постачальників так і видаткові, що засвідчують факт перерахування коштів постачальникам та отримані товарно-матеріальні цінності, а також регістри

бухгалтерського та податкового обліку.

Аудитором, під час перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками встановлюється правильність відображення відповідних операцій на рахунках бухгалтерського обліку, що забезпечує виявлення не тільки помилок, а й надає можливості розкриття фактів навмисних викривлень даних в системі бухгалтерського обліку з метою приховування допущених зловживань. Правильність здійснюваних розрахунків перевіряється шляхом зіставлення операцій по оплаті рахунків із виписками банку або іншими грошовими документами, ці дані мають бути ідентичними.

Аудиторські процедури спостереження є актуальними й під час проведення інвентаризації. Аудитору необхідно здійснювати спостереження за процесом проведення інвентаризації кредиторської заборгованості та за порядком відображення результатів інвентаризації у відповідній документації та облікових регістрах підприємства.

До складу аудиторських процедур відноситься й процедура запиту, яку застосовують досить часто та яка доповнює виконання інших аудиторських процедур. Для виконання процедури запиту, із загального списку контрагентів-постачальників обирають, із врахуванням необхідного рівня підтвердження, відповідного рівня суттєвості та рівня аудиторського ризику, тих контрагентів, яким відправляють запити. Отримавши відповіді від таких контрагентів, аудитором здійснюється оцінка наданих відповідей, після чого аудитор формує свою думку щодо відповідних контрагентів й приймає рішення щодо незастосування або застосування інших аудиторських процедур.

Одними із важливих аудиторських процедур є аналітичні процедури, які полягають в оцінці фінансової інформації на основі проведеного аналізу складу, структури зобов'язань, взаємозв'язку між фінансовими та нефінансовими даними. Додаткові рекомендації щодо застосування аналітичних процедур висвітлено у МСА 520 «Аналітичні процедури».

Основною метою застосування аналітичних процедур є встановлення наявності або ж відсутності не традиційних, або неправильно відображених

фактів та результатів господарської діяльності, що характеризують сфери потенційного ризику та вимагають особливої уваги аудитора. Виконання аналітичних процедур може здійснюватися впродовж всього процесу аудиту зобов'язань підприємства, що забезпечує його якість та дозволяє скоротити час, необхідний для проведення аудиту. В контексті аудиту зобов'язань, аналітичні процедури є важливими також задля здійснення оцінки відповідності даних облікових регістрів з даними відповідних статей у фінансовій звітності.

Відповідно до МСА 230 «Аудиторська документація», аудитором має бути своєчасно складена робоча аудиторська документація, яка слугуватиме достатніми та відповідними доказами та основою для формування аудиторського звіту, а також буде доказом того, що аудиторська перевірка була спланована та здійснювалася відповідно до МСА й законодавчих та нормативних вимог. Тобто, робочі документи аудитора, це комплекс записів виконаних аудиторських процедур, одержаних аудиторських доказів та висновків аудитора. В контексті аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками нами розроблені моделі робочих документів аудитора: з перевірки залишків наявної заборгованості перед постачальниками та підрядниками; за результатами зустрічної звірки заборгованостей перед постачальниками та підрядниками; за результатами зустрічної звірки оплати рахунків постачальників; з перевірки отриманих претензій від контрагентів; з перевірки кредиторської заборгованості за строками позовної давності, що минули; з перевірки накладних, що отримані від постачальників; з перевірки фактів нестач, втрат та псування товарно-матеріальних цінностей з вини постачальника (табл. 3.5 – 3.11).

Таблиця 3.5

Робочий документ аудитора з перевірки залишків наявної заборгованості перед постачальниками та підрядниками

Рахунок у Головній книзі	Залишок по Головній книзі	Залишок по журналу	Відхилення (гр.2-гр.3)	Причини
1	2	3	4	5
Разом:				

Таблиця 3.6

Робочий документ аудитора за результатами зустрічної звірки заборгованостей перед постачальниками та підрядниками

Кредитор (повна назва підприємства)	Код рядка у журналі	Сума кредиторської заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Згідно з актом звірки від кредитора		Примітка (відхилення, причини)
					сума	дата	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Таблиця 3.7

Робочий документ аудитора за результатами зустрічної звірки оплати рахунків постачальників

Кредитор (повна назва підприємства)	Код рядку у журналі	Сума по накладній (рахунку, договору)	Кінцева дата проведення оплати постачальнику згідно документам	Дата фактично проведеної оплати (згідно з випискою банку)	Сума штрафів чи пені за несвоєчасну оплату, передбачена договором		Підстава встановлених відхилень
					За договором	Фактично стягнуто	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Таблиця 3.8

Робочий документ аудитора з перевірки отриманих претензій від контрагентів

Кредитор (повна назва підприємства, без скорочення)	Код рядку у журналі	Сума заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Пред'явлена претензія від кредитора		З них сума визначена підприємством
					Сума	Дата	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Таблиця 3.9.

Робочий документ аудитора з перевірки кредиторської заборгованості за строками позовної давності, що минули

Кредитор (повна назва підприємства)	Код рядка у журналі	Сума кредиторської заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Згідно з актом звірки від кредитора		Примітка (відхилення, причини)
					сума	дата	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Таблиця 3.10

Робочий документ аудитора з перевірки накладних, що отримані від постачальників

Кредитор	Номер і дата накладної	Назва товару по накладній	Сума по накладній	Номер карточки складського обліку та дата розноски	Сума, що вказана у карточці	Розбіжності між накладною та карткою	Причини розбіжностей	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Разом:								

Таблиця 3.11

Робочий документ аудитора з перевірки фактів нестач, втрат та псування товарно-матеріальних цінностей з вини постачальника

Кредитор	Номер та дата накладної	Номер та дата накладної, найменування зіпсованого товару за накладною	Сума по накладній постачальника	Кількість та сума нестач запасів	Кількість та сума втрат запасів	Кількість та сума псування запасів	Відображення цих операцій у бухобліку	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Разом:								

Своєчасна підготовка відповідної аудиторської документації дозволяє підвищити якість аудиторської перевірки, сприяє ефективному огляду та оцінці

отриманих під час проведення аудиту доказів та сформованих висновків, достатніх для складання аудиторського звіту.

Отже, раціональна організація аудиту зобов'язань підприємства сприяє посиленню договірної та розрахункової дисципліни, підвищує відповідальність за дотримання платіжної дисципліни, забезпечує своєчасне виконання зобов'язань. Правильне розкриття інформації щодо зобов'язань підприємства у фінансовій звітності дозволяє надати користувачам повну, правдиву та неупереджену інформацію про їх величину та види для відповідного прийняття управлінських рішень.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз чинної практики діяльності вітчизняних підприємств свідчить, що існує цілий ряд недоліків, пов'язаних із організацією та методикою обліку зобов'язань, у тому числі щодо розрахунків із постачальниками та підрядниками. Задля вирішення наявних проблем рекомендовано внести зміни до чинного плану рахунків в частині обліку поточних зобов'язань, що сприятиме посиленню аналітичної складової даних бухгалтерського обліку, підвищить його інформативність. З метою забезпечення дієвості контролю та підвищення ефективності управління зобов'язаннями, запропоновано до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» відкрити субрахунки другого порядку.

2. З метою підвищення аналітичності даних балансу, його інформативності, надання можливості користувачам фінансової звітності здійснити оцінку реального стану зобов'язань підприємства, визначити їх якісний склад доречно внести певні зміни до розділу III Балансу в частині розширення інформації щодо стану поточної кредиторської заборгованості за розрахунками.

3. З метою налагодження ефективної договірної політики підприємства

пропонуємо врегулювати порядок проходження документації, пов'язаної із укладанням та виконанням господарських договорів із постачальниками на основі впровадження «Положення про договірну політику», основним призначенням якого є досягнення різноманітних економічних вигод як у сфері бухгалтерського обліку, так і у сфері оподаткування операцій, які підлягають договірному регулюванню.

4. Аудит зобов'язань підприємства є важливою складовою компонентою аудиту фінансової звітності підприємства. Відповідно, параметри аудиторської перевірки повинні бути чітко обґрунтованими та базуватися на діючих положеннях нормативно-правових документів, а стратегія аудиту має відображати детальну поетапність дослідження з чітким визначенням оптимальної кількості аудиторських процедур, реалізація яких у практичному аспекті дозволить сформуванню доказової бази з достатнім рівнем впевненості, що позитивно відобразиться на інформаційному забезпеченні управлінського процесу клієнта.

5. Відповідно до МСА 230 «Аудиторська документація», аудитором має бути своєчасно складена робоча аудиторська документація, яка слугуватиме достатніми та відповідними доказами та основою для формування аудиторського звіту, а також буде доказом того, що аудиторська перевірка була спланована та здійснювалася відповідно до МСА й законодавчих та нормативних вимог. В роботі запропоновано моделі робочих документів аудитора, якими оформлюються здійснювані аудиторські процедури під час проведення аудиту зобов'язань підприємства.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження теоретичних, організаційних та методичних підходів щодо аудиту зобов'язань підприємства як інструменту забезпечення надійності фінансової звітності можемо зробити такі висновки.

1. Обґрунтовано економічну сутність поняття «зобов'язання підприємства» як об'єкту аудиту, під якими розуміємо сукупність фінансових, договірних та правових взаємовідносин, що виникають у результаті виробничо-комерційної та організаційно-управлінської діяльності підприємства та відображають взаємозв'язки між підприємством й іншими суб'єктами господарювання, такими як постачальники, клієнти, партнери, працівники та державні органи, які реалізуються через систему розрахунків та передбачають виникнення боргових зобов'язань у результаті минулих подій, угод або операцій, які підприємство зобов'язане виконати в майбутньому шляхом передачі активів, надання послуг або грошових виплат.

2. Досліджено підходи щодо класифікації зобов'язань, яка базується на їх поділі на довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів та встановлено, що важливою характеристикою зобов'язань, як економічної категорії, є їх оцінка, яка передбачає здійснення оцінки зобов'язань за історичною собівартістю, поточною собівартістю, вартістю реалізації, теперішньою вартістю та справедливою вартістю.

3. Розкрито особливості інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства та обґрунтовано, що в його основі лежить система бухгалтерського обліку зобов'язань. Для відображення в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язань підприємства використовуються рахунки класу 5 «Довгострокові зобов'язання» та рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання». Організація поточного обліку операцій із зобов'язаннями

підприємства передбачає обробку первинних документів, їх реєстрацію в облікових регістрах (відомостях, журналах, книгах тощо). В процесі підсумкового обліку зобов'язань, інформація із відповідних відомостей та журналів переноситься до Головної книги, де відбувається узагальнення інформації в розрізі синтетичних рахунків, після чого здійснюється формування показників фінансової звітності. Інформація про зобов'язання підприємства знаходить відображення у пасиві Балансу у розділі II «Довгострокові зобов'язання, цільве фінансування та забезпечення» та у розділі III «Поточні зобов'язання».

4. В процесі дослідження теоретичних засад організації та методики проведення аудиту зобов'язань підприємства, визначено його роль у забезпеченні достовірності фінансової звітності, з'ясовано мету аудиту зобов'язань, визначені основні завдання аудиту, джерела інформації для проведення аудиту, етапи його проведення, перелік аудиторських процедур, визначено змістовні складові плану аудиту зобов'язань підприємства. Вивчено порядок проведення аудиту поточних зобов'язань підприємства, довгострокових та короткострокових зобов'язань підприємства, а також наведено підходи щодо здійснення комплексного аудиту зобов'язань з урахуванням необхідності перевірки наступних тверджень щодо зобов'язань: існування, настання, класифікація та зрозумілість, оцінка та розподіл, повнота відображення, точність.

5. Висвітлено особливості організації та провадження діяльності ПП «Фавор», з'ясовано види здійснюваної ним діяльності, до яких відноситься: вантажний автомобільний транспорт; діяльність посередників у торгівлі товарами широкого асортименту; оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин; неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; неспеціалізована оптова торгівля; складське господарство; інша допоміжна діяльність у сфері транспорту.

6. Під час аналізу основних фінансово-економічних показників діяльності

ПП «Фавор» встановлено, що впродовж 2021-2023 рр. його діяльність була прибутковою, простежується позитивна динаміка зростання майна та джерел фінансування підприємства. У той же час рівень показників ліквідності та фінансової стійкості підприємства, є недостатніми, що свідчить про наявні ризики своєчасного погашення наявних поточних зобов'язань.

7. Вивчення особливостей функціонування системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства на матеріалах ПП «Фавор» свідчить, що у складі зобов'язань наявні лише поточні зобов'язання, інформація по яким узагальнюється за такими рахунками бухгалтерського обліку: 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками і платежами», 65 «Розрахунки зі страхування», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Дані по всім рахункам, що стосуються обліку поточних зобов'язань фіксуються у шаховій відомості, в якій додатково формуються залишки та сальдо за усіма рахунками, на її основі складається Фінансова звітність малого підприємства, у III розділі «Поточні зобов'язання» пасиву Балансу якого міститься інформація про поточні зобов'язання.

8. Розкрито порядок проведення аудиту зобов'язань підприємства в аспекті його використання для підтвердження достовірності фінансової звітності на матеріалах ПП «Фавор», за результатами якого суттєвих порушень не виявлено. Вся первинна облікова документація складена із вимогами законодавства (проте на деяких документах відсутній підпис керівника), помилок в оформленні не виявлено, арифметичні операції відображено правильно. Дані синтетичного обліку відповідають даним аналітичного обліку. Некоректних записів в бухгалтерському обліку не виявлено. Встановлено, що організація обліку зобов'язань на ПП «Фавор» відповідає законодавчим та нормативним вимогам, а виявлені помилки є несуттєвими та не впливають на фінансову звітність підприємства.

9. Рекомендації щодо удосконалення системи інформаційного забезпечення аудиту зобов'язань підприємства базуються на внесенні зміни до плану рахунків щодо поточних зобов'язань й спрямовані на посилення

аналітичної складової даних бухгалтерського обліку. До рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» доцільним вважається відкриття субрахунків другого порядку, що забезпечить дієвість контролю та поліпшення управління зобов'язаннями, а також реальну оцінку стану кредиторської заборгованості підприємства. З метою посилення аналітичної цінності балансу, його інформативності, порівнянності показників, надання можливості користувачам фінансової звітності здійснювати оцінювання реального стану зобов'язань підприємства, пропонується внесення змін до розділу III Балансу в частині розширення інформації щодо стану поточної кредиторської заборгованості за розрахунками.

10. Розроблено заходи, спрямовані на підвищення ефективності аудиту зобов'язань підприємства на основі узагальнення переліку та змісту тверджень стосовно зобов'язань підприємства, характеристики цілей та способів отримання аудитором розуміння дотримання клієнтом законодавчої та нормативної бази, обґрунтування аудиторських процедур та методів аудиту. В напрямі удосконалення методики аудиту зобов'язань підприємства запропоновані до використання моделі робочих документів аудитора: з перевірки залишків наявної заборгованості перед постачальниками та підрядниками; за результатами зустрічної звірки заборгованостей перед постачальниками та підрядниками; за результатами зустрічної звірки оплати рахунків постачальників; з перевірки отриманих претензій від контрагентів; з перевірки кредиторської заборгованості за строками позовної давності, що минули; з перевірки накладних, що отримані від постачальників; з перевірки фактів нестач, втрат та псування товарно-матеріальних цінностей з вини постачальника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит: підручник / Г.М. Давидов, І.Г. Давидов, Ю.Г. Давидов та ін. за ред. Г.М. Давидова, М.В. Кужельного. Київ: Знання. 2009. 495 с.
2. Барановська О. С. Оцінка ефективності дебіторської і кредиторської заборгованості. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія: «Фінанси і кредит». 2010. Вип. 1. С. 53-58.
3. Безкоровайна Л.В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5310> (дата звернення: 12.03.2024)
4. Белозерцев В. С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 73-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_1_14 (дата звернення: 24.03.2024)
5. Білуха Н.Т. Аудит: навч. посіб. 2-е вид., пероб. і доп. Київ: Знання, 2012. 480 с.
6. Бондаренко О. М. Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 4. С. 26-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_4_8 (дата звернення: 03.04.2024)
7. Бурак І. О. Облікова політика як складова організації обліку заборгованості за розрахунками. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. Вип. 2(1). С. 214-217.
8. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навчально-практичний посібник / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 536 с. URL: http://ebooktime.net/book_12_glava_71_5.1.1_.Економічна_c.html. (дата звернення: 08.03.2024)
9. Візіренко С. В. Удосконалення аудиту розрахунків з постачальниками та

- підрядниками. *Інноваційна економіка*. 2014. № 3. С. 249-254. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2014_3_38.pdf (дата звернення: 15.03.2024)
10. Візіренко С.В. Організація обліку розрахунків з контрагентами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 58-63. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7235&i=8> (дата звернення: 04.04.2024)
  11. Владика О. Є. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 677-681. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12 (дата звернення: 11.03.2024)
  12. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с.
  13. Войнаренко М.П., Пономарьова Н.А., Замазій О. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
  14. Гончарук Р.П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів. *Вісник ЖДТУ: економічні науки*. 2012. №1. 48-51.
  15. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 17.03.2024)
  16. Грей С.Д. Нідлз Б.Є. Фінансовий облік: глобальний підхід. 2006. 614 с.
  17. Гриліцька А. В. Особливості обліку та контролю готівкових і безготівкових розрахунків: теоретичний аспект. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1. С. 245-251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sxeebu_2020_1_38 (дата звернення: 08.03.2024)
  18. Гринчук Ю. С. Облік і оподаткування фінансового лізингу. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 208-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/are_2012_9_28 (дата звернення: 14.03.2024)
  19. Гуцаленко Л. В. Дієвість контрольної функції обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Modern economics*. 2018. № 10. С. 36-

42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_10_8 (дата звернення: 19.03.2024)
20. Гуцаленко Л. В. Марчук У. О. Реалізація контрольної функції обліку в управлінні поточними зобов'язаннями підприємств. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 2(1.1). С. 43-48. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2015_2\(1.1\)__8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2015_2(1.1)__8.pdf) (дата звернення: 05.04.2024)
21. Демченко Я.М. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Сер.: *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*. 2014. Вип. 1. С. 96-108. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ptmbo_2014_1_11.pdf (дата звернення: 07.03.2024)
22. Дзюба О. М. Товарні операції підприємства: особливості обліку з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: *Економічні науки*. 2016. Вип. 17(1). С. 134-137. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17\(1\)__37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17(1)__37) (дата звернення: 24.03.2024)
23. Дорохова Л. М. Вплив позикового капіталу на фінансову діяльність аграрних підприємств. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*. 2015. № 2(2). С. 113-122. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2015_2\(2\)__16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2015_2(2)__16) (дата звернення: 26.03.2024)
24. Євсєєва О. О. Облікова політика та її складові елементи. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 67-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2016_105_9 (дата звернення: 07.03.2024)
25. Жарнікова В. В. Сучасні підходи до формування обліково-аналітичної бази організації обліку розрахунків. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_6_66 (дата звернення: 08.03.2024)
26. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с.

27. Жук В.М. Стандартизація обліку капіталу в контексті інституційних змін. *Вісник ЖДТУ*. № 2. 2013. С. 52 – 55.
28. Запорожан О.М. Залучений капітал як складова власного капіталу. *Вісник ЖДТУ*. № 2. 2014. С. 120–124. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/94438> (дата звернення: 08.04.2024)
29. Зеленіна О. О. Обліково-аналітичне обґрунтування формування позикового капіталу: методика здійснення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2014. Вип. 6(4). С. 232-237. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6\(4\)__60](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6(4)__60) (дата звернення: 27.03.2024)
30. Зеленко С.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи та послуги. *Економічні науки*. 2014. № 11(41). С. 65–71.
31. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30 лист. 1999 № 291. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2024)
32. Камінська Т. Г. Моделювання кругообігу капіталу для потреб бухгалтерського обліку. *Бізнес Інформ*. 2013. № 7. С. 256-263. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2013_7_47.pdf (дата звернення: 04.03.2024)
33. Киян А.В., Ярмолюк О.Ф. Облік і контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. № 9 (24) Частина 1, 2015 р. С. 77 – 80. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/9/16.pdf> (дата звернення: 13.03.2024)
34. Клименко І. В. Бухгалтерський облік у системі договірної процедури щодо лізингових операцій: організаційні положення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 51-63. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzhdtu_econ_2013_4_7.pdf
35. Кобилянська О.І., Сейко С.І. Фінансовий кредит як форма залученого капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення,

- оподаткування та відображення в обліку. *Облік і фінанси АПК*. 2010. №2. С. 30-38. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_82404.doc.htm (дата звернення: 17.03.2024)
36. Коблянська І. О. Методика обліку і аудиту розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками. *Modern economics*. 2017. № 3. С. 78-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_3_11 (дата звернення: 15.03.2024)
37. Коблянська І.О., Коблянська Г.Ю., Гребенчук Ж.В. Методика обліку і аудиту розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками. *Modern economics*. 2017. № 3. С. 78-87.
38. Коваль С. В. Облік поточних розрахунків та зобов'язань аграрних підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 1. С. 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2019_1_16 (дата звернення: 24.03.2024)
39. Коваль С. В. Облік розрахунків у аграрних підприємствах їх організація й методика. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 1. С. 240-245. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tnven_2020_1_33 (дата звернення: 05.03.2024)
40. Коцеруба Н. В. Особливості застосування прийомів фінансового аналізу в аудиті ефективності використання капіталу суб'єктів підприємницької діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5. С. 351-359. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_5_42 (дата звернення: 12.03.2024)
41. Краєвський В. М. Перспективні напрями залучення капіталу – обліковий аспект. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2014. Вип. 200(3). С. 141-146. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnau_econ_2014_200\(3\)__23.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnau_econ_2014_200(3)__23.pdf) (дата звернення: 18.03.2024)
42. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2004. 568 с.

43. Марусяк Н. Л. Дебіторська та кредиторська заборгованість як основні фінансові регулятори кругообігу оборотного капіталу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. №7. С. 90-95. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_ (дата звернення: 18.03.2024)
44. Марчак Н. В. Управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування підприємств. *Інноваційна економіка*. 2011. №2. С. 237-239. URL: <http://www.vtei.com.ua/images/OFF/bo/konf/2.pdf> (дата звернення: 10.04.2024)
45. Матюха В. І. Актуальні проблеми обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. 2018. № 1(2). С. 930-932. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1\(2\)__87](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1(2)__87) (дата звернення: 11.03.2024)
46. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку від 29 груд. 2000 р. № 356 URL: <http://www.uazakon.com/big/text574/pg1.htm>. (дата звернення: 08.03.2024)
47. Михайлишин Н. П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2 (3). С. 130–135
48. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку URL: <http://www.minfin.gov.ua>. (дата звернення: 17.03.2024)
49. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: Навчально-довідковий посібник / Ю.С. Цал-Цалко, Г.Г. Кірейцев, І.В. Луканьов та ін. Житомир: ПП «Рута», 2011. 707 с.
50. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 р. URL: <https://www.apu.net.ua/component/content/article/2-uncategorised/1151-miznarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-2016-2017> (дата звернення: 19.03.2024)
51. Морозова Є. П., Левчинський Д. Л. Основні засади аудиту кредиторської заборгованості згідно з міжнародними стандартами. *Інтелект XXI*. 2016.

№ 5. С. 17–19.

52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 27.03.2024)
53. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08 жовт. 1999 р. № 273. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 18.03.2024)
54. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : наказ Міністерства фінансів України від 31 січ. 2000 р. № 20 зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 24.03.2024)
55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30 лист 2001 р. № 559. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (дата звернення : 12.04.2024).
56. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Мінфіну від 28 трав. 1999 р. № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
57. Нікітчук К.М. Аудиторські процедури як основи контролю розрахунків із постачальниками і підрядниками. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 4 (04). URL: <http://easterneurope-ebm.in.ua>. (дата звернення: 11.03.2024)
58. Орлова В. К., Орлов М.С., Хома С.В. Фінансовий облік : підруч. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 510 с.
59. Петрик О.А. Проблеми уточнення та розвитку методів, способів і прийомів аудиту. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 11. С. 68 – 69.
60. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і

- господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30 лист. 1999 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990996.html (дата звернення: 14.03.2024)
61. Побережець О. В. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2017. Т. 22, Вип. 4. С. 138-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vopu_econ_2017_22_4_31 (дата звернення: 26.03.2024)
  62. Погрібна О.П. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками запасів на агропромислових підприємствах. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1(3). С. 186-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_1_3_27 (дата звернення: 07.03.2024)
  63. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 № 2755-VI, зі змінами і доповненнями. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>. (дата звернення 09.03.2024).
  64. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку: Наказ Мінфіну України від 24 трав. 1995 р. № 88. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990996.html (дата звернення: 07.03.2024)
  65. Пономаренко Н.М. Організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1(2). С. 116-120. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuues_2015_1\(2\)_27.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuues_2015_1(2)_27.pdf) (дата звернення: 19.03.2024)
  66. Потриваєва Н. В., Громова Я. М. Удосконалення аудиту поточних зобов'язань у взаємозв'язку з оптимізацією облікового процесу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 2. С. 11–15
  67. Практичний аудит: Анфас та профіль / А. Клімов, О. Міронова, В. Пантелеєв, К. Утенкова; за ред. В.Ю. Лісіної. Харків: Фактор, 2010. 720 с.
  68. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України

- від 21 груд. 2017 р. № 2258-вIII. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.03.2024)
69. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 серп. 1999 р. № 996 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/conv#n8> (дата звернення: 16.03.2024)
70. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635 «». URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.03.2024)
71. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02 вер. 2014 р. № 879. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.03.2024)
72. Про облікову політику: Лист Міністерства фінансів України від 21 груд. 2005 р. № 31-34000-10-5/27793. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2779201-05#Text> (дата звернення: 13.03.2024)
73. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 груд.1997 р. №723/97-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> (дата звернення: 12.03.2024)
74. Проскуріна Н.М Конструктивно-ключові аспекти управління ризиком в аудиті : монографія. Київ : Економічна думка, 2013. 184 с.
75. Редько О. Методи аудиторської практики. URL: [http:// www.library.univ.kiev.ua/ukr/.../detail.php3](http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/.../detail.php3) (дата звернення: 07.04.2024)
76. Редько О. Процедури аудиту як основа професійної практики. URL: [http:// liber.onu.edu.ua/oracunicode/index.php](http://liber.onu.edu.ua/oracunicode/index.php) (дата звернення: 07.03.2024)
77. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту зобов'язань: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2011. 196 с.
78. Сирцева С.В. Напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із контрагентами. *Глобальні та національні проблеми економіки: Електронне наукове видання*. 2016. Випуск № 14. URL:

<http://global-national.in.ua>. (дата звернення: 18.03.2024)

79. Сирцева С.В., Щербак М.М. Напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із контрагентами. *Глобальні та національні проблеми економіки*: Електронне наукове видання. 2016. № 14.
80. Спіцина Н. В. Деякі особливості оцінки розрахунків за національними та міжнародними стандартами обліку та звітності. *Інтелект XXI*. 2018. № 3. С. 186-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_3_41 (дата звернення: 18.03.2024)
81. Спіцина Н.В., Момот Т.В., Акімова Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління розрахунками за товарними операціями: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2019. 281 с.
82. Тарасова О. В. Питання організації обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 3. С. 158-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2020_3_29 (дата звернення: 07.03.2024)
83. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підруч. Київ: Алеута, 2011. 976 с.
84. Усач Б. Ф. Аудит : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Знання, 2004. 231 с.
85. Утенкова К.О. Аудит: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 408 с.
86. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. 2-ге вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2009. 592 с.
87. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / Огійчук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Беленкова М.І. та інші / За ред. проф. М.Ф. Огійчук. Київ: Алерта, 2011. 1042 с.
88. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січн. 2003 р. № 435-IV, зі змінами та доповненнями : URL <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 16.04.2024).

89. Шалімова Н.С. Результат аудиту та його користувачі. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 265-271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_1_40 (дата звернення: 10.03.2024).
90. Шендригоренко М.Т., Ротозеєнко Ю.В. Облік і внутрішній аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Міжнародний міждисциплінарний науковий журнал «ЛОГОЗ. Мистецтво наукової думки»*. 2019. № 8. С. 26-30.
91. Щодо організації бухгалтерського обліку на підприємстві: Лист Міністерства фінансів України від 25 лют. 2013 р. № 31-08410-07/23-542/322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2779201-05#Text> (дата звернення: 08.03.2024)

ДОДАТКИ